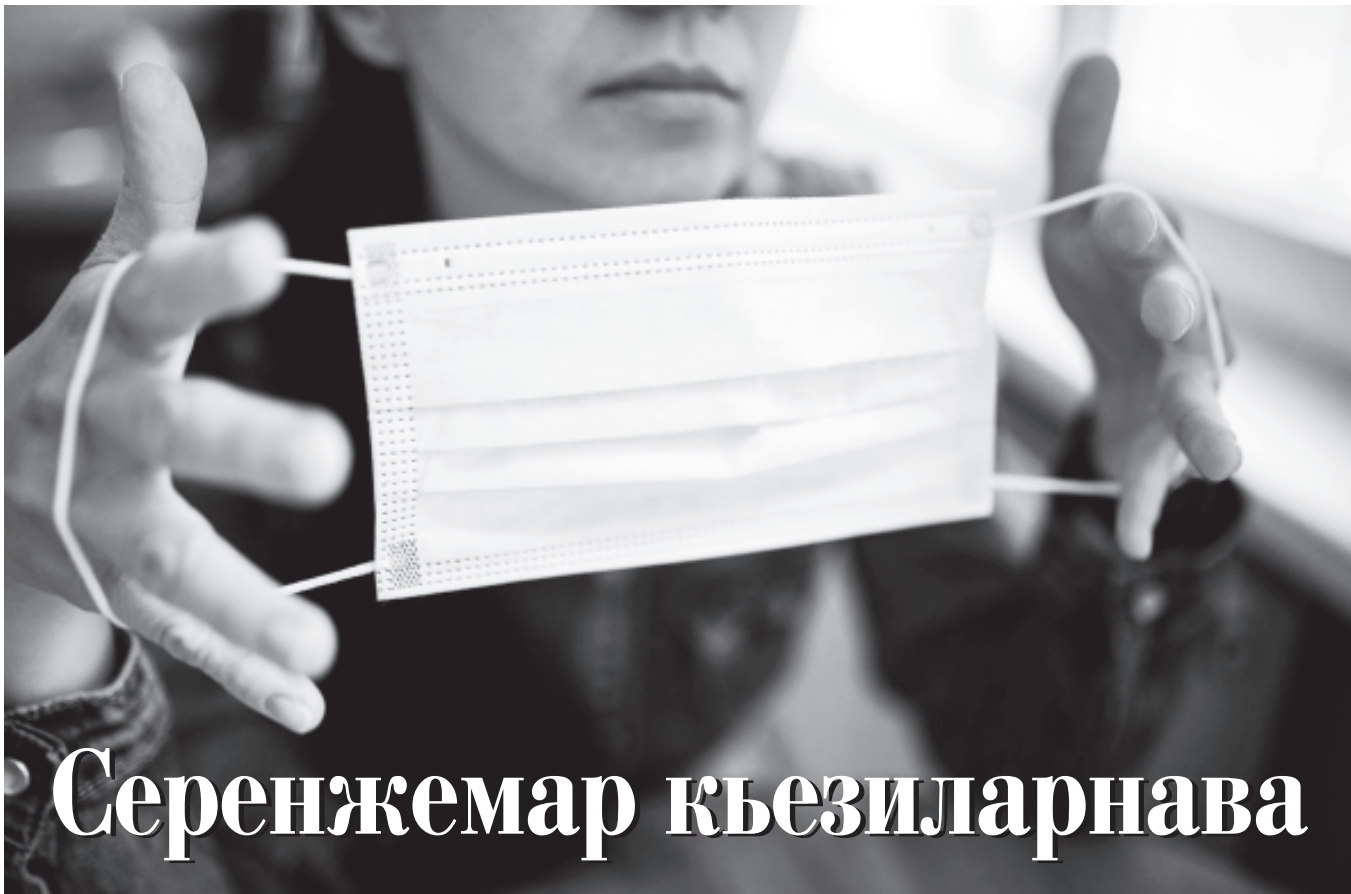

Лезги Газет

Жуван Ватан, ватанэгълияр, дидед чІал хуьх!

Агъмед МАГЪМУДОВ

7-июндиз Махачкъалада РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Мурад Къазиеван регъбервилик кваз республикада коронавирусдин вилик пад къун патал кардик кутунвай Оперштабдин нубатдин заседание кыле фена. Интернетдин алакъадин куьмекдалди вице-премьерди шегъеринни районрин кылерихъ галаз санитариядинни эпидемиологиядин жигъетдай алай вахтунда республикада авай гьалар, тлугъвал себеб яз виликдай тайинарай бязи къадагъа алай серенжемар къезиларун, медицинадин рекъай ери авай куьмек гун, вакцинациядизни ревакцинациядиз талукъ месэляяр веревирдна.

Заседание гатлундайла, М.Къазиева кьейд авурвал, эхиримжи варцара Дагъустанда коронавирусдихъ галаз алакъалу гьалар хъсан патахъ дегиш хъанва: кылди къачуртла, начагъ жезвайбурун, духтурханадив агакъярунин игътияж авайбурун къадар хейлин тїмил хъанва.

Адан гафарай малум хъайивал, къенин юкъуз стационарра сагъар хъийизвай 21 кас ава, эхиримжи гьафтеда республикадин 39 муниципалитетда коронавирус акатай цийи са дуьшуьшни авач. Гъа са вахтунда вирус гегъенш хъунин хаталувал гъеле амукъзава. Мисал яз, Акуша, Буйнакский ва Ногъай района, виликан гьафтедив гекъигайла, вирусдик начагъ жезвайбурун къадар гзаф хъанва. Вице-премьерди гьисабзавайвал, бязи районара авай гьалар фикирда къуна, профилактикадин рекъай герек тир вири серенжемар къабулна кІанда. И карди агъалийрин сагъламлилин хатасузвал ва тлугъвал гегъенш хъунин вилик пад къун таъминарда.

РД-дин здравоохраненидин министр Татьяна Беляевади хабар гайивал, алай вахтунда Махачкъалада кьве духтурхана-

да коронавирусдик начагъбур патал 25 чарпай кардик кутунва. Эхиримжи гьафтейра йикъан кьене юкъван гьисабдалди духтурханайривазар акатнавай 3-5 кас агакъярзава. Ада кьейд авурвал, чпик коронавирус акатнавайди хъиз хъана, духтурханайриз кьезвай вирибур вирусдик начагъбур туш. Виликдай хъиз, исътдани республикадин духтурханайра вирус квани, квачни тайинарун патал махсус тестар кыле тухузва. Гъакъикъи нетижани анжах тест вахкайдалай къулухъ якъин жезва.

“Тлугъвалдин винел гъелелиг тамамдиз гъалибвал къачунвач. Исътда республикадиз гзаф къадар туристар къеззва. Ихътин шартлара инфекциядин цийи чешмеяр пайда хъунин хаталувални ава.

Пешекарри гьисабзавайвал, коронавирусдин вилик пад къунин карда виридалайни менфятлу рехъ адаз акси раб ягъун я. Дагъустанда вакцинациядин дережа 85 процентдив агакъяна. Амма и делилди республикада коронавирусдихъ галаз алакъалу гьалар тамамдиз пайгардик ахкатнава лагъана тестиьарзава. Адан сергъятар мад гегъенш тахъун патал чна гъар зур йисалай ревакцинация авунихъ еке метлеб ава”, - лагъана Т.Беляевади.

РФ-дин Роспотребнадзордин РД-да авай Управленидин кыл Николай Павлован докладдай малум хъайивал, республикада эхиримжи кьве гьафтеда, санлай къачурла, коронавирус акатнавай 131 дуьшуьш винел акъудна. Асул гьисабдай начагъ жезвайбурун чІехи пай 30-59 йисарин яшда авайбур я - 44 процент. 60-65-йисарин яшда авайбурун арада и рекъем - 16,6, 65 ва адалай виниз - 6 процентдиз барабар я.

Коронавирус акатзавайбурун къадардихъ галаз санал Дагъустанда жуьреба-жуьре маса инфекцийрик, гриппдик начагъ жезвайбурун къадарни тїмил хъанва. ЯтІани, Н.Павлова коронавирусдихъ галаз алакъалу яз республикада тайинарнавай бязи серенжемар гъелелиг къуватдай вегъин тавун теклифна ва инсанар пара кватІ

жезвай чкайра, жемиятдин идарайра дезинфекция авунин кІвалахар давамарунихъни метлеб авайди кьейдна.

Къадагъа алай серенжемар къезиларуникай рахадайла, Н.Павлова хабар гайивал, Дагъустандин Кыл С.Меликова инсанар гзаф кватІ жезвай чкайра, гъа жергедай яз, жемиятдин улакъярани чарасуз яз маскаяр алуکلун (масочный режим) къуватдай вегъин теклифнава. Эгер эпидемиологиядин гьалар элкъвена пис патахъ дегиш жез хъайитІа, и серенжемдиз къуват хгудайвал я. Гъа са вахтунда Роспотребнадзордин кыли яшар 65 йисарилай алатнавайбуруз ва жуьреба-жуьре азаррикди начагъбуруз, инсанар пара кватІ жезвай чкайриз фидайла, маскаяр алуکلун теклифна.

Заседанидин нетижаяр къадайла, М.Къазиева алава хъувурвал, гъи арада хъайитІани коронавирусди мад сеферда кыл хкаж хъувунин хаталувал ама. И кар фикирда къуна, ада РД-дин информациядин ва печатдин Агентстводал, здравоохраненидин министерстводал ва Роспотребнадзордин Управленидал шегъеринни районрин кылерихъ галаз санал агъалийрин гегъенш катариз маскаяр алуکلунихъ галаз алакъалу яз къабулай серенжем къуватдай вегъенвайдакай, амма дезинфекция авунин кІвалахар давамарна кланзавайдакай хабар гун тапшурмишна.

Улкведа коронавирусдихъ галаз алакъалу гьалар, санлай къачурла, хъсан патахъ дегиш хъанватІани, тлугъвалдин лепе тамамдиз яваш хъанвач. Мисал яз, алай йисан 7-июндин делилралди, Урусатда вирус акатнавай цийи 3200 дуьшуьш винел акъуднава. Йикъан кьене духтурханайра къаткурнавайбурун къадар 1800-дав агакъяна. 73 кас вирусдик телеф хъана. Сагъ хъхъана, духтурханайра 5135 кас аххъайна.

Коронавирусдик начагъ жезвайбур виридалайни гзаф Санкт-Петербургда, Москвада, Москвадин, Свердловскдин ва Нижегородский областра ава.

Саид Темирханов хкъана

7-июндиз кыле фейи депутатрин собранидин 13-заседанидал депутатри СтІал Сулейманан райондин кыл яз Саид Мусинович Темирханов хкъана. Икъван чІа-валди ада муниципалитетдин кылин заместитель яз кІвалахзавай.

С.М.Темирханов 1974-йисан 4-майдиз дидедиз хъана. 1991-йисуз хъсан къиметар аваз ДГУ-дин экономика идара авунин факультет акъалтІарна.

Жуьреба-жуьре йисара РД-дин хуьруьн майишатдин министерствода, “Финвестбанк” ФКБ-да, РД-дин казначействодин управленида, Махачкъала шегъердин администрацияда кІвалахна.

2014-йисалай СтІал Сулейманан райондин кылин заместителдин везифаяр тамамарна.

“Лезги газетдин” редакциядин коллективди Саид Мусинович Темирханов цийи къуллугъ мубаракзава ва халкъдиз къуллугъ авунин рекъе адахъ еке агалкъунар хъана кланзава.

Нумрадай клела:

ЖЕМИЯТ

Агропромдин генерал - гъунарлу тешкилатчи

Чаз неинки еке тешкиллувал, илимлувал, еке инвестицияр (пулдин такъатар), гъакІ еке низамлувал, гъейратлувал, садвал герек я. Чеб виридалайни “михъибур” я лугъуз, гъакъикъатда са чпин ва мукъва-кылийрин дердияр туькІуьрунал машгъул хъайи бязи регъберар хъиз ваъ. Абуру Дагъустан мадни усаларна, зайифарна. Акъуллу садан фикирни абуру кваз къунач...

► 3

ЖЕМИЯТ

Къайгъударвал герек я

Обществодин гъи хел къачуртІани, ана къайгъусузвилиз рехъ гузвай, вичин везифайригъ жавабдарвал гъисс тавуна эгъелзавай, хсуси итижрин гуьгъуьна гъатна, гогусударстводин, халкъдин месэляяр гъялун къуллухъ язавай ксар, пешекарар гъалтда. Ихътин хумадикай чун азад хъун лазим я.

► 4

УЪМУЪР

Уьмуьр кьиргъин сафунилай ийиз рикІин

Журналист, публицист, газетдин культурадин отделдин редактор К.Казимован гъиликай яргъал йисара милли медениятдиз, искусстводиз, халкъдин образованидиз, районрин, хуьрерин аваданлувилиз, месэлайриз талукъарнавай метлеблу макъалаяр гзаф хкатна, чи алимриз, муаллимриз, тербиядин месэлайриз, бажарагълу устадриз, илимдиз, машгъур ватангъулийриз талукъарнавай итижлу шейэр чапна.

► 6

ЭКОНОМИКА

Шегъерар эцигай устІар

Гайдар Бутаеван кІвалахрин рекъе виридалайни важиблу проект “Восточный” космодром эцигиз башламишун хъана. 2015-2017-йисара ада кІвалахзавай карханадиз космодромда цин тадаракар эцигунин заказ гана.

► 7

ОБРАЗОВАНИЕ

Жегъилрин фикирдиз

“Вуздик онлайн-къайдада экелун” къуллугъдин куьмекдалди выпускникривай Россиядин мулкунал алай гогусударстводин ва муниципальный вири вузриз ва абурун филиалриз документар яргъал мензилда аваз рекъе тваз ва абуруз талукъ делилар датІана гуьгъивилик кваз хуьз жезва.

► 8

МЕДЕНИЯТ

Цуькверин сувар арадал хкизва

И мукъвара Ахъегъа, райондин библиотекадин клелдайбурун залда, Россиядин халкъарин медениятдин ирсинин йисан серенжемрин сергъятраваз Цуькверин сувар тешкил хъувунин важиблу месэладиз талукъарнавай элкъвей столдин заседание хъана.

► 9

Къайгъударвилелди эгечІда

Агъмед МАГЪМУДОВ

Сергей Меликова Украинада кыле физвай махсус серенжемда телеф хъайи дагъустанвийрин хизанрихъ галаз гуьруьшар тухун давамарзава. Нубатдин гуьруьш 4-июндиз кыле фена.

“Куь рухвар, гуьлер, бубаяр, стхаяр кье чун вири патал кьегалар я. Абуру Ватандин вилик чпин хиве авай буржи намуслувилелди тамамарна. Халис итимри хъиз, чпин хизанар, хайи чил, халкъ хвена.

Кье дагъустанвийри жуьреба-жуьре кьу-

шунра кьуллугъзава: Дальний Востокдилай гатлунна, Украинадихъ галаз авай часпардал кьведалди. Гина аватлани, абурукай гъар сада, члехи бубайрилай чешне къачуна, чпин вилик эцигнавай везифаяр виклгъвилелди, кьегалвилелди килиз акъудзава. И мярекатдал лагъайтла, чна члехи мусибатдикай вири дуьнья хуьнин рекье чанар кьурбанд авур игитрин экуь къаматар риклел хкизва”, - лагъана Сергей Меликова, гуьруьшдин иштиракчийрихъ элкьвена.

Украинада кыле физвай махсус серенжемда телеф хъайибурун хизанриз государстводин патай гузвай куьмекрикай республикадин военный комиссар Дайтбег Мустафаевани зегъметдин ва яшайишдин рекъай вилик финин министр Абдурагъман Магъмудова ихтилатна.

Дагъустандин Кыли телеф хъайи кьегалприн экуь къамат эбеди авун патал шегьеррани района кыле тухузвай кваллахрикайни хабар гана ва гъар са хизандин месэлаяр гъялунив къайгъударвилелди, жавабдарвилелди эгечІдайди кьейдна.

Цийи шартлара

6-июндиз Дагъустандин Кыл Сергей Меликова республикада экономика ерилу авунин Оперштабдин заседание кыле тухвана.

Эхиримжи са шумуд вацра Дагъларин уьлкведин экономика цийи шартлара вилик физва. Урусатдиз акси яз кьецепатан жуьреба-жуьре уьлквейри къабулнавай санкцийрин таъсир гысс тавун патал гъам федеральный, гъамни регионрин дережадаваз карчийриз, жергедин агъалийриз куьмекдай алава серенжемар къабулзава.

Оперштабдин заседанидал РД-дин Гьукуматдин Председателдин сад лагъай заместитель Руслан Алиева кризисдин гъларин вилик пад кьун патал кыле тухузвай мярекатрикай ихтилатна. Абурун арада, кылди къачуртла, экономика хуьнин мураддалди къанунрин кьурулуш арадал гъун, муниципалитетрин бюджетрин дурумлувал мягкемарун ва бюджетдин кредитрин гысабдай пулунын такъатар чара авуниз талуьк месэлаяр ава.

Сергей Меликова “Телеграмда” авай ви-

чин каналда хабар гузвайвал, сифте нубатда чкадал жуьреба-жуьре суьрсет гъасилзавайбуруз куьмекна кланда. Карчийрихъ эцигунрин ва недай-хъвадай суьрсетдин промышленностда чкадин материалрикай менфят къачуз жедайвал, аялрин бахчайрив Дагъустандин карханайри арадал гъизвай тямлу ва хийирлу суьрсет агакьдайвал, республикадилай кьецепата Дагъларин уьлкведин жезмай къван пара яржар машгъур жедайвал.

Сергей Меликован фикирдалди, туризм вилик тухунихъни еке метлеб ава. Оперштабдин заседанидал малум хъайивал, Дубки поселоьда туризмдин цийи кластер эцигдайвал я. Проект 7,4 гектардин майдандал кылииз акъудда. Гьелбетда, ихтин проектар тамамарун патал хъсан чирвилер, алакьунар авай пешекарарни герек жезва. Ахътин бур гъазурун патал Дагъустанда кылдин колледж ахъаюн фикирдиз къачунва.

“Дуьньяда гзаф дегишвилер кыле физва. Чи макъсад а дегишвилерикай чи экономика патал хийир хкатдайвал авун я”, - гысабзава С.Меликова.

Тамамвилелди таъминарзавач

Алатай гъафтеда РД-дин Гьукуматдин Председателдин заместитель Нариман Абдулмута-либов ва РД-дин хуьруьн майишатдин ва недай-хъвадай суьрсетдин министр Мухтарбий Аджеков Хасавюрт райондин Костекрин хуьревай сар гъялзавай “Маяк М-1” карханадиз мугъман хъана.

И карханади йикъан кьене юкъван гысабдалди 11 тонн сар гъялзава ва гуьгъуьнлай ам Белоруссиядани Китайда маса гузва.

Н.Абдулмуталибова кьейд авурвал, хуьруьн майишатдин и хилез республикадин

рун кьуватривай республикадин хипехъанрин игътияжар тамамвилелди таъминариз жезвач. Гъавиллай и хилез государстводин патай куьмек гудай серенжемар къабулун герек я.

Урусатда кьуллугъда

Чи мухбир

2-июндиз Дербент, Дагъустандин Огни шегьеррин ва Дербент райондин военный комиссариатда РД-дин военный комиссар Дайтбег Мустафаева прессадин векилрихъ галаз гуьруьш кыле тухвана ва журналистрин са жерге суалриз жавабар гана.

Д.Мустафаеван гафарай малум хъайивал, РФ-дин Президентдин 167-нумрадин Указдал ва РФ-дин оборонадин

министрдин буйругъдал асаслу яз, 2022-йисан 1-апрелдилай 15-июлдалди Дагъустанда 1995-2004-йисара хъайи жегъилприз военный кьуллугъдиз эвер гудай серенжемар кыле физва. РД-да и квалах кыле тухузвай 53 комиссия кардик ква.

Дагъустандай цли армияда кьуллугъиз саки пуд агъзур касдиз эвер гуда. Д.Мустафаева кьейд авурвал, аскервиллиз сифте яз эвер гузвайбуру уьлкведин Яракьлу Кьуватрин анжах Урусатдин мулкарал алай вири жуьредин кьушунра кьуллугъда, абуру Украинада кыле физвай махсус серенжемда иштиракдач.

Гь.Мирзоевал ихтибарна

Къагъриман ИБРАГЪИМОВ

Дербентда шегьердин депутатрин собранидин цийи председатель хъана.

Мукьвара Дербентдин депутатрин собранидин заседание кыле фена. Адан квалахда шегьердин кыл Рустамбег Пирмегъамедова, РД-дин Халкъдин Собранидин депутаттар тир Велиюла Фатлиевани Тельман Рагъимова, жуьреба-жуьре идарайрин векилри иштиракна.

Мярекатдал гъялай кылин месэла шегьердин депутатрин собранидин председатель хкъагъунихъ галаз алакьалу тир. И кьуллугъ патал чкадин депутатрин арадай пуд касдин - “Единая Россия” партиядин патай - Гъасан Мирзоеван, КПРФ-дин патай - Айваз Алиханов

ван ва “Справедливая Россия - Патриоты - За правду” партиядин патай Исмаил Шекералиеван кандидатураяр къалурнавай.

Ачухдиз сесер гуьнин нетижада депутаты рейсавдилелди Дербент шегьердин депутатрин собранидин председателвиле Гъасан Мирзоев ва адан заместителвиле Даир Эмиргъамзаев хъана.

Заседанидал гъаклини РД-дин “Дербент шегьер” ГО-дин уставдик дегишвилерни алаваяр кухтуниз, 2021-йисан бюджет кылииз акъудуниз талуьк месэлаярни веревирдна.

Мярекатдин сергъятра аваз депутаты “Фермерская” куьчедиз, кьуллугъдин везифаяр тамамардайла телеф хъайи, “Жуьрэтлувилей” ордендин сагиб Назим Шамирзаевич Къазиагъмедован тivar гудай кьарар къабулна.

Гъайиф Украина!

Нурудин НАСРУЛЛАЕВ

Советрин девирда Украина бегьерлу, берекатлу чилерал зегъмет члугвадай ашкъи авай халкъар яшамиш жезвай, гьукуматдин члехи орденриз, гъяллай-гъилиз кьведай Яру пайдахдиз лайихлу, гуьрмет, тivar-ван авай, мублагъ, девлетлу, гъуд хъиз тларам уьлкве тир. Гьикл хъи, са рикл, са чан тир Урусатдихъ галаз. Гъил-гъиле кьуна, стхавилин инанмишвал авай. Гъвечли-члехидаз чпин буржи чизвай. Зегъметдиз кутугай кьиммет гузвай. Везифа-мурад сад тир: руьгъдай са нефесдал хуьн. Нефсинал, фитнедал, мецел тларлар алай. Къадир авай кылел алай баплахдин.

Къвез фена вахтар. Кылер - дегиш, ахтармишунар кьуьруь хъана. Фитнечи, чапхунчи мецери фурсатдикай менфят къачуна: кыл хкажна, мециз кьезилбур руьгъдай хуьтуьларна. Инсанвал, керчеквал, гуьрмет-хатурни гару тухвайди хъиз, фена. Гъайиф! Са бедендикай нек хъвайи балаяр гъарма сад вич-вичиз хъана. Гъар сад, хуруз гъуд ягъиз, “зун-зун” лугъуз, гара ава. Тек тар тама тахъуй лугъуда. Яраб ахътин “гъунар” гынал къван ятла?

Кье ашкара я: авач даях, амач дамах. Украинадин президент В.Зеленский, вуч ийидатла тийижиз, кыл кьуна ава. Чинеругдин кьармахра гъатнавай нуькл хъиз, Америкадин буржара акланва. Гайи яра-

къар-куьмекар бадгъава фидайди туш гъа. Гъадай техил члугвазва Америкадиз. Чухвазва Украина. Рикли гьикл эхзаватла?! Зеленскийдай финдикъ акъатзавач: буржлуни я, кичлени, руьгъдай табий хъанва. Аялди хъиз, кыл лап Байденан хуьчуьлк кутунва. Алат хъиз ишлемишиз тазва вич - футфа кутаз, гьалдариз. Къатлунзавач гъар са рикле са сикл авайди. Америкади вичел кап эцигзавайди. Хиялдай фенвай хътинди я вични президент - регъбер тирди, халкъдин вил вичел, вичин гафунал алайди. Авач аннамишун. Иклни жеда къван! Я адаз са дуьз меслят гудай садни авайди хъиз аквадач. Гъа меслятни гьикл гурай, ам, келче хъиз, кыл атлумарна акъвазнавайла, хъайитла, Байденакай жеда лугъуз. Гъеле гъадавай генани гужлу яракъар тларабзава, Россиядиз гъелягъар къазва. Чпин халкъ гъелек хъунал, кашал кьведайди аквазвач. Яраб ихтин къадирсузвили атла кыл квел кьведатла, буржар гьикл вахкудайди ятла? Хъсан я гъа са техилдалди алатиз хъайитла. Темягъар ахъа хъана, Украинадал капни эцигайтла гуж хъана. Мумкинни я, тлуб юзурнава эхир...

Яраб акъван ивиар экъичнавай, акъван дидейрин накъвар кужумнавай, акъван агъ-къаргъиш галай чилей къачур техил гъалал, иливариз жеда жал чапхунчи нефсеривай?!

Гъайиф, гъайиф, ахътин мублагъ Украина икл вилей аватиз...

Алава такъатар

ТАСС-ди хабар гузвайвал, РФ-дин Гьукуматдин Председатель Михаил Мишустинан кьарардалди тлимил таъмин тир хизанра члехи жезвай 3-7 йисарин яшда авай аялриз гун патал уьлкведин са жерге регионриз 5,6 миллиард манатдин къадарда алава пулдин такъатар чара ийида.

Ихтилат пуд региондикай физва: Ханты-Мансийский, Ямало-Ненецкий автономиядин округар ва Дагъустан Республика. Алава пулдин такъатар чара авун и регионра винидихъ кьейд авунвай пособие къачудай ихтияр авайбурун къадар артух хъунихъ галаз алакьалу я.

Риклел хкин, 3-7 йисарин яшда авай аялриз гъар вацра пособие гудай Указ РФ-дин Президент Владимир Путина 2020-йисуз акъуднай. Пулдин къадар хизандин шартларилай ва регионда яшамиш хуьн патал тайинарнавай агъа кланин къадардилай (прожиточный минимум) аслу я.

Ви рухвар, Дагъларин уьлкве!

Агропромдин генерал - гьунарлу тешкилатчи

Мердали ЖАЛИЛОВ

Макъаладин кьил акурла, лугьунни мумкин я, ахьтин я кьуллугъ, я тIвар чина авайди туш... Амма за авайди тестикъарзава. И кардани заз и мукъвара гьиле гьатнавай чIехи монографияди (ам 2021-йисуз Москвада, “Перо” чапханади, 650 экзemplардин тираж аваз, чIехи форматдин яцIу жилдера туна, акъуднава) куьмекзава. Адан тIвар “На поприще аграрного сектора Страны гор” (“Дагъларин уьлкведин аграрный сектордин кьиле”), автор яргъал йисара чи республикада партиядин ва государстводин кьурулушра кар алай кьуллугъар бегьемарай жемиятдинни сиясатдин деятель, экономикадин илимрин доктор, профессор, Дагъустан Республикадин илимрин лайихлу деятель Зиявудин Ферзиевич ПУЛАТОВ я.

Адетдин шартIара ада вичиз гьакI аграрник лугъузва. Аграрник - вичин вири алакьунар, чирвилер, мумкинвилер чилел фу-те-хил, яр-емиш, салан майвар ва маса суьрсетар битмишаруниз, абурун ери, къадарар артухаруниз, гьялуниз, хуьниз, агьалийрив агакъаруниз бахшзавай инсан - пешекар, алим тирди кьейднава чи гафарганра...

Сифте танишвал

Заз Зиявудин Ферзиевич ада партиядин Мегъарамдхуьруьн райкомдин сад лагъай секретарвиле кIвалахай йисарилар (алатай асирдин 1977-1983-йисар) чиде. А чIавуз за Тагьирхуьруьн-Къазмайрин ва Самурдин юкьван школайра акъалтзавай несириз урус чIалай ва литературадай чирвилер гузвай, районда кьиле физвай саки вири чIехи кра-рикар зун хабардар тир.

Мегъарамдхуьруьн район а йисара экономикадинни куьлтурадин, образованидин, медицинадин, спортдин, аваданлувилинни яшайишдин вири хилерай республикада ви-лик жергейра авай. Район, а йисара адет хъанвайвал, кьве сеферда КПСС-дин ЦК-дин, Министрин Советдин, ВЦСПС-дин ва ВЛКСМ-дин ЦК-дин гьиллай-гьилиз кьведай Яру пайдахриз лайихлу хъанай. ЦIудралди багъманчийрикайни саларбанрикай, уьзуьм-чийрикай, малдаррикай государстводин чIе-хи шабагьрин ва гьуьрметдин тIварарин са-гьибар хъайиди зи рикIел алама. ГьикI хьи, абурукай са шумудакай за а чIавуз чи газет-риз очеркар кхъенай.

Мегъарамдхуьруьн районда Россиядин литературадин йикъар тухудайла, (1980-йис) кчадин яратмишдай интеллигенциядин патай мугъманар тебрикдай келимаяр рахунин их-тибар партиядин райкомди (Зиявудин Фер-зиевич) заз авунай... Ихьтин мярекатарни гьар кткаяк чкада тешкилзавачир. ЧIехи мугъ-манриз кьалурдай агалкьунар, лайихлу кьу-лайвилер хуьн лазим тир...

Куьрелди, за кьатIайвал, Мегъарамдху-руьн райондин асул кьамат - зарбачи уьзуьм-чийринни багъманчийрин, бичинчийринни са-ларбанрин, малдарринни балугъчийрин, та-мухъанринни чехирчийрин макан - гъа йиса-ра арадал атана. Ракьун рекьин Самур стан-циядилай йисан кьиллай-кьилиз Мегъарамд-хуьруьн райондин аграрникри гьасилзавай емишар, майвар, чехирар, мижеяр, консер-вияр, техил а чIаван СССР-дин чIехи цент-райрив агакъариз, махсус вагонрин составар рекъе твазвай. Чи чилелай гзаф машинара, арандин суьрсетар гваз, са шумуд патаз (Уру-сатдиз, Азербайжандиз, Гуржистандиз, ма-санриз) физвай. Гъа тегьерда гъа яргъал цен-трайрай чиниз эцигунрин материалар, ши-фер, тахта-шалман, техника ва тадаракар дашмишзавай. Хуьруь - шегьер, шегьерди хуьр таъминарзавай...

Вучиз за икьван крар рикIел хкизва? Кар анал ала хьи, а вахтарин экономика, гъа жер-гедай хуьруьн майишат (чилер кардик кутун, хуьн, суьрсетар артмишун) пландин кьайда-да виликди тухузвай. Виринра вири сигъал-дик кваз алакьада тунвай. Кьиле зурба теш-килатчиар, халисан пешекарар, кIвенкIвечи илимдалди чпин чирвилер мадни артухар-завайбур авай. И кар, гьелбетда, компартия-дин чкайрал алай кьурулушри тешкилзавай. Зиявудин Ферзиевич Пулатовни Мегъарамд-хуьруьн райондиз партиядин Дагъустандин обкомди рекъе тунвай жегьил коммунист, алим, тешкилатчи тир. Ада вич девирдин гьавурда авай векил тирди гьеле гъа йисара чирнай...

Цийи ктабдикай

Партиядин райкомдай З.Ф.Пулатов обкомдиз, республикадин агропромдин крариз тешкиллувал, девирди истемизза-вай гьунарлувал, цийивал гун паталди ху-тахна, яни мадни чIехи ихтибардиз лайихлу хъана...

И рехъ, четинвилерни регьятвилер, уму-дарни мумкинвилер гьикI арадал атайди ятIа, авторди чав агакъарнавай монографияда га-лай-галайвал, гьакьикъатдай хейлин рекъе-мар, делилар, гекъигунар гьиз, ачухарнава. Ктаб кьилериз чара авунвай 19 паюникай, сифте гафуникай ва алавайрикай ибарат я. Вири санлай - 422 чин.

За кьатIайвал, им, сифте нубатда, автор-дин вичин къадар-къисметдин шикил кьалур-завай ахтармишун - илимдин суьгьбет я. Ме-муарар лагъайтIани жеда.

Инсандин къисмет ва обществодин руьгъ, кьамат, халкъдин къадар-къисмет, Ватандин тарих - ибур датIана санал, сад-садахъ га-лаз сих алакьада аваз виликди физвай кьу-ватар тирди монографияда инанмиш жедай тегьерда кьалурнава.

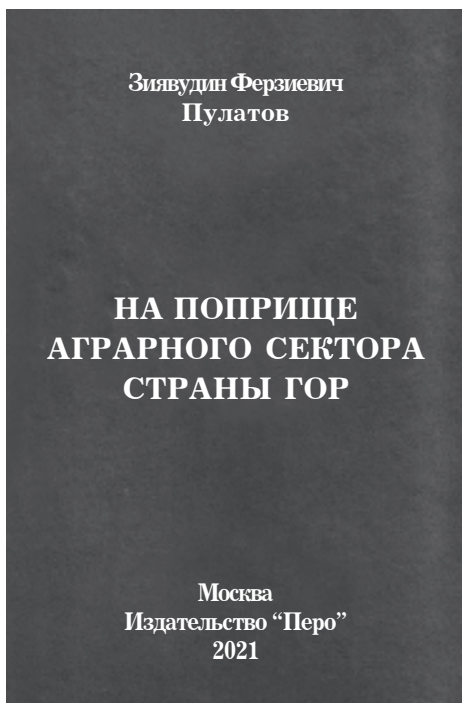
Обществода са инсандин (личностдин) роль кваз такъазвай илимарни авачиз туш. Амма гьакьикъатди субутзава хьи, са касни общество виликди тухудай еке кьуват я. Ахь-тин кьуватар (тешкилатчиар, тербиячиар, чешнеяр) тахъайтIа, общество тухуьн, са-нихъни юзан тийиз акъвазун мумкин я. Зия-вудин Ферзиевичан уьмуьрди, къисметди, адан ирсини и фикир тестикъарзава. Моно-графиядани и кар ачухарнава.

Амма обществода гьиллебазарни аван-тюристар, мадни артух волонтеристарни къи-сасчиар, либераларни тапан “демократар” вилик акатайтIа, нетижаяр виливни хуьн та-вурбур хуьн мумкин я. Виликди физвай ара-бадин чархара лашар тваз алахъдайбур вири девирра хъайиди я. Гилани абур тимил авач.

Амма чи хьтин чIехи государство, социализм-дин кьурулуш гьакI зайиф хъанач, ам чу-кIурна...

Себебар аваз хъанани и кар? СССР хьтин государство, социализмдин кьурулуш чу-кIурун патал дуьньяда лап гзаф кьуватар желб хъана. Гьам кьецепатай, гьамни чи уьлкведин кьенепатайни. И кар чи вилик квай монографиядайни аквазва. Гьукумдин кьилиз Н.Хрущев хьтин авантюрист, волон-тарист атуникай чи вири душманри менфят къачуна. Обществода Горбачев, Ельцин, Попов, Бурбулис, Гайдар, Яковлев хьтин хаинар тербияламишна, абур вилик кутуна. Цал кьеняй хана, гьихьтин умудар ва мум-кинвилер терг хьунал гъана. Неинки Да-гъустанда, гьакI вири чIехи уьлкведа, гила аквазвайвал, вири дуьньядани. З.Ф.Пулато-ван монографияда а рехъ чи республикадин къисметдалди, уьлкведа партиядин кьуру-лушра гьихьтин зиянкар гьерекатрал чан атанатIа, адан нетижада экономика, яша-йиш, вири мумкинвилер гьикI кланатIа, хъсандиз кьалурнава. И жигъетдай ктаб гъа-кьикъи тарихдинди, экономикадинни яшай-ишдин, философиядинни сиясатдин месэ-лаяра (къанунар) чеб чпихъ галаз гьихьтин алакьайра авайди ятIа, кьалурзавай чеш-ме, чешне хьиз я. Суьгьбетзавай кас вич а гьерекатрин (инал басрухрин), юкьва гьатна. Вичин вилералди акунва ва абурукай чаз, кIелзавайбуруз, кьил-кьилеллаз суьгьбет-зава. Гъавилляй ктабдихъ кIелзавайди инан-мишардай кьуват ава.

Чна тикрарзава: цийи ктаб художествен-ный эсер туш. Ина автордин кьундарма, ам тарихдин месэлайривай яргъа хуьн, абуруз рикIиз клан хъайивал рангар ягъун авач. Ина кар алайбур рекъемарни делилар, инсанрин

гьерекатар, абурун нетижаяр я. Себебар ава-чиз нетижаяр тежедайди, хъсан себебри - хъсан, яни инсаниятдиз кьуллугъдай хийир-лу нетижаяр, пис, фашал ниятри гьахьтин усал, зиянлу нетижаяр арадал гьидайди ус-патнава авторди.

Тарих, уьмуьр еке тарс, еке илим я. Адан гьавурда акъун тавуртIа, адакай нетижа хкуд тавуртIа, тарихдин гьалатар датIана тикрар жеда. Чебни - сад-садалай гена заландиз.

Месела, СССР чукурна. Регьят, хъсан низ хъанва? Къенин аямда дуьнья мад цийи, лап хаталу дяведин шартIара гьатнава. Ву-чиз? Тарихдин тарсар рикIелай ракъурна, абурув волонтериствилелди, кьайгъу-сузвилелди эгечIайвилляй.

Дагъустанда хуьруьн майишат ва адахъ галаз алакьалу вири хилер лап виликди фен-

вайди тир. Дагъустан Советрин девирди кьил-ляй-кьилиз багъларинни саларин гьакъван виликди фенвай санайидин (промышленно-стдин), энергетикадин, илимдинни куьлтура-дин республикадиз элкьуьрнавай... “Пере-стройщикри” ам чукурна, тарашна. Гьихьтин кьуватар тергна. Гила лагъайтIа, чун мад цийи кьилелай чи агропромдин хилер, кьу-ватар арадал хкиз алахънава. Гьелбетда, алатай девиррин кьайдаяр куьгъне хъанва. Чун цийи девирда гьатнава, везифайривни (сифте нубатда, чилив, адан девлетрив, абур хуьнив ва артмишунив) цийи тегьерда эге-чIун лазим я. Чун рахазвай монографияда и терефни гьавурда акъадай тегьерда ачухар-нава.

Чаз неинки еке тешкиллувал, илимлувал, еке инвестицияр (пулдин такъатар), гьакI еке низамлувал, гьейратлувал, садвал герек я. Чеб виридалайни “михьибур” я лугъуз, гъа-кьикъатда са чпин ва мукъва-кьилийрин дер-дияр туькIуьрунал машгъл хъайи бязи регъ-берар хьиз ваъ. Абуру Дагъустан мадни уса-ларна, зайифарна. Акууллу садан фикирни абуру кваз кьунач...

Куьрелди, чна автордиз чаз ихьтин мет-лебл, камаллу ктаб багъишунай сагърай лугъузва. КIелдайбуруз, иллаки хуьруьн майишатдин илимдин пешекарриз ам кIелун, датIана вилик-гьилик, столдал хуьн хийирлу я.

Автордикай куьруь кьейдер

З.Ф.ПУЛАТОВ *Къасумхуьруьн рай-ондин Экенрин хуьре уьзуьмчийрин хи-занда дидедиз хъана. (1939-йис). Хуьруьн школа, 1961-йисуз Дербентдин хуьруьн майишатдин техникум, 1966-йисуз Москвада К.А.Тимирязеван тIварунихъ галай академия, 1971-йисуз гъана аспи-рантура, гьуьгьуьнлай докторантура акъалтIарна, “Экономика ва халкъдин майишат кьиле тухун” темадай илим-рин кандидатвилин, докторвилин дис-сертацияр хвена.*

1966-йисалай гатIунна, республика-дин хуьруьн майишатдин кьурулушра жуьреба-жуьре кьуллугърал ада вич вини дережадин пешекар тирди субут-на. Гъавилляй партиядин Дагъустандин обкомди ам хуьруьн майишатдиз регъ-бервал гудай чIехи кьуллугърални хкаж-на. 1972-йисалай та 1991-йисалди, пар-торганар чукурдалди, обкомдин инст-рукторвилелди обкомдин секретардин кьуллугъдал кван хкаж хъана. Респу-бликадин агрономвилин хел виликди тух-вана.

Адалай кьулухъ ДагНИИСХ-диз ва Дагъустандин хуьрерин мулкар дурум-лудаказ виликди тухудай Централдиз регъбервал гана (1992-2018-йисар).

Зиявудин Ферзиевичан гьакъисагъ зегъмет “Гьунарлу зегъметдай” медал-далди, “Зегъметдин Яру Пайдахъ”, “Хал-къарин дуствал” орденралди ва маса шабагъралди кьейднава. Алимдин гъи-ликай хуьруьн майишатдин илимдин хилерай кхъенвай 200-дав агакьна илим-дин кIвалахар, 27 монография, жуьре-ба-жуьре программаяр, теклифар хкатнава. Экономикдин хилляй илим-дин 9 кандидат гьазурна.

Алай вахтундани ам гъа и хиле кар алай алимрикай сад я...

* * *

Эхъ, генералар, полководецар чIехи теш-килатчиар яз хазвайди туш. Намуслу зегъ-метди, къастуни, чирвилери инсандиз а куклушрихъди фидай мумкинвал гузвайдал шак алач.

Алимдин чешнелу, гьуьрметлу хизанда кьве хва, руш, хтулар, птулар ава. Винидихъ кьейднавай агалкъунрик уьмуьрдин юлдаш, хизандин диде ва баде, лап хъсан педагог Селем Абдушерифовнадин пайни ква ва и кардал ада дамахзава.

ДекIени чахъ ихьтин баркаллу лезги хи-занар мадни гзаф жен!..

Веревирдер

Террористрин муг

Мердали ЖАЛИЛОВ,
литературадин отделдин редактор

Европадинни Америкадин “демократри” НАТО дуьньяда хата-сузвал таъминарзавай, гьакьван къени ниятар аваз арадал гъанвай тешкилат - блок я лугъузва. Амма...

Ам гьикI, мус тешкилайди ятIа рикIел хкун кутугнава. Вичин тарихда (1949-йисалай инихъ) США кылеваз НАТО-ди вуч “хъсан” крарал чан гъанатIа килигин. Гьикъван инсанар (инал уьлквейар) ада хвена, гьикъванбур тергна? Гьикъван регътивилер, къулайвилер гана НАТО-ди неинки вичин амадагар тир ампаириз, гьакI абурухъ галаз зил къазвай куьлуь-шуьлуь тулайризни? Гзаф уьлквейар, мумкинвилер, къуватар сад хъанва и блокда. Европада, Америкада, Азияда, масанрани. 30 уьлкведа... Кылин режиссер ва дирижер США - пен-тагон я. Вири тапшуругъар, теклифар, буйругъар, ниятар, гъана гъауриз, ибурув ага-къарзава. Чпини а къарарриз, буйругъриз Америкадин “демократия” - дуьнья туькIуьр хъунин “къайда” лугъузва.

Гьакъван “ислягъвал кIани” блокди 1955-йисуз Варшавадин договор лугъудай маса блок - социализмдин рекъел алай уьлквейрин сад тир тешкилат арадал гъу-низ мажбурна.

Тарихда гъатнавайвал, гъеле 1945-йисуз, Дуьньядин къвед лагъай дяве куьтягъ тахъанмаз, США-ни Великобритания чинеба меслят хъана, Германиядихъ галаз, яни ам хвена, икьар кутIуниз кIанзавай. Кылин теклифчи Великобританиядин премьер У.Черчилль тир. Америкадин а чIаван президент Рузвельт рази хъаначир. Социализм гъадазни такIан тиртIани, Черчиллав гекъи-гайла, ам са къадардин гъейратлу кас тир. Ам кьена, кылииз Черчиллаз герек вагъши атана - жанаби Трумэн. Гъа йисан август-диз Япониядин шегъеррал - Хиросимадал-ни Нагасакидал атомдин бомбаяр веъез тур жаллатIни гъам я. СССР-диз вичихъ гьакъ-ван къуватлу яракъ авайди чирна.

Гъа икI “союзникрин” арада къайивал гъатна. ИкI эгечIай вагъшийри СССР-дин вилик пад атIун патал НАТО хътин блок арадал гъана. Ислягъвилин ниятар авай-ни? Дуьньядиз къулайвал гузвайни? Фу артухарзавайни? Азаррин вилик пад атIузвайни?..

Гъа йисара америкавийрини англичан-ри вилик эцигай къаст “къайи дяведиз” эл-къвена.

Амма “кудай” дявеярни чилел алачир вахт хъанатIа? Гъа Америкадинни Великобританиядин ампаирин зуруналди хал-къар (уьлквейар) барбатIиз хъайи дявеяр Кореяда, Вьетнамда, Камбоджада, Куба-да, Никарагуада, Египетда, Алжирда, Африкадин континентда санлай, Иракда, Иранда, Югославияда, Ливияда (гьикъван чкайра!) къурмишайди тарихда гъатнава.

СССР чукIурун, Варшавадин договор терг авун, дуьнья тарашун - ибур тир кы-лин метлебар вири девирра. 1991-йисуз и метлебар кылизни акъатна. Ампаирин иш-тягъар мадни артух хъана. Дуьнья чпиз кIа-нивал элкъуьриз эгечIна.

1999-йисуз Европадин “демократий-рин” юкьни-юкъва НАТО-дин вагъшийри, садални алуьк тавуна, Югославия хътин государство куьз барбатIна? Чпин къаста-риз гилани и тахсиркарри “гуманитарный”, яни гьакъван “инсанвал квай” бомбалами-шун тир лугъузва. Гуя Югославия “дикта-тор” Милошевичан “зулумдикай” хкудна, халкъариз “азадвал” багъишна. Ам гьихъ-тин азадвал ятIа, гилани Косовода, Черно-горияда, Хорватияда, масанра кыле физ-вай миллетчивилинни террордин, Серби-

ядин са тахсирни квачир агъзурралди агъ-лияр чпин ерийривай къакъудунин муси-батдин гьерекатри раижзава. Къачагъвал, бандитвал, гъейратдиз кIур гун, инсансуз-вал... “демократия” хъиз къалуриз алахъ-зава. “Америкадин къайда” я гъам!

Гъа “къайда” НАТО-ди Иракда, Ливия-да, Афганистанда, Йеменда, масанрани туна. Тергна агъзур йисарин милли ци-вильзацияр, къакъудна инсанривай абурун нефт, газ, маса девлетар. Европа агъзур-ралди “мигрантлив” (катнавайбурув) ацIурна.

Гъа саягъда Сирияда “къайда” тваз алахъна. Анжах Россиядин Федерацияди, кыле Президент В.Путин аваз, Америка-дин “къайдадиз” ваъ лагъана, ам чапхун-чивилинни къачагъвилинди, террористрин-ни миллетчийринди, эхирни, цийи фаши-стринди тирди къалуьна. Дуьньядин къис-метар са Америкадиз кIанивал ваъ, маса-бурузни кIанивал дуьздаказ гъалун лазим тирди, дуьнья кыле тухунин “къайдаяр” дегиш хъанвайди раижна.

Амма, СССР чукIурайди хъиз, вилик Россиядин Федерацияни чукIурунин вези-фа эцигнавайди чуьнуьхиз алахънавай. Россиядин лап гъа къавалав агъзур йисара са имандал, са къайдадал алаз хъайи Ук-раинадикай Россиядиз акси душманвилин къул - Антироссия, къачагъринни миллет-чийрин, бандеровчи фашистрин муг туь-кIуьрна. 1991-йисалай и кар мадни къуват-лу хъана.

2014-йисуз Украинада гъукум фашист-ри къуна, 8 йисан геноцид башламышна Донбассда.

Гила лагъайтIа, саки 30 уьлкве (вири Ев-ропа ва Америка) сад хъана, НАТО-дин къа-чагъри Украинадин фашистар яракъралди ацIурзава. Фу, дарман, яд, герек маса за-тIар гун хиве къазвач, абур къакъудна, “ук-раинвияр сад амай къван” яракъралди тухаруникай рахазва. И келлегуьзри абу-рун тапшуругъар кылииз акъудзава. Акъваз тавуна, язава вири жуьредин яракърай уру-сар ва урус чIалал рахазвайбур яшамаш жезвай Донбассдин шегъерарни хуьрер.

Им бес къачагъринни террористрин, на-цистринни фашистрин тешкилат тахъана, инсаниятдиз “ислягъвал” таъминарзавай оборонадин блок яни? Къачагърини бандит-ри арадал гъана, гилани чпин рехъ дава-марзавай террористрин блок - тешкилат...

НАТО-дин “пешекарри” руьгламашза-вай украинви фашистри ийизвай мусиба-тар - мектебар, больницаяр, гзаф инсанар яшамаш жезвай кIвалер, аялрин бахъаяр, заводарни ГЭС-ар ягъиз, инсанрин чандиз къаст авун, зайифбурун далдадихъай гъа-къикъи азадчийар ягъун - ибур вири дуьнья-диз машгъур хъанвай ИГИЛ-дин (Россия-да къадагъа алай) террористрин гьерека-тар тушни?

Квелди НАТО ИГИЛ-дилаи (Россияда къадагъа авунвай тешкилат) тафаватлу я? Гьич са къуналдини!

Жанабияр! Икъван кыл-кылелай алат-дани? Дуьнья назик шар - кIватI я. Ам ор-битадай акъудиз алахъунин эхир гьихътин-ди жедатIа квез чизвачни?

Мефтиер икъван буш затIариз гьикI эл-къевезватIа?.. Байденакъи буба къазвай ава-мар!.. Фу, суьрсетар къакъудна, яракъар - ажал вуьгузвай душманар таквазвайбур...

Чи везифа вуч я? Алай аямдин шар-тIара чи инсанрин - вири россиявийрин хиве дуьнья цийи фашистрикай михъи авунин, НАТО хътин тешкилатдин гъакъикъи суфат, метлебар къалурунин, дуьньядин вилик абур русвагъ авунин, гъакъикъи гъейратлу къуватрин тереф хуьнин, инсанвилин ми-хъи адетар машгъур авунин везифаяр авай-ди аннамашна кIанзава.

Чи къудратлу Армиядин, Президент-дин, Гъукуматдин, чи сад тир рекьин те-реф гъар са чкадал паквилелди хуьн! Чи игитрин ирс машгъур ийин! Чун гъахълу я. Чун гъалибни жеда!

Хийир ЭМИРОВ

СОВЕТРИН девирдин школада кле-слаи гъар садан рикIел алама: обра-зованидин и идарада неинки чирвилер, тербия гузвай, аял гъакI вичин хивез жа-вабдарвал къачуз ва хсуси везифаяр на-муслувилелди кылииз акъудиз вердишар-завай. Школадин дегълизрай уьмуьрдин муракаб рекъел экъечIдалди школьникдин хиве нубатдалди октябренокдин, пионер-дин, комсомолдин везифаяр твазвай ва ада, еке жавабдарвал гьиссна, абур беъе-марни ийизвай. РикIел алама, са гьихътин ятIани надинжвал, тарсарай агакъ тавун себеб яз, пионервилиз, комсомолдиз къа-бул тавуртIа, гадаяр лап бейкеф жедай. “Зун вучиз къабулзавач?” лугъуз, муаллим-диз арза ийидай. Ахътинбуру умуми кра-рикай, вири тешкилатрикай чпин пай атIан-вайди хъиз гьиссдай. ИкI вердиш хъайи инсанди вич обществодани дуьзгуьндаказ тухузвай, кIелунар давамарзавай, кIвалах-завай чкайра масадбуруз чешне жезвай. ГьикI лагъайтIа, ада гъар са камуна вичин жавабдарвал гьиссзавай, хуьре, районада, уьлкведа кыле физвай крар вичизни та-луьк тирди аннамашзавай ва абурухъ мен-фятлу нетижа хъун патал чалишмишвал-ни ийизвай.

Советрин Союз кIлурайдалай гуьгъу-низ Россиядин Федерациядин кылииз атай гъукумдарри США-дин ва Европадин уьл-квейрин “регьимлу” амадагрин, цийи “дус-

Къайгъударвал герек я

тарин” меслятдалди советрин образова-нидин къурулуш барбатIунин рехъ хкъана. Чи тарихдиз, медениятдиз, эдебиятдиз зия гузвай учебникар акъудна. Садазни ван тахъай ЕГЭ-яр, ОГЭ-яр майдандиз акъуд-на. Университетра, институтра бакалавр-дин, магистрдин дережаяр къачудай къай-дайрал элячина. Къе гзаф пешекарри тести-къарзавайвал, бакалаврият ва магистратура кардик кутуналди, чи вузриз тежер хътин еке зиян ганалда. ИкI хъанвайди гъу-сар ва урус чIалал рахазвайбур яшамаш жезвай Донбассдин шегъерарни хуьрер.

Къенин гъакъикъат акваз, гъакI мяггел хъана амуькзава. Перестройкадин, базар-дин экономикадин реформайрин йисара инсанривай винидихъ чна къейд авунвай хъсан ерияр къакъудна. Къе, гьикъван гъа-ийф къведай кар ятIани, гзафбур къайгъу-сузриз элкъевенва. Гъукумдин къуллугърал алайбуруни, чпин хиве еке везифаяр авай-буруни, жегъилрини жавабдарсузвилеиз кыл язава. Къуллугъди истемешзавай ве-зифаяр рикI гъачиз кылииз акъудзава. Агъ-алийрин яшайиш хъсанардай крарик кыл кутазвач. Чкайрал са дердини туькIуьн та-вурла, инсанриз гъукумдин кыле авай регъберрикай, гъатта газетдикайни куьмек кIан жезва.

Алай девирдин виридалайни чIуру хума къайгъусузвал я. Инсанри чеб яша-миш жезвай чкада къванни крар къайда-дик кутун патал са артух гьерекаатар ийиз-вач. Дигидай цин къубуяр, хвалар йиса-ралди михъзавач, ахпа “чун цикай магъ-румнава” лугъуз шел-хвалзава. Саки ви-ридаз гъукуматдивай, райондин, хуьруьн администрацийривай вири къулайвилер, галайвилер, асайишвал кIанзава. Амма вичин иштираквал авачиз. Советрин де-вирда хуьрера кардик квай яшайишдин рекъай къуллугъдай комбинатар, цехар, гъвечIи карханаяр, клубар ва маса дара-матар агална, кIидай чкадал гъана, та-рашна, садани ван хжажнач, на лугъуди, гъакI хъана кIанзавайди тир. Гила абур авач лугъуз шикияззава. ЧIуриз, чукIуриз гъамаша регъят я, амма эцигиз, арадал гъиз - четин.

Гъар са хуьруьхъ, райондихъ админи-страция ва абурун кылер ава. Абуру же-мятрин, агъалийрин гъакъиндай къайгъу чIугун, абурун яшайиш къулайди, гъал-агъ-вал хъсанди хъун, хуьрер аваданламишун

патал герек вири алахъунар авун лазим я. Бюджетда гъа къайгъуяр ийидай пулуни-н такъатар хъун патални, законди истемеш-завайвал, налогарни кIватIна кIанда. Гъа-иф хъи, чаз аквазвайвал, виринра и вези-фаяр тамамарзавач. Чкадин бязи руково-дителри, хсуси дердийрин, итижрин гуьгъ-уьна гъатна, къайгъусузвилеиз кыл язава ва хуьр-кIвал патал са затIни ийизвач. Гъа-вилай чи гзаф хуьрерал килигдай гъал алач. Агъалияр, хъвадай, дигидай яд ава-чиз, йикъаралди электричестводикай магъ-рум яз амуькзава. Михъивилер хуьнални гуьзчивалзавач.

Эхиримжи йисара рикIик шадвал кута-дай крарни аквазва. Гъукуматдин органри-лай, чкадин администрацийрилай алакъ тийизвай месэлаяр гъялиз майдандиз чи жумарт рухваяр экъечIзава. Абуру хуьрер аваданламишунин, школаяр, аялрин бах-чаяр, спортдин дараматар эцигунин, ремонт авунин, хуьрериз хъвадай цин линияр гъунин, куьнейра асфальт тунин, рекъер ре-монт авунин везифаяр чпин хивез къачуз-ва. Акъалтзавай несилдик кIелунра ашкъи кутун патални жуьреба-жуьре конкурсар тешкилзава.

Ихтилат кватай чкадал лугъун: къай-гъусузвал, жавабдарсузвал образованидин идарайризни атанва. Диде-бубайривай эхиримжи вахтара ван жезвайди гъа са жуьредин шикаятар я: “Школади аялриз бе-гъем чирвилер гузвач. Агакъ тийизвайбуруз алава тарсар гудай адетдал амалзавач. Тербиядин месэлайриз муаллимри ерли

фикир гузвач...” И гафариз акси яз къалур-дай дуьзгуьн са мисални захъ авач. Обра-зованидин хиле реформаяр тваз алахъай-буру муаллимдин дережа агъузарна, адав зегъметдиз килигай мажиб агакъарнач, кру-жокрин, алава тарсарин къайдаяр герек авачирбур яз гъисабна ва икI мад. Нетижа-да муаллимризни, акъалтзавай несилдиз-ни зиян хкатна. Зи рикIел ДГУ-дин профес-сор М.-Ш.Назаралиева лагъай гафар хквез-ва: “Советрин девирда университетдин ма-тематикадин факультетдик экечIзавайбу-рун конкурс жедай, садан чкадал 6-7 кас, гила я конкурсни амач, я бес къадарда экечI-дайбурни. Гъа кIелзавайбурукайни матема-тика хъсандиз чизвай сад-вад кас жагъи-да”. Гъелбетда, школада амаз матема-тикадин бинелу сирер чир тахъайдавай уни-верситетдин программадал тIем гъиз же-дани?

Къайгъусузвилеиз хумади медицинадин хилени цуьк акъудзава лагъайтIа жеда. Фи-кир авурла, Гиппократан кьин кьунвайбур начагъбурун гъакъиндай къайгъударвал чIугуна, абуруз алакъдай вири куьмекар га-на, инсан татугай, азарлу гъалдай акъудна кIанзавайбур я. Гъайиф хъи, чи больницай-ра, поликлиникайра азарлу касдив жаваб-дарсузвилелди эгечIзавай хътин духтурар, медсестрар, санитарар ава. Азарханадиз жув ва я багърияр аватай гъар садаз акуна, чизва, медицинадин хиле коррупциядиз рехъ гузва. Эгер вахтунда са кIус агакъ та-вуртIа, ваз килигда, дуьзгуьн раб ядач, дарман гудач. Гъатта операцияни яргъал веъеда. Гъелбетда, вири духтурар ихътин-бур я лугъуз жедач. Начагъ касдихъ му-къуфдивди яб акалдай, адан азардай кыл акъуддай ва герек серенжемарни къабул-дай духтурарни тIимил жезва.

Обществодин гъи хел къачуртIани, ана къайгъусузвилеиз рехъ гузвай, вичин вези-файрив жавабдарвал гьисс тавуна эгечIза-вай, хсуси итижрин гуьгъуьна гъатна, госу-дарстводин, халкъдин месэлаяр гъалун къулухъ язавай ксар, пешекара гъалтда. Ихътин хумадикай чун азад хъун лазим я. Гъар са идарадихъ, хуьруьхъ, райондихъ чпин къуллугъдин жавабдарвал аннамаш-завай, везифаяр намуслудаказ кылииз акъудзавай ва халкъдин патахъай къайгъу чIугвазвай регъберар, пешекара хъанайтIа, кIвалахар вилик фидай, инсанрин гъал-агъ-вални хъсан жедай.

Вич - яргъара, рикI - ватанда

Нариман ИБРАГЪИМОВ

XX асирдин сифте килир неинки уьлквейр, гьакI кьилдин инсанар патални зурба дегишвилеринбур, кьисметар вара-зара авурбур, вилив техвей клевера турбур, уьмуьрда са тайин чка кьун патал кьетIи кьарарар кьабулна кланзавайбур хьанай. Дуьньядин сад лагъай дяве, Урусатда февралдин, ахпа Октябрдин инкьилибар, граждандяве, чка-чкада советрин цийи кьурулушар тешкилун... Абурни гьарда сакIа кьабулзавай. Майилвалзавайбур, аксивалзавайбур, гьикI хьайитIани, кьайгъу авачирбур. Ихьтин мусибатдин вакъиайри гзафбурун килир какадарна, гзафбур чеб чпивай квадарна, хейлинбуру ахпа гьайиф члугур гьалатIар ахъайна, уьмуьр хаталувилек кутуна. Девирдиз ва киле физвай гьерекатриз дуьзгуьн кьимет гуз алакьай инсанарни хьана. Ахьтинбурукай сад Куьре округдин Штулрин хуьруьнви (гилан Кьурагь район) Осман ЭФЕНДИЕВ тир.

Эфендиеврин бинеяр

Алатай девирдани Штулрин хуьр клелай инсанралди, адалатлувилелди, халкьдин ва гьакI диндин адетризни мукьуфдивди кьуллугъ авуналди тафаватлу жезвай. Машгьур инсанрикай сад яз, Тагьир эфендидин тIварни кьаз жеда. Адан уьмуьрдин юлдаш Гуьлпиче Рухун Абукар эфендидин руш тир. Абукаран чIехи бубаяр - Али эфенди, Осман эфенди, Мегьти эфендини алимар тир. Абуру лайхлу ирсни туна.

Тагьир эфендидизни Гуьлпичедиз вад хвани са руш авай: Мегьамед, Салигь, Абдурагьман, Агьмед, Абдуллагъ ва Нарунжа. Гьелбетда, Тагьир эфендиди вичин аялривни клелиз туна, абуруз уьмуьрдин шегьредал экъечIдай хьсан бинеяр кутуна. Рухвайрини, чпин алакьунриз килигна, кеспияр хкяна. Мегьамедакай фекьни хьана. Салигъа, Абдурагьмана тажирвал авуна.

Лагъана кланда хьи, абуру чпин кIвалахар кардин гьавурда аваз тешкилна ва киле тухвана. Стхайрихь Дербент шегьерда ва Белиждани хьсан кIвалер, чилер, ктабар маса гудай туьквенар авай.

Агьмедазни Абдуллагъаз илимдин рехъ хьсан акуна. Агьмедаз араб, фарс, урус, туьрк чIалар чидай. Ада лезги халкьдин фольклор кIватI хьувуник вичин пай кутуна. Абдуллагъа Стамбулдин университет акьалтIарна ва Бакуда гимназияда кIвалахиз башламишна. Гьайиф хьи, зурба алакьунар, бажарагъ авай лезги хва жегьилзамаз, эвленишни таханмаз, стIалжем хьана, рагьметдиз фена. Мегьамедан, адан хизанрин кьисметни ракъинин нур алайди хьанач.

Уьмуьрдин гурарар

Осман экуь дуьньядиз 1912-йисуз атана. Макъам исягъди, регьятди, секинди тушир. Цийивилер, дегишвилер... Штулрин хуьре яшамиш жезвай Мегьамедаз и дегишвилери вуч гьанатIа? Ам куьн иеси авунатIа? Лугьунриз килигна, ада са бязи цийивилер кьана кьабулна. Арифдар, динзгьли - фекьни. Штулани, Киридани, КлутIлани ва маса хуьрерани гьуьрмет авай кас. Гьелбетда, дегишвилеризни ам вичин вилерай тамашзавай. Ваъ, Шура гьукуматдиз, кесибар чилелди таъминаруниз, абуруз ихтиярар гуниз Мегьамед эфенди акси тушир. Цийи кьурулуш туькIуьрзавайбуру инсанар кьве патал - ярубурзни лацубуруз паюн, гьа сифтедилай динзгьлийрив ихтибарсузвилелди эгечIун, мискинар агалун, гуьгьуьнлай абур чукурун, капI-тIят ийизвайбурун рухваяр, рушар клевера тун хьтин дегишвилер адан рикIи кьабулзавачир. Крар икI элкьуьниз арифдар касди вичин кьиметар гузвай. Гьелбетда, Мегьамед фекьидиз вичин фикиррикай зиян хкатна. Дуस्ताгъда тур ам ана кьена, Дербентдин сурара кучукна. Итимдин гуьгьуьналлаз пабни рагьметдиз фена.

Диде-бубадикай магьрум хьайи аялрин кьисмет гьихьтинди хьана? Осман детдомдиз аватна. Кьвед-пуд йисалай ам Дербентда яшамиш жезвай имийри чпин патав хутахна. Гададив школа ва ахпа педтехникум куьтягьиз туна. Османан бажарагъ, алакьунар гьеле жаванзамаз ачух хьана. Агъан тийидайбурни хьун мумкин я, амма делилар виридалайни хьсан шагьидар я. Абура са давайни шак гьиз жедач.

1926-йис. 14 йиса авай Осман комсомолдин жергейриз кьабулзава. 1929-1930-йисара ада педтехникумда клелзава. Гьа са вахтунда ам "Дагьустандин кесибар" газетдин кьуллугъчини тир. Ада гьакI ЮЖДАПП-дин (Кьиблепатан Дагьустандин пролетаррин писателрин ассоциация) жавабдар секретарвили везифаярни тамамарзавай. Амуькьзавай азад экечIзава ва ам вахтундилай вилик, пуд йисалай, агалкьунралди куьтягъзава. Мегер ихьтин алакьунрин иеси кIвалей акъуддай кас жедани? Лезги гада гьа и институтдин психологиядин кафедрадин профессор А.О.Маковельскийдин ассистентвиле тайинарзава.

КьетIендиз кьейд ийиз кланзава хьи, О.Эфендиев анжах са кардал машгьул хьуналди рубгъ тух жедайбурукай тушир. Институтда клелдай йисара Османа "Зарбачи" газетдин, "Нефтькьурулушунда", "Пионер-инчиси" журналра жавабдар секретарь ва редактордин заместитель яз кIвалахзавай. Лап хьсандиз клелни ийиз ихьтин жавабдар кьуллугьрин везифаярни тамамаруни тажубардачни бес! Гьа и пуд йисуз Осман Эфендиеван тIвар алаз "Дагьларин бунт" повесть, "Са критикадин гьакьиндай" (литературада троцкистрин фикиррал алайбуруз акси яз), "фа-

шизмдин уьлквейра реакционный педагогикадин кьетIенвилер", "Языкознанида панислаимизмдин, пантюркизмдин ва пантуранизмдин идеяриз акси яз", "Капитализмдин уьлквейра педагогика фашизмламишуникай" чIехи макъалаяр акъатна. Авторди кьарагъарзавай темайри жегьилдин бажарагьдин, чирвилерин, алакьунрин сергьятар гьикьван гегьеншбур тиртIа успатзава. Патан чка, чIехи шегьер, вични текдиз. Ам гьина, нихъ галаз ва гьикI яшамиш хьанатIа суьгьбетдай кас чал гьалтнач. Амма делилри, ада бажармишзавай крари шагьидвалзава хьи, Османа вахт гьакI акъуднач, ам анжах менфятлу крарал машгьул хьана, гьар са сят ада чирвилер артухаруниз, устадвал хкажуниз серфна.

1933-йисан 1-сентябрдила 1935-йисан августдалди дагьвидикай Бакудин индустриальный техникумдин преподаватель, "Коммунизмдин тербия патал" журналдин жавабдар секретарь ва "Азербайжандин муаллим" газетдин редактордин куьмекчи хьана. 1934-йисуз ада Алиберилидихъ галаз лезги школаяр патал "Азербайжан чIал" учебникни акъудна. Гуьгьуьнин йисарани пуд-кьуд чкада кIвалахун, са шумуд кьуллугьдин везифаяр килиз акъудун Османан уьмуьрдин игьтияждиз элкьвена. МасакIа яшамиш жез адавай хьанач.

Илимдин кукIушрихь

Къачунвай чирвилерал рази тушир жегьил РСФСР-дин педагогикадин илимрин академиядин психологиядин институтдин аспирантурадик экечIзава. Ам куьтягьдалди са шумуд варз амаз КПСС-дин ЦК-дин печатдин отделди О.М.Эфендиев "СССР-дин Верховный Советдин ведомострин" редакциядиз кIвалахал ракъурзава ва ам азербайжан чIалал акъудзавай изданидин редакторвиле тайинарзава. 1946-йисалди лезги хци партиядин тапшуругъ намуслувилелди кьилизни акъудзава. Дяведин йисара Эфендиев гьакI СССР-дин Министррин Советдин кьвалав гвай ТАСС-дин Туркиядин крариз талукъ ре-

» ...Алимдин гьиликай цIудралди макъалаяр, брошюраяр, ктабарни хкатна. ГьакI профессордин редакциядик кваз жуьреба-жуьре ктабарни акъудна: "Дуьньядикай, уьмуьрдикай И.П.Павлован фикирар", "Гипократалай Павловал агакьдалди", "Павлов ва алай аям", "Фрейдизм, адан макъсад ва бинеяр". Эфендиева И.П.Павлован вири илим тупIалай авуна, и месэладай адав агакьдай кас авачир. ИкI тирвилей ктабарни адан редакциядик кваз акъудзавай.

Ферент ва СССР-дин гьукуматдин кьарарар чапзавай отделдин азербайжан чIалал акъатзавай изданидин редакторни тир. ТАСС-да Эфендиева 1950-йисан гаталди кIвалахна. Ихьтин важиблу кьуллугъар хиве аваз, чирвилерихъ кьаних касди диссертациядални кIвалахзавай кьван. 1950-йисан 14-февралдиз адаз (лезгийрикай сифте яз) философиядин илимрин кандидатвили тIвар гузва.

Гьа инлай О.Эфендиеван уьмуьрдин маса биография башламиш жезва. Ада Москвадин институтра кIвалахзава. Сифтедай Г.В.Плеханован тIварунихъ галай халкьдин майишатдин ва ахпа медицинадин 2-нумрадин, эцигунринни инженервили институтра. Философиядай дагьвиди клелзавай лекцийрихъ яб акализ, неинки студентар, гьакI аспирантарни кьведай. Эфендиеван авторитет йисалай-суз хкаж жезвай. Адаз гьакьисагьвилелди зегьмет члугун, вичин кар виниз тир еридивди бажармишун хас тир.

Дагьустандиз вичин ватанзгьлидикай хабар авачиртIани, Азербайжанди Осман Эфендиев рикIелай ракъурнавачир. 1957-йисуз алимдиз Азербайжандин илимрин ака-

демияди Бакудиз теклифзава ва адал РагьэкъечIдай патан институтдин Туркиядин отдел ихтибарзава. Гьа са вахтунда алимди академиядин аспирантриз философиядай лекциярни клелзавай. Пуд йисуз кьван ада стха республикадин алимриз куьмек гана, абурун са бязи крар кьайдадик кутуна, лазим пешекарар гьазуруник вичин пай кутуна. Вичин чкадал кIвалахдай касни гьазурайла, ам Москвадиз хьфена. Уьмуьрдин эхирдал кьван Москвадин инженервилини эцигунрин институтдин философиядин кафедрада кIвалахна. Докторвилини диссертациядини адавай гзаф вахт ва сагьламвал кьакъудна. Гзаф йисарин зегьмет 1968-йисуз кьилиз акъатна. Ада "Кьилин нервийрин кIвалахдин гьакьиндай И.П.Павлован илимда философиядин месэлаяр" темадай диссертация агалкьунралди хвена.

Адалай гьейри, алимдин гьиликай цIудралди макъалаяр, брошюраяр, ктабарни хкатна. ГьакI профессордин редакциядик кваз жуьреба-жуьре ктабарни акъудна: "Дуьньядикай, уьмуьрдикай И.П.Павлован фикирар", "Гипократалай Павловал агакьдалди", "Павлов ва алай аям", "Фрейдизм, адан макъсад ва бинеяр". Эфендиева И.П.Павлован вири илим тупIалай авуна, и месэладай адав агакьдай кас авачир. ИкI тирвилей ктабарни адан редакциядик кваз акъудзавай.

Османани Софья тIвар алай гуьрчег дишегьлиди чпин кьисметар сад авуна. Абуру руш Севиль тербияламишна. Ада хейлин йисара СССР-дин Министррин Советда консультантвиле кIвалахна.

Уьмуьрлух азад вахт бес тахъай дагьвидин рикIелай багъри ерияр алатзавачир. И кардикай адан мукьва-кьили Ибрахалилов Рамазана ингье гьикI суьгьбетнайIа: "1967-йисан октябрдин варз тир. Туриствилин поездда аваз чун Москвадиз агакьна. За Осман имидални кьил члугун кьетIнавай. КIвализ зенг авурла, телефондин трубка Османа къачуна. Сифте гафар рахайла, за урус чIалалди хабар кьуна. Вахъ галаз гьи чIалал рахада?

- Ваз гьи чIалал кландатIа, гьа чIалал рахух. Лезги, араб, урус, туьрк, немс, фарс, ингилис.

Гьелбетда, зун лезги чIалал раханай. Зун вуж ятIа чир хьайила, ада гьасятда заз кIвализ теклифна. Осман имиди зун гьаятда гуьзлемишзавай. Чаз чун гьасятда чир хьана ва сада-сад кьужахламишна. Ахпа ада зун кIвализ тухвана. Ракар ахъайна-мазди, зи кьаншардиз пара гуьрчег, плузаррал хьвер алай дишегьли ва ахпа чукуриз-чукуриз руш Севилини атана. ЧайзатI хьвана, са кьас фу тIуьна, Осман имиди суьгьбетар кудна. Софьяни Севиль хуьрекар гьазурунал машгьул хьана. Османа завай вири мукьва-кьилийрикай, хуьруьнбурукай хабарар кьуна. Са сятда чна ихтилатарна. Адан шадвилехъ кьадар авачир. Анжах са арада Осман хиялдик акатна. Зи суалдизни ада икI жаваб гана:

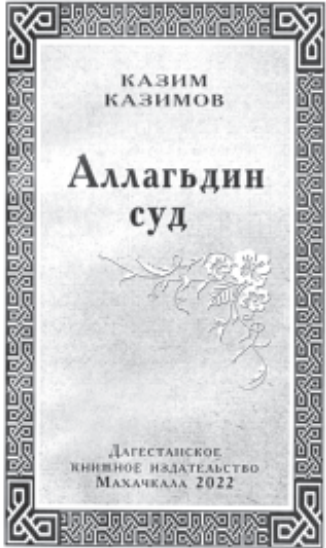
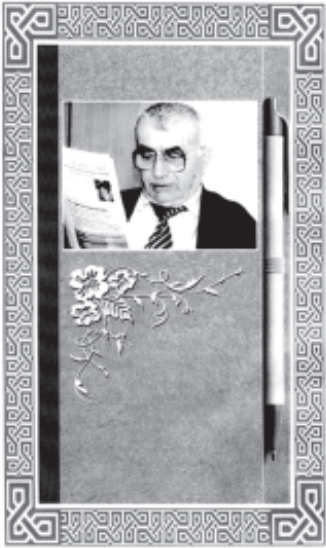
- Я мирес, вазни ахъай тавур сир за низ ахъайда? ЯхцIур йис я заз ватан тахкуна. Гьамиша рикIе аваз, хквез хьанач хьи, хьанач. Гьар вахтунда са кар акъатдай. КIвалахри, илимдин кьайгъуйри заз азад вахт тунач. Исаятдини докторвилини диссертация кхьена куьтягнава. Ам хвена, чандилай алатайла, хкведа Дагьустандиз. Мадни зи рикIелай тIал, зун чи кьилин шегьердиз, адан кьанунриз, адетриз табий хьана, милли адетар рикIелай ракъурна. Жегьилзамаз жува ийизвай крариз кьимет гуз хьанач. ТуьхкIуьриз тежедай гьалатIарни ахъайна. Ингье са руш ава заз. Кьвед-пуд аял, са эркек велел авайтIа, гьикьван хьсан тир. Руш кьванни лезгидиз гуьлуьз гана, фаракат ийиз кланзава. Севилини рази я..."

Гьайиф хьи, Осман Эфендиеван мурад кьилиз акъатнач. Я адалай ватандизни хквез алакьнач. Рушни лезгидиз кьисмет хьанач. ЧIехи алим 1973-йисуз кечмиш хьана. Рагьмет хуьй вичиз. Лезги халкьдин векилди советрин илим, публицистика вилик тухуник вичин пай кутуна.

Цийи ктаб Уьмуьр къиргъин сафунилай ийиз рикIин

Ш.ШИХМУРАДОВ

Дяведин йисарин аялар. Бубаяр, вагъши душман кукIвариз, Ватан хуьз, фронтдиз фенваз, абурун веледар фад бегъем, чIехи, фагъумлу, акъуллу хъана, уьмуьрдин четин шартIари лигимарна. ГъвечIи чIавалай зегъмет чIугуни абур фад тапта-гъарна. Чи гъуьрметлу дуст Казим Мегъамедшерифович КАЗИМОВНИ гъа ихътинбурукай садя.

“Коммунист” газетдай макъалаяр кIелиз, заз ам са къадар чизвайтIани, сифте яз зун адахъ галаз Пушкинан куьчеда редакциядин вилик 1981-йисан гатуз, зун кIвала-хиз школайрин НИИ-диз хтанвай-ла, таниш хъанай. А девирда гъам радиодай, гъам медениятдин идарайра концертар гудайла, рикI алаз тамамарзавай “Ша, Имирбег, шай” манидин цIарарин автор гъа и кас я лагъайла, заз генани хвеши хъанай. Са къуд йисалай зунни къисметди чи милли газетдин редакциядиз акъудна ва са шумуд цIуд йисуз Казим стхадихъ галаз санал кIвалахна. Адан маналу макъалайри, гъиликай хкатзавай маса шейэри, мецелай датIана алахъзавай камаллу келимайри, мезелийри, дерин манадин риваятри, къисайри, суьгъбетри къалурзавай хъи, Казим Казимов неинки бажарагълу журналист, гъаки уьмуьр акунвай чIехи агъсакъал-насигъатчи, илгъамдикдай пай ганвай писатель, шаирни я.

Иллаки Етим Эминан, СтIал Сулейманан, Хуьруьг Тагъиран жавагъиррал, яратмишунрал ялахъви жавандин рикI гъеле мектебда кIелзавай йисарилай алай. Вичини къелем ахтармишзавай. ИкI, вичи суьгъбет авурвал, 1952-йисуз 9-классда кIелзавайла, яргъал Урусатдай чи дагълариз атана, урус чIаланни литературадин тарсар гузвай муаллим Клавдия Васильевнадиз бахшна, сад лагъай шиир кхъенай. Ам Шагь-Эмир Муратоваз бегенмиш хъанай ва литературадин альманахда чапни авунай.

Юкъван школа куьтгъай дагъви гадади сифте хуьруьн культурадин хиле, ахпа Советдин председателвиле, ДГУ-дин филфакада чирвилер къачуна, муаллимвиле, мектебдин директорвиле зегъмет чIугуна. Гъа са вахтунда яратмишунрин кIвалахни виликди физвай. И карди ам 1979-йисан зулухъай республикадин “Коммунист” газетдин редакциядизни желбна. Казим Мегъамедшерифовича вичи лугъз-вайвал, газетди “...зи рикIин деринра ргъаз хъайи гъиссерал цийи килелай чан хкана, зи руьгъда цийи ишигъди экв гана, ада зи уьмуьрдин рехъ къенин юкъузни ишигълаван ийизва”. Редакцияда адан гъам журналиствилин, гъам писателвилин бажарагъ, алакьунар тамамвилелди ачух хъана. Журналист, публицист, газетдин культурадин отделдин редактор К.Казимован гъиликай яргъал йисара милли медениятдиз, искусстводиз, халкъдин образованидиз, районрин, хуьрерин аваданлувилиз, месэлайриз талукъарнавай метлеблу макъалаяр гзаф жхатна, чи алимриз, муаллимриз, тербиядин месэлайриз, бажарагълу устадриз, илимдиз, машгъур ватанэгълийриз талукъарнавай итижлу шейэр чапна.

КIелзавайбуруз Казим Казимов “Хважамжамдин къужахда”, “Девирдин къван”, “Дидедин аманат”, “Имамали бег” ктабрин, “Дяведин аялар”, “Октябрдин гъетер”, “Гьулдандин варар”, “Кеферпатан нур”, “Изумрудар” очеркрин, литературадин

критикадин жуьредин “Хуьруьг Тагъир”, “Етим Эминакай риваятар”, “Самурдин сирлу авазар” кIвалахрин автор яз чида.

Ингъе чи вилик гила писателдин нубатдин цийи ктаб ква - “Аллагъдин суд”. 375 чиникай ибарат тир ам Дагъустандин ктабрин издательстводи 300 экземплярдин тираж аваз акъуднава. Сифте гафуна Мердали Жалилова кьейднавайвал, чи “милли литературада Казим Казимова вичин тайин гел тунва. Цийи ктабда виликрай кхъенвай эсеррин ирс, рехъ,

художественный кьетIенвилер, хайи чIалаз вафалувал, адан девлетлувал вири терефрихъай даварзава”.

Ктаб ихътин кхилер ганвай материалрикай ибарат я: “Етим Эминакай риваятар”, “ЧIалан устадикай чIалан устадри”, “Аллагъдин суд”, “Гъабиб муаллимдин дафтаррай”, “Гъабибан камаллу насигъатар”.

Казим Мегъамедшерифовичаз уьмуьр, инсанар, абурун кхилихар, ацукъун-къарагъун, психология, иллаки жемиятдин жуьреба-жуьре къатариз хас чIал лап хъсандиз чизва. И кар “Аллагъдин суд” роман кIелдайла, суддал кхиле физвай жуьреба-жуьре ксарин итижлу рахунрай иллаки хъсандиз

ашкара жезва.

Романдин гъар са килин вилик абурун асул мана къалурзавай, метлеб умумиламишзавай камаллу кутугай ибараяр авторди устадивилелди хъанава. Месела, “Чиновникрин ягъсузвални са дерт я”, “Жуван ажугъдал вахтундамаз зарпанд акъалжа, тахъайтIа, ада вун русвагъда”, “Уьмуьр къакъан дагъ хъиз я: адан куклушриз яваш-яваш хкаж жеда, зарб кваз агъуз ахватда”, “Уьмуьр ламатI яз фейи, эй инсан! Бес ни авурай ви судни дуван?!” “Гъикъван хъсан тир, намусди тахсирлу ксар кудайтIа”, “Я нехирда дана кIанда, я туш канцелярияда - гада”, “Пехил жемир къуватлудал, адлудал, Эхир сад я: рагъ кхведач парудал. Уьмуьр ганва ваз нефес къван куьруь тир, Кечирмиша пар тежервал далудал”.

(Омар Хайям);

“Нехирбан гъихътинди ятIа, нехирни гъахътинди я”, “Ахлакъ - им гъар са инсанди вичин суфат къалурзавай гуьзгуь я” ва икI мад.

Ктабдин 30 чина шиирарни ава. Вичи саки 35-40 йисуз гъакъисагъвилелди зегъмет чIугур милли газетдин 100 йисан юбилейдиз талукъарнавай бахшбендери, санал кIвалахай юлдашриз бахшнавай чими келимайри, цIарари ва маса шиирри къалурзава хъи, Казим стха редакциядин “вафалу тир дуьз велед хъана”. Гъавилляй адан рикI къени гъана ава. Бес жечни -

Зи дустари ширин мецIай салам гузва заз,
Редакторди эверзава, рикIик тади кваз.
Газетдин кар давам жезва, руьгъдин сувар хъиз,
Гафар, цIарар хупI гуьрчег я, ракъин нулар хъиз!

- кхъена чи гъуьрметлу дустуни.

Ктабда гъатнавай са жерге шииррин цIарара абурун автор философдин хътин дерин манадин фикиррал, веревирдерал, уьмуьрдиз анализ, къиметар гунал элячIнава:

“Зи рикIин сафунилай ийизва уьмуьр”... (352-чин).
“Дуьньядал дуьз гъахъни дуван

тахъайла”.. (359-чин).

“Уьмуьрдин женг секин тежер саваш я,
Зи рикI сефил, еришар къе яваш я...” (370-чин)

Гъуьрметлу Казим стха, гъар гъикI ятIани,
уьмуьрдин женгина вун “зайиф аскер” туш,
руьгъда илгъамдин рагъ куькIвенвай намуслу,
сабурулу, уьткеем Аскер я.

Казим стха, хъсан ктаб акъудуни чун гзаф шадарнава. Мубаракрай, мадни агалкьунар хъурай! Ви хтулар, птулар еке дережайрив агакьрай. Къуй абурун агалкьунри Куьн шадаррай, уьмуьрдиз, руьгъдиз, илгъамдиз мадни нур-эке гурай!

Эминан алемдай

Вун хвашгелди, сафагелди¹

Вун хвашгелди, сафагелди,
Чан женнетдин цуьк севдугъум.
Зун рекъе фин я тек валди²,
Вун хъайла вилик, севдугъум.

Чан дагъдавай хаму³ жейран,
Ухшар я ваз якъут⁴, маржан⁵.
Къурбанд хъуй ваз зи ширин чан,
Ала вал зи рикI, севдугъум.

АтIлас, дере⁶ хупI хас я ваз,
Цел фида вун къугъваз-къугъваз,
Экъведа вун дамахар гваз, -
[Зи] тай⁷ ава икI, севдугъум⁸.

Къизилгуьлер хура туна⁹,
Дурнади хъиз гардан къуна,
Хъуькъверив зилфер¹⁰ гутуна¹¹
[Ви]¹² ярдиз килиг, севдугъум¹³.

Зи ярдиз за [лугъуда] чIал¹⁴:
Зардин камар¹⁵ кутугда вал,
За дере, мав¹⁶ алукIда вал¹⁷, -
Эмин¹⁸ туш [эксик]¹⁹, севдугъум.

1857-1858

(Етим Эминан и шиир чандиз гъазурайди
ва адаз баянар гайиди Мансур КУЬРЕВИ я)

¹ И шиир 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда гъа чна къалурнавай тIвар алай 6 бендинин эсер хъиз сифте яз ганвай. Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтардин 136-чинай чаз и шиирдин 5 бендиникай ибарат тир вариант гъатнава. Лугъун лазим я, и шиирдин кьедалди ашкара тир вариантар пара нукъсанар квайбуру я. Эгер шиирдин а вариантрик чIехи шайрдиз хас тир са бязи келимаяр квачиртIа, и эсер, Эминанди туш лагъана, кьерехдихъ гадарнайтIа жедай. Мисал патал, сад лагъай бендина авай “Зун рекъе фин я тек валди, /Вун хъайла вилик, севдугъум” келима анжах Эмин хътин устаддивай лугъуз жедай чIал я. Гъаки хъайила, 1948-йисуз Н.Агъмедова чап авур и шиирдин вариант, ам чаз гила гъат хъувунвай вариантдихъ галаз гекъилна, герек тир баянарни галаз чна газетда гузва.

² И цIар Гъ.Садыкьиди 1995-йисан кIватIалда ганвайвал ава. 1948-йисуз Н.Агъмедова чап авур и шиирдин вариантда и цIар ихътинди тир: “Зун рекъе финиф я валди”.

³ Хаму - вердишар тавунвай.

⁴ Якъут - цIарцIар гудай багъа къван; поэзияда багъавилин, гуьзелвилин, надирвилин образ.

⁵ Маржан/мержан - багъа къван.

⁶ АтIлас, дере - ипекдин багъа парчайрин жуьреяр.

⁷ Тай - инал “кутунгавай яр” келимадин манада ишлемишнава.

⁸ И цIар 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда ихътин жуьреда ганва: “Авач хъи ваз тай, севдугъум”. Амма бендинин къуд лагъай цIар и жуьрединди хъайила, ада и шиирдин вири бендерин къуд лагъай цIарариз хас тир рифма жезвач. ЧIалан устад Эмина икI бендерин рифмайриз фикир тагун жедай кар тушир. Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтарда авай и шиирдин вариантдин талукъ тир чкадал ихътин цIар кхъенва: “Ви тай ава икI, севдугъум”. И цIарце герек тир рифма “икI” гафуни арадал гъизва, амма ана авай “ви” гаф “зи” гаф кхьидай чкадал гъалатI хъана кхъенвайди хъиз акъазва. А гъалатI туькIуьр хъууна, Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтарда авай и шиирдин вариантдин талукъ тир чкадал кхъенвай цIар чна инал гузва.

⁹ И цIар 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда ихътин жуьреда ганва: “Къизилгуьлдай хур ацIурна”. Гъелбетда, и цIарце адан гуьгъуьна авай цIарарив дуьз кьадай рифма авач. Эмина икI кхьидачир. Мана дегишар тавуна, адан кIалуб дегишарна кIанда. Чна шиирда ганвай жуьреда и цIар кхьин чалай вилик теклиф авур авторар чаз гъахъ акуна, чна ам гъа жуьреда дегишарнава.

¹⁰ Зилфер - цIвелер.

¹¹ Гутун - патав гваз тун, патав гваз туькIуьрун.

¹² 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда, чаз чиз, гъалатI яз, инал “зи” гаф кхъенва.

¹³ Икъван чIавалди акъатнавай Эминан шииррин кIватIалра и бендинилай гуьгъуьнай ихътин бенд ава:

Ваз зи къалмакъал авач, яр.

Мад ваз лугъур чIал авач, яр,

Я ваз тагур мал авач, яр,

Чанда чка къур севдугъум.

И бенд са жуьредин шиирдин асул манадихъ ва рифмайрихъ галаз къазвайди жезвач: и бендина ярдиз “мад ваз лугъур чIал авач” лагъана тестиькарна, адан гуьгъуьнал алай бендина адаз мад “чIал” лугъузва, вири бендера ярдин хуш ерийрикай ихтилат веьена, и бендина ихтилат “къалмакъалдикай” куднава, и бендинин къуд лагъай цIарце авай рифма амай бендерин къуд лагъай цIарара авай рифмайрихъ галаз кьадайти туш. И крарилай гъейри, Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтардин 136-чинай чаз гъатнавай и шиирдин вариантда чна вичикай инал ихтилат ийизвай бенд авач. И кIвалахри вирибуру санал и бенд Эминан шиирдик ам кьейдалай куьлухъ куьтунвайди къалурзава. Гъаки хъайила, чна къалурнавай бенд Эминан шиирдин бендерин арада гузвач.

¹⁴ 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда и цIар ихътинди я: “Зи ярдиз за лагъана чIал”. Чи фикирдалди, инал “лагъана” ваь, лугъуда гаф хъун герек я. Мумкин я, и бенд Эминанди туширди яз, я тахъайтIа бенд Эминанди яз, амма шайр кьейдалай куьлухъ масада “хуькуьрнавайди” яз хъун...

¹⁵ Зардин камар - дишегълиди юкъва кутIундай гъаркуь, къизилдин ранг алай чIул.

¹⁶ Мав, мавар - дишегълийри алукIдай хтар хътин безекар.

¹⁷ И цIар Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтарда авай шиирдин вариантда икI ганва: “Дере, мав алукIда за вал”. Чна “за” гафуни чка дегишарнава.

¹⁸ Р.Гъайдарован архивда хвенваз хъайи дафтарда инал “Эмин” гафуни чкадал къалп “Мелик” гаф кхъенва.

¹⁹ 1948-йисуз Н.Агъмедова акъудай кIватIалда инал “Эмин ажуз туш” келима кхъенва. Сад лагъайди, и келимади гъар бендинин къуд лагъай цIарце герек тир рифма арадал гъизвач. Къвед лагъайди, Абдуллагъ эфендидинни Исмаил эфендидин медресайра дамах гвачиз, вич виниз къан тийиз вердишарнавай ва, масабуруз кагъазар кхьидайла, “усал Эмин” кхьизвай шаирди, чаз чиз, садрани вич “ажуз туш” лугъуз фурс ийидачир. Чи фикирдалди, герек рифмади ва бендинин манади инал “Эмин туш [эксик]”, вичихъ “Эмин итимвилин шартIар бес тежезвай кас туш” мана авай келима хъун истемишзава.

Дагъустандин тарихда XX асир лежбервилини жемиятди индустриализациядихъ финин рехъ къур, гьакӀни “къве мертебадин” Махачкъаладин кӀалуб алай аямдин шегъердиндаз ухшар жез башламишай вахт я лугъуз жеда. Къенин чи ихтилат и рекъе еке зегъмет чӀугур Гайдар Бутаевич БУТАЕВАКАЙ я.

диз вуганай. Ахпа зал шегъерда Дербентда захъ галаз санал кӀелай гада гьалтна. Ам автодорожный техникумдик экечнавай. Ада зун вичихъ галаз санал кӀелдай фикирдал гъана - физматда стипендия 20 манат, техникумда лагъайтӀа 35 манат тир. Нетижда за ДГУ-дай документар вахчуна ва автодорожный техникумдин эцигунрин факультетдик экечна. Гъа икӀ, зи гележегдин пешекар уьмуьрдин рехъ тайин хъана”, - сивел мили хъвер алаз рикӀел хкизва Гайдар Бутаевича.

Техникум аьалтӀарай-вилини дипломдихъ галаз

квалер за кӀвалахзавай йисара эцигнавай-бур я, - рикӀел хкизва Гайдар Бутаева.

1978-йисуз Гайдар Дагъустандин хуьруьн майишатдин министерстводин ПМК-да килин инженер хъана. И йисара ам малдарвилини майишатрин объектар эцигунал машгъл тир. Адан кӀвалахдин сергъятар республикадин гзаф районрив, гъа жергедай яз Кьиблепатан Дагъустандин мулкарив агакъзавай.

1980-йисуз Г.Бутаевакай СССР-дин Минпромстройдин Дагъустандин управленидин капиталный эцигунрин отделдин начальник жезва. И чӀавалай башламишна, Бутаеван кӀвалах Махачкъалада ва Москвада кӀиле физва.

Гуьгъуьнин йисара Бутаев мад Махачкъалада квалер эцигунив эхгечӀзава. Сифтедай Махачкъаладин ДСК-дин Проектринни конструкторвилини комбинатдин ОКС-дин инженер, ахпа начальник яз. Ина ада 2000-йисаралди кӀвалахзава.

1987-йисуз Советрин Союздин гьукумди, уьлкведин вилик Гайдар Бутаеван лайихлувилер къейд авуналди, адаз лайихлу рационализатор лагъай тӀвар гана.

Шегъерар эцигай устӀар

Амина МУСЛИМОВА

Куьредин гада

Къенин юкъуз ам 80 йисан яшдив агакънавай, инженервилини эцигунрин хиле гуьрмет къазанмишнавай, вичин зегъметдалди эцигай квалер авай Москвада яшамиш жезвай ва гъам Советрин, гъамни Россиядин гьукумди уьлкведин вилик адан лайихлувилер къейднавай пешекар я.

Гайдар Бутаевич ва адан хизан интеллигент инсанар, гъар сад вичи хъянавай хиле агалкъунар къазанмишнавай пешекарар яз машгъл хъана.

Дустариз ва мукъва-кӀилириз Гайдар гзаф савадлу, неинки кӀвалахда, гьакӀ инсанвилини алакьайрани гъар са кардиз ди-къет гудай кас яз чӀида. “Вун гьикӀ ава?” лугъудай адетдин суални адан мецелай масакӀа ван жеда - ада, гъар са мукъва-кӀилидин тӀвар къаз, са-садакай кӀилди хабар къада. Гайдара вичиз мукъва ксар рикӀелай ракъурдач, багърийриз, дустариз, кӀвалахдин рекъай юлдашриз къетӀен фикир гуз алахъда. И кар себеб яз, ам виридаз гзаф кӀанда”, - лугъузва Гайдар Бутаевичан хтул Дарвинан уьмуьрдин юлдаш Магъията.

Дарвин Бутаева суьгъбет авурвал, Гайдар Бутаевича кӀвалахай чкайрин сиягъ гзаф гегеншди я: Махачкъаладиль Москвадал, “Восточный” космодромдиль Петропавловск-Камчатскийдал къван. “КӀвалахдив ам гъамиша къетӀен жавабдарвилелди, мукъуфдивди эгечӀдай. Ам халисан инженер-эцигунардайди я. Ихътин инсанар виридалайни кӀиметлугур я - неинки кӀвалахда, гьакӀ уьмуьрдани”, - къейдзава Дарвина.

Гайдар Кыасумхуьруьн райондин Чантархуьре 1942-йисуз дидедиз хъана. Адан буба Бутай гъа йисуз фронтдиз ракъурнай. Ватандин ЧӀехи дяведин эхир ада Берлинда къаршламишна. Дяведилай гуьгъуьнин йисара, нафтӀадин мяденрин ва ракъун рекъерин пешекар яз, Бутай хизанни галаз кӀвалахдин чкайриз мукъвал-мукъвал куьч жезвай. Гъаниз килигна, Гайдара мектебда кӀелзавай вахт неинки Чантархуьре, гьакӀни Бакуда, Белижда, Кыасумхуьрел, Герейханован совхозда, гъатта Дербентда акъудна. Гъеле гъа йисара Гайдара вичин къастунал кӀевивал, гъиле къур кар кӀилиз акъудунин хесетар къалуьрнай. “Лап хъсандиз кӀелзавай аял тирвилляй заз чирвилер гъина къачуртӀани тафават авачир”, - рикӀел хкизва ада.

1960-йисуз Гайдар кӀелун давамарун патал Махачкъаладиз къевезва, амма адаз гележегдин пешедин гъакъиндай шаклувал авай.

“Сифтедай за документар ДГУ-дин физикадинни математикадин факультет-

сад хъиз жегилдив армиядиз эвер гузвай повесткани вугана. Пуд йисуз ана къуллугъна.

Цийи Махачкъала

Армиядиль кӀулухъ Гайдар мад кӀелуник экечна - и сеферда - ДГТУ-дин эцигунардай факультетдин нянин отделенидик. Йикъан вахтунда ада ДСК-дин объектрал кӀвалахзавай. Гъа и вахтунда, 1-курсуна авайла, Гайдар вичин хуьруьнви руш Гуьзел Мисрихановадал эвленимиш хъана. Абурун хизанда пуд велед ава - Альбина, Бутай ва Шамагъа.

1970-йисан 14-майдиз Дагъустанда зурба залзала хъанай. Иллаки еке зарар ада Буйнакский райондиз гана.

“Залзала йикъан сятдин 12-даз башламиш хъана, амма къвед лагъай ва виридалайни гужлу эцягъун - нянин сятдин 9-даз. А чӀавуз шегъер экв авачиз амуькнай. Инсанри гъаятра цӀаяр хъувунай. Инай-анай гъарайдин, шелдин ванерни къведай, бязибур чпин багърийрихъ къекъевезвай...”, - рикӀел хкизва Г.Бутаева.

Залзаладиль кӀулухъ Бутаевани иштираквал авур пешекаррикай ибарат бригада шегъердин карханайриз ва квалериз ганвай зарардиз кӀимет гун патал Буйнаксдиз ракъурнай. Махачкъалада ада яшайишдин квалер эцигунин кардани активнидаказ иштиракна.

Институт аьалтӀарай жегилди 1973-йисуз Махачкъаладин ДСК-да прораб яз, ахпа ракъунни бетондин рекъай конструкторвилини бюрода отделдин начальник яз кӀвалахна. И вахтунда Махачкъалада худда гзаф мертебайрин квалер эцигзавай - алай вахтунин Гъамидован, патав гвай Калинин (Шамилан) куьчейра, ракъун рекъин мукъуьв агакъдалди Степной поселокда. Им Дагъустандин меркездин еришар йикъалай-къуз дегиш жезвай вахт тир.

- А йисара за Махачкъаладин 1- ва 2-нумрайрин микрорайонра, гилан Шамилан тӀварунихъ галай проспектта гзаф мертебайрин квалер эцигунин карда активнидаказ иштиракзавай. ГьакӀни чна квалер Дербентда, Буйнаксда, Чиркейдин ГЭС-дин рабочияр патал Дубки поселокда, Хасавюртда эцигзавай. Махачкъала зи вилик кваз дегиш, йикъалай-къуз цийи квалер пайда жезвай, Гагаринан куьче, Узбек-городок гъатта чир техжедайвал дегиш хъана. Виликдай и за тӀварар къур, гьакӀни Шамилан тӀварунихъ галай куьчейрин мулкар Кяхулайдин ва Альбуркентдин хуьруьн майишатдин чилерик акатзавайбур тир. Анра ципицӀухар, гъажибугъдайрин никӀер авай. Куьгъне Махачкъаладин сергъятар Пуд лагъай интернационалдин фабрика (алай вахтунда анал Дагъустандин Прокуратура ала - авт.) алай чкадал куьтягъ жезвай. Анлай анихъ, дагълар галай пата авай вири

Москвадиз куьч хъайидалай кӀулухъ, яни 2000-йисара, Бутаева эцигунардай кар алай карханайра сифтедай чӀехи, ахпа кӀвенкӀевчи инженер яз кӀвалахна. И вахтунда ада яшайишдин са жерге квалер эцигна. Абурукай яз Третьяковский галереядин къаншарда, гьакӀни Пролетарский проспектта эцигнавай квалер къейд ийиз жеда.

КъетӀен ихтибар

Гайдар Бутаев анжах яшайишдин квалер эцигунал машгъл тиртӀа ва ада федеральный важиблувилини объектар эцигунин карда иштиракначиртӀа, ам адетдин инженер яз амуькун мумкин тир.

2009-2012-йисара “Распределенная энергетика» ООО Приморский крайда (Владивостокдин патав) авай Русский островдал гъевечи пуд ТЭЦ эцигунив эгечӀна. Пешекаррин арада Гайдар Бутаевни авай. Абурукай къве станция АТЭС-дин саммит электроэнергиядалди таъминарун патал 2012-йисуз ишлемишди вахканай. Идалай кӀулухъ Гайдар Камчаткадиз аэропорт цийикӀа туькӀуьр хъувунин кӀвалахрал рекъе туна. Производстводинни технический отделдин начальникдин къуллугъдал алаз, Гайдар Бутаевича Русский островдал ТЭЦ-ар эцигдайла тамамарай хътин везифаяр кӀилиз акъудзавай: кӀвалахдин планар туькӀуьрун ва абур ахтармишун, технический документация гъазурун ва проектрин идарайрихъ галаз алакьада хъун.

2015-йисуз абурун карханади гьакӀни Ахтубинскда (Астрахандин область) авай Ахтармишунардай центрадин военный аэродром цийикӀа туькӀуьр хъувунин кардани иштиракна.

Амма Гайдар Бутаеван кӀвалахрин рекъе виридалайни важиблу проект “Восточный” космодром эцигиз башламишун хъана. 2015-2017-йисара ада кӀвалахзавай карханадиз космодромда цин тадаракар эцигунин заказ гана.

“Чун цин мяденрив агакъарзавай рекъер, насосрин станцияр, гьакӀни яд михъи ийидай, адалди таъминардай тадаракар, линияр, электроэнергиядин объектар (трансформаторрин станцияр) эцигунал машгъл хъана. Яд Циолковский шегъер, гьакӀни космодромдин объектар патал лазим тир, гъа гъисабдай яз - аварийрин нетижада къун мумкин тир цӀаяр хкадарун патал”, - къейдзава Г. Бутаева. Ина адан зегъмет рикӀел хуьнин медалдалди къейдна.

2017-йисалай Гайдар Бутаев лайихлу пенсиядиз экъечӀнава. Гъа са вахтунда и ва я маса месэлайрай меслятар авун патал адан патав кӀвалахдин рекъай юлдашар,амадагар мукъвал-мукъвал къведа. Къенин юкъуз Гайдар Бутаевич Россиядин меркезда вичин чӀехи хъанвай веледрин ва хтулрин юкъва яшамиш жезва.

Хци месэлайрикай рахана

Жасмина САИДОВА

5-июндиз къейдзавай Виридуьньядин тебиат хуьнин йикъаз талуькарна, “Дагъустан РИА” агентстводин майдандал РД-дин тебиатдин ресурсрин ва экологиядин министр Ибрагъим Ибрагъимовлахъ галаз пресс-конференция кӀиле фена. Гуьруьшдал министрди республикада экологиядин жигъетдай хцидаказ акъвазнавай месэлайрикай суьгъбетна, абур гъялуьнин рекъе къабулзавай серенжемрикай лагъана. Къейд ийин, региондин виридалайни тӀал алай месэла, виликдай хъиз, зирзибилдихъ галаз алакьалуди я.

“Республикада зирзибилдин месэла иллаки хцидаказ акъвазнава. Алатай йисалай башламишна, республикадин Кьил Сергей Меликован тапшургъдалди ТКО терг ийидай цийи къайда туькӀуьрнай. И документдал асаслу яз, республика пуд чкадал пайнава: центральный, кьиблепатан ва кеферпатан. Абурукай гъар сада - Хасавюртда, Къумторкъала районда ва Дербент, Табасаран районрин сергъятдал - зирзибил гъялдай чӀехи комплекс ва сортировка авурдалай кӀулухъ амуькай шейэр тергдай са полигон туькӀуьрдайвал я. Объектар эцигунин кардал федеральный такъатар желбдайвал, “Россиядин экологиядин оператор” компаниядихъ галаз активнидаказ кӀвалах кӀиле туьхуьва”, - хабар гана идарадин килини.

Малум хъайивал, проектар тамамдаказ 2025-йисан эхирдалди кӀилиз акъудун лазим я. И рекъиз тахминан 11-12 миллиард манат серфда.

Министрдин гафаралди, алатай йисан ва цинин сад лагъай кварталдин вахтунда Дагъустанда законсуздаказ арадал гъанвай 86 хъурт тергнава. И рекъе кӀвалах давам жезва.

Шегъеррин сергъятра авай законсуздаказ арадал гъанвай хъуртар терг авун патал министерстводи “Экология” милли проектдик акатзавай “Михи яд” федеральный проект уьмуьрдиз кечирмишунин карда иштиракзава. Адан сергъятра аваз 2023-йисуз “Буйнакс шегъер”, “Хасавюрт шегъер”, “Каспийск шегъер”, “Кьиблепатан Сухоумск шегъер” округрин мулкарал алай хъуртарин полигонар цийикӀа туькӀуьр хъийидайвал я.

Журналистри гьакӀни чилин деринан авай шейэр ишлемишунихъ галаз алакьалу яз министерстводи кӀиле туьхуьвай кӀвалахдикайни хабар къуна.

“Зун къуллугъдал тайин хъайи вахтунда чиликай мядендин менфятлу шейэр хкуддай ихтияр гузвай 200 лицензия ганвай. Зи тапшургъдалди министерстводин пешекарри вири карьерар цийи кӀилелай ахтармиш хъувуна. КӀиле туьхуьвай кӀвалахдин нетижада малум хъайивал, и ва я маса себебларди 45 карьерди кӀвалах акъвазарнавай. ГьакӀни тайин хъайивал, къум хкудзавай 36 тешкилатди кӀвалахда нуьксанриз рехъ ганвай. Абурукай 19 лицензия чна тамамдиз вахчуна, 17-дан кӀвалах иесийри вири нуьксанар арадай акъуддалди акъвазарна”, - лагъана И.Ибрагъимова.

Министрди къейд авурвал, чилин деринра авай шейэр ишлемишунин хиле идаради къетӀен фикир гузвай терефрикай сад мяденрин кӀвалахдин нетижада зарар ганвай чилерин ери арадал хъун ва абур хуьруьн майишатдин суьрсет гъасилунал желб хъувун я.

“Республика туриствилини кластердин дережадихъ фин себеб яз, Дагъустандин тебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводи, Сергей Меликован тапшургъдалди, Каспий гуьлуьн кьерехдай эцигунрин кӀвалахар патал лазим къум акъудунин нетижада ери чӀур хъанвай чилер гуьнгъуьниз хъунин месэладиз къетӀен фикир гузва. ИкӀ, къенин юкъуз Сулак поселокдин патав 25 гектардин чил рекултивация авуьна. И жигъетдай активнидаказ кӀвалах Къаякент ва Дербент районрани кӀиле туьхуьва. Ери чӀурнавай чилер гуьнгъуьниз хъунин месэла РД-дин тебиатдин ресурсрин ва экологиядин министерстводин датӀана гуьзчи-вилик ква”, - лагъана Ибрагъим Ибрагъимова.

Санлай къачурла, министрди экологиядин месэляяр гъялуьнин карда хъсан патахъ дегишвилер хъунин умудар кутуна.

Гатфарал рикI алайди

Биксханум АЛИБЕГОВА

Са сеферда зун кьисметди Мегъарамдхурун райондин Ярукъваларин хуьруьз акъудна. Себебни ам тир хьи, заз Ибрагъим муаллим акуна кланзавай. Ингъе адан кIвале зун хизанрихъ галаз мукъувай таниш хъана. Адан мугъман-перес кайвани Маркизата зун халис лезги адетралди къабулна. Жуван дерди кылиз акъатайла, за муаллимдихъ галаз суьгъбетар авуна.

ИБРАГЪИМОВ Ибрагъим 1948-йисан 13 февралдиз Къепиррин хуьре Иседуллагъ муаллимдин еке хизанда дидедиз хъана. Абур пуд стхани са вах авай. Ибрагъиман буба Иседуллагъ Гелхенрин мектебда тарсар гузвай жегъил муаллим тир вахтунда аскервиллиз тухванай. Са пуд вацралай Ватандин Чехи даяе башламиш хъана. Ам Украинадин фронтдиз ракъурна. Са арада Иседуллагъ авай полк немсери гьалкъада туна, баракра агална. Анай ам командирни галаз йифен кьулариз катна. Тамара, тарара чуьнуьх жез, гагъ гъевчи хуьрера авай яшлубурун патав физ, са клус фу нез, яд хъваз, абур, гъиниз фидатIа чин тийиз, вахт акъудзавай. Гъа икI, чпизни хабар авачиз, абур Венгриядин чилел акъатна. Инани аскерар, тамарай хуьрериз физ, яшлубур авай кIвалера чуьнуьх жезвай. Са йифиз текдиз яшамиш жезвай са яшлу дишегълидиз адан язух атана, гада кIвале туна ва дакIарда авай месерин юкьва чуьнуьхарна. Йифиз ахтармишиз атай немсини вичин шпига месин юкьваз сухна, амма кылинж гена аскердин руфунин винелай фена. Гъа икI ам Аллагъди хвена, къутармиш хъана. Гуьгъуьнлай Иседуллагъ мад советрин аскерик ахкатна, дяведин яцIа гъатна, эхирдалди женгера хъана. КIвализ хурудал дяведин медалар алаз, гъалибвал гъаз хтана.

Ислягъ девирда Иседуллагъ муаллимди вичин кIвалах давамар хъувуна. Ибрагъимни чIехи хъана. Муаллимрин хизанра хъайи аялар а вахтара виридаз чешнелубур тир.

1960-йисара Иседуллагъ муаллимдин хизан, са пуд магъледин хуьруьнвиарни галаз, чпи лугъузвайвал, бубайрин чилер тир Ярукъваларин хуьруьз куьч хъана. Ина Ибрагъима

юкьван мектеб куьтягъна. Азербайжандин Салъан районда аскервалзавайла, адан 21 йис тир. Жегъилди пулдихъ подписка авуна, Дагъустандай Азербайжандиз лезги газет хтунал Ибрагъиман командир пара мягътел хъанай. Газет хтай гъар са югъ адаз сувар тир. Лезги газет сифте сеферда кхъей йикъалай инихъ 55 йис алатнава. Дидед чIалал акъатзавай газет адан столдал гъамиша ала. Армиядай хтай Ибрагъима сифте Дербентдин педучилище куьтягъна, ахпа Махачкъалада пединститутдин географиядин факультет заочниказ акъалтIарна. Ада къепиржуван руш Маркизатахъ галаз кьисметар сад авуна, хизан кутуна, и хуьре яшамиш жез пара вахт я. Ибрагъим муаллимди мектебда сифте физкультурадин, ахпа географиядин тарсар гана. Адан ученикри гъам физкультурадин, гъамни географиядин рекъий еке агалкъунар къалурзавай.

Ибрагъим муаллимдикай 17 йисуз школадин завучни хъана. Адан дехилра пара къадар грамотаяр, чухсагъулдин чарар, савкъа-

тар ава. Ада тарс гайи аялар кье тIварван авай пешекарар, алмар я. Муаллимдин хва Казбек ва руш Тават кье чпин хизанрин иесияр я. Хтулрин чIехи буба тир Ибрагъим муаллим пенсияда ава. Амма чилел рикI алай адаз асайишвал чидач. Хизандихъ галаз санал ада хуьруьн мублагъ чилер кирида кьунва, анра салар, багълар кутуна, зегъмет чIугвазва, гьикI хьи, гъевчи чIавалай бубадин кIвале зегъметдин тарсар къачунва. Хва Казбек галаз муаллим пакамалай няналди салара жеда, ана абур парникра помидорар, некийр, маса майваар цанва. Гатфарин береда пIинидин, шуьмгъгдин багъларихъ гелкъезва. Маркизата кIвалин дердияр ийизва, свас Фазилади мектебда тарсар гузва, гъа икI, чпин кьисметдал рази яз, яшамиш жезва и хуьре гуььрметлу Ибрагъим муаллимдин хизан.

Адаз вичин хуьруьн тарих лап хъсандиз чидач, икьван чIавалди ван тахъай тарихдин чинрикай яргъалди суьгъбетарда. Аламатдин кар ам я хьи, чеб гъи пIле аватIани, къепирвийри арада сих рафтарвал хуьзва.

Са шумуд келима жегъил береда пара четинвилер акур Маркизатакай лугъуз кланзава. Улакъ авачиз, ам къуд километрдин рекъиз Уружбадал кIвачи-кIвачи фидай. 45 йисуз ада ана фельдшервал авуна. Жив, датIана марф, зегъем авай йикъар талгъуз, кIвалахал физ-хквез, ада хизанда кайванидин, дидедин везифаярни намуслудаказ кылиз акъудзавай. Кье ада вичин хтулрин арада асайишвал къачузва.

Гатфар Ибрагъиман хизанда виридалайни рикI алай вахт я. ТIебиатдин гуьзелвилел ашукъ муаллим гатфариз иллаки гъевеслу жеда. Вичи кутур багъдиз фена, цуьк акъуднавай тарцин кланик самовардин чай хъвадайла, хтулрихъ галаз ТIебиатдин ажайиб сирерикай суьгъбетарда.

За къатIайвал, гатфарал рикI алай инсанар руьгъдиз пара девлетлу жеда. Мегъарамдхурун райондин гуььрметлу муаллимрин жергедай тир Ибрагъим муалимни гъа ихтинбурукай я.

Элкъвена хъфиз рекъе гъатнавайтIани, зи вилерикай гуьзел багъдин цуьк акъуднавай тарарин арадай Ибрагъим муаллимдин чина мили хъвер авай къамат геждалди карагзавай...

Жегъилрин фикирдиз

Россиядин Федерациядин илимдин ва высший образованидин министерствонин информация ага-кьарунин ва савадлу авунин кIвалах гуьнгуьна тунин Департаментди мектебар акъалтIарнавай жегъилриз “Вуздик онлайн-къайдада экечIун” къуллугъдин (суперсервис) мумкинвилерикай хабар гузва.

“Вуздик онлайн-къайдада экечIун” къуллугъдин куьмекдалди выпускниривай Россиядин мулкунал алай государствонин ва муниципальный вири вузриз ва абурун филиалриз документар яргъал мензилда аваз рекъе тваз ва абуроз талуьк делилар датIана гуьзчивилик кваз хуьз жезва.

Алай йисуз суперсервисдин куьмекдалди абитуриентрилай арзаяр бакалавриатдин ва магистратурадин программарай кIвалахзавай уьлкведин тахминан 900 вузди ва филиалди, гъа жергедай яз кьилдин ксарин хсусият тир ва чпихъ бюджетдин чкаяр авай клелунин идарайри къабулда.

Эгер идалай вилик сервисдин куьмекдалди анжах бюджетдин чкайрик экечIиз жезвайтIа, гила ада бюджетдилай кьерехдай тир, гъа-кни целевой ва кьезилвилер авай чкайрикни экечIдай мумкинвал гузва.

Идалайни гъейри, конкурсрин сиягъ датIана цIийи хъувунин системадин кIвалахни хъсанар хъувунва: дегишвилер арза рекъе тунмазди тадиз жеда. И делил са шумуд рекъай арзаяр гузвай абитуриентар патал важиблуди я, гьикI лагъайтIа, гила абуроз гъар са рекъай гъакъи-къи гъалар, кIвалай къецеел экъечI тавуна, аквада.

Суперсервис “Госкъуллугъар” порталда ачухиз жезва. Ана хсуси кабинет авай абитуриентдивай лажим тир вуз ва герек рехъ хъягъиз, къабулдай комиссиядиз арза ра-къуриз, документриз талуьк делилар ва имтигъанрин нетижаар ахтармишиз, къабулнавайвилин гъакъиндай информация къачуз жеда.

“Вуздик онлайн-къайдада экечIун” къуллугъ 2020-йисан гатуз кардик кутунай. Алатай йисуз адакай тахминан 44,5 агъзур абитуриентди менфят къачуна, абуроз 442 вуздиз ва 93 филиалдиз тахминан 480 агъзур арза гана.

Къейд ийин, 2022-йисуз документар вугунин ва абитуриентар къабулунин вахтар дегиш хъанва. ИкI, арзаяр ва документар къабулдай вахт 20-июндилей геж хъун лажим туш. 27-июндиз конкурсриз талуьк делилар чапда. 28-июлдиз вуздиз къабулуниз разивал гузвай арзаяр къабулна куьтягъда. 30-июлдиз приоритет яз (конкурсда сад хътин баллар авайбурун арадай сад хъягъун) къабулунин буйругъар акъатда. 3-августдиз асул чкайриз къабулунин гъакъиндай арзаяр къабулна куьтягъда ва 8-августдиз асул чкайриз къабулнавайдан гъакъиндай буйругъар чапда.

“Активлубур - Акъуллубур - Ял ядай йикъар”

Мартдилай майдалди гъар жуьре хуьрерай тир 300 аялди ял ядай йикъар СтIал Сулейманан райондин Цмуррин хуьруьн мектебдин мулкунал активнидаказ ва итижлудаказ акъудна. 11-16 йисарин яшара авай жаванар патал мярекатар мергъяматлувилин “Хуьр” фондунин “Активлубур - Акъуллубур - Ял ядай йикъар” программадин сергъятра аваз кыле тухвана.

“Активлубур - Акъуллубур - Ял ядай йикъар” программадин серенжемрик акатзавай: “Архимед” паркуна ачух гъавадал экскурсияр ва тарсар; мектебдин теплицеда кIвалахар (анра ботаникадин, биологиядин ва химиядин тарсара къачунвай чирвилер гьикI ишлемишдатIа суьгъбетзавай); веревирдер ийидай видеоклуб (фильмдиз килигун ва ам муаллимрихъ галаз веревирд авун); машгъулардай

программированидай тарс; шикилар чIугунай мастер-классар ва “симерин искусство” техника чирун - гъаларикай ва еперикай нехисар, шикилар туькIурун.

Вири тарсар муаллимрин, пешекар инструкторин ва волонтерин командайрин иштираквал аваз кыле тухвана.

“Аялвилин вахтунин виридалайни гужлу гъисс - дуьнья къадарсуз зурбади яз ва ада жуьв патал агъзуралди мумкинвилер аваз акун. Гъа и фикир тир Цмурдал саки кье вацра кыле феийи мярекатрин бинеда авайди. Программадик гъар жуьре гьерекатар квай - спортдин рекъай акъажурилай башламишна, программированидай классрал агакьдалди. Гъаниз килигна, чун патални неинки аялар, гъа-кни муаллимар гъевесламишун - чирвилер

гунин гьерекатдив къугъунрин къайдада эгечIун гъикъван менфятлу ятIа къалурун важиблу тир”, - лугъузва “Хуьр” фондунин бине кутур Евгения Тюриковади.

“Активлубур - Акъуллубур - Ял ядай йикъар” программадин образованидин рекъай нетижа СтIал Сулейманан райондин хуьрерин мектебрин директорин иштираквал аваз кыле феийи семинар хъана. Муаллимири чпин

тежрибадикай лагъана - мектебрин арайра алакъаяр гьикI хуьдатIа, сергъятламишнавай мумкинвилерин шартIара къугъунрин къайдаяр гьикI вилик тухудатIа, тарсарин вахтунда интерактив артухардатIа.

“Чиниз, Цмурдал, са шумуд вацран вахтунда аялар ва абурухъ галай чIехибур къвез хъана. Чи ял ядай йикъарин программа интерактивный тарсарикай ибарат тир. Анра чна образованидин алай аямдин къайдаяр ишлемишзавай. Мярекатрин программади сада масадан тежрибадикай менфят къачудай, пешедин рекъай алакъаяр тайинардай ва, гьелбетда, вахт менфятлудаказ акъуддай мумкинвал гана. Идалай къулухъ чна и мектебрин галаз онлайн-къайдада алакъаяр тайинарун ва хуьн пландик кутунва”, - лугъузва Цмуррин СОШ-дин директор Сергей Ежова.

СтIал Сулейманан райондин образованидин управленидин начальник Гъуьсейн Шихбабаева хабар гайивал, “Активлубур - Акъуллубур - Ял ядай йикъар” программадин мярекатра Кьиблепатан Дагъустандин муьжуйд муниципалитетдай тир аялри иштиракна.

“Къейдна кланда, программа неинки образованидин тарсаралди - программированидайни, биологиядайни, яратмишунрин тарсарни хъана, - девлетлу тир, ина гъа-кни спортдин ва машгъулардай мярекатарни кыле тухвана. Жуван ва райондин образованидин управленидин патай заз Президентдин грантрин фондуниз ва Цмуррин школадин коллективдиз чухсагъул лугъуз кланзава”, - лагъана ада.

Цуькверин сувар арадал хкизва

И мукъвара Ахцега, райондин библиотекадин келдайбурун залда, Россиядин халкьарин медениятдин ирсинин йисан серенжемрин сергытраваз Цуькверин сувар тешкил хъувунин важиблу месэладиз талуьарнавай элкъвей столдин заседание хъана. Райондин культурадин, спортдин, жегьилрин политикадин ва туризмдин управлениди (МКУ “УКСМПИТ”) кьил кутунвай и серенжемда муниципальный кьул-лугъдин ветеран, РД-дин образованидин лайихлу работник Алмас Шуаева, райондин общественный палатадин председатель Али Исмаилова, педагогвилин зегьметдин ветеран Руслан Касарова, РД-дин культурадин лайихлу работникри - Агьмед Дагьларова (райондин тарихдин музейдин директор), “Цийи дуьнья” газетдин редакторди (и царарин автор), РДК-дин гъевескар артистри - Саид Аскерханова, Гьажи Агъаева, Дагьустандин лайихлу артистка Рубаба Къурбановади, Чеперин СДК-дин заведующий Валидин Шагьбанова, гьаки чпин вахтунда Цуькверин ханумар хъайи Назлу Шагьбановади, Гъавизат Демировади ва маса ксари иштиракна. Ам келдайбурун залдин заведующий, РД-дин культурадин лайихлу работник Гуьлжагъан Гъаниевади кьиле тухвана.

Дашдемир ШЕРИФАЛИЕВ

Серенжем, сифте гаф рахуналди, райондин культурадин управленидин заведующийдин заместитель **Аделя АГЪАЕВАДИ** ачухна. - Гуьрметлу юлдашар, РФ-дин Президент В.Путинан кьарардалди 2022-йис Россиядин халкьарин медениятдин ирс хуьнинди яз малумарнава. Халкьдин медениятдин ирс - им уьлкведин гьатта тлебиатдин ресурсрилайни важиблу эменни я. Ада чи милливал хуьзва, гьа са вахтунда уьлкведин саналди тир члехи халкь арадал гъизва. Гъавилай чи халкьарин милли искусство, бубайрилай атанвай хъсан адетар, тарихдинни культурадин манадин гуьмбетарни имаратар хуьнихъ, чирунихъ ва абур жегьил несилдив агакъарунихъ кьетлен метлеб ава. И мурад-метлебдалди, тайиндиз лагьайтла, чи бубайри дегь заманайрилай тухуз хъайи ва эхиримжи йисара, гъайиф хьи, гьахъсуз рикелай ракурзавай гуьзел Цуькверин суварин адетар рикел хун ва кьведай йисалай ам тешкил хъувун патал чун виликамаз кватл хъанва, - лагъана ада.

РДК-дин гъевескар артистри Къияс Межидован члариз композитор Гъасанагъа Мурсалова кхъенвай “Цуькверин сувар” мани тамамарайдалай кьулухъ Гуьлжагъан Гъаниевади мярекатдин иштиракчийриз гаф гана.

Алмас ШУАЕВ, вичин вахтунда ВЛКСМ-дин Ахцега райкомдин 1-секретарь яз, Цуькверин суварин тешкилатчи, зегьметдин ветеран:

- Медениятдин ирсни чи милли тарих я. Цуькверин суварин дувулар чи милли тарихдин лап деринра ава. И сувар чи бубайри гьеле лап кьадим вахтара тухуз хъайи-

дакай гьеле 19-асирдин юкьвара Ахцега ва Чеперин сува Цуькверин суварин иштиракчи хъайи урусин машгьур алим А.Беккера гегеншдиз кхъенва. Ватандин Члехи дяведин ва адалай гуьгьунин четин йисара а сувар тухудай мумкинвал хъанач. Рикелай физвай. Чи девирда, 1962-йисуз, и надир ва гуьзел сувар медениятдин мярекатрин зурба тешкилатчи, РФ-дин культурадин лайихлу работник, рагьметлу Жамал Шефиеван алахъунралди арадал хкана. 1994-йисалай кьулухъ, гъайиф хьи, суварин шадвилерикай хквезвай са машин дагьардиз аватун себебяз, ам тухун хъувунач.

Цуькверин суварар дуьньядин бязи маса халкьаризни ава (22-июнь международный цуькверин сувар хъиз малум я), амма чи сувар кьетленди я. Гуьзелвилинни шадвилин, жемят гатун кваллахрал желбунин месэлайрилай алава, адаз хъелзавайбуру тухуклуьрунин, хуьрерин арада дуствилин алакьаяр хуьнин, жегьил хизанар туклуьрунин (им рушарни гадаяр сад-садаз аквадай, таниш жадай, кьуьлер, кьугьунар ийидай хъсан мумкинвал тир), кьугьне кьугьунарни спортдин акъажунар кьиле тухунин метлебарни ава. Гъавилай виликрай КПСС-дин райкомдин гуьзчивилик кваз чна и сувариз еке фикир гузвай. Мани-макъамрин ва спортдин милли жуьрейрай акъажунринни кьугьунрин еке программаяр жадай. Гьар са идарадин регьбердин хиве вичин везифа твазвай. Суварин вилик квай йикъан нянихъ гаплал-гаплал жегьилар яхдиз Чеперин сувуз фидай ва ана, арба цуьквери (чкадинбуру камбардик кутада) кьунвай гуьзел тлуларал алачулар яна, тлуьн-хъун гьазурдай, пакадин йикъан экуьнахъ кьведай мугьманар кьабулдай...

Руслан КАСАРОВ, тежрибалу муаллим-тешкилатчи, педагогвилин зегьметдин ветеран:

- Дуьз 45 йисуз Ахцега яратмишунин кваллин регьбервал ийиз, районда пионерин ва комсомолрин тешкилатрихъ галаз квалахиз, Цуькверин суварин пара мярекатра за активнидаказ иштиракна. Кьилди кьачуртла, чи дестеди, виликамаз фена, ана аялрин гьилин яратмишунрин майдан ачуьдай. Махсус ракетаяр цавуз ахъаюналди (им чаз адет хъанвай ва вири гьейранарзавай хътин са цийивал тир), райондин кьиле авайбуру, кьунши районрай ва республикадай кьведай багъа мугьманарни агитбригадаяр кьаршиламишдай. Чи хъсан адетар, крар рикел хкизвай ва абуроз кьуват хгуз кланзавай кун пара кьадар сагърай. Цуькверин надир сувар тешкил хъувунин карда зун гилани жувалай алакьдай вири жуьредин куьмекар ийиз гьазур я.

Али ИСМАИЛОВ, райондин общественный палатадин председатель:

- Гьар жуьре себебрики мад цли хъанач, меслят тирвал, кьведай йисалай, Аллагьдин куьмекдалди, чна Чеперин сува чи халкьдин рикл алай Цуькверин сувар гила, 29 йис алатайла, цийи кьилелай арадал хкида. И карда чаз столдихъ галай ва и месэладин тежрибалу устадар тир Алмас ва Руслан муаллимрикай куьмек жада. Авайвал лагьайтла, Цуькверин сувар тешкил хъувун - им чи общественный палатадин теклифдалди райондин кьиле авайбуру кьабулнавай кьарар я. Кьилинди, чи бязи мярекатар хъиз, ам са твар паталди тежен. Фикир гайила, чи халкьдин асиррай атанвай куьгьне ва лап хъсан адетар хуьзвай Цуькверин суварин мана-метлеб лап члехиди я. Гьелбетда, кьилин фикир ана рекьерин хатасузвал хуьниз гана кланда.

Агьмед ДАГЪЛАРОВ, Ахцега-рин машгьур музейдин директор:

- Рикел алама, 1994-йисуз зазни Цуькверин суварин мярекатра иштиракун кьисмет хъана. Лугьун хьи, кье Дагьустада туризм гегенш жезвай шартлара и суварин метлеб мадни екеди я. Алахъайтла, чавай адан куьмекдалди райондиз мугьманар - туристар желб ийиз, халкьдин милли искусствонин сеняткарвилер арадал хкиз жада. Гьелбетда, районда Цуькверин сувар тухуниз лайихлу гуьзел чкаяр - цуькверин яйлахарни сувар пара ава. Амма, халкьдин адетар хуьналди, и сувар анжах Чеперин сува тухун кутугнава. Виликдай, колхоздин мулкар яз, месэла асанти тир ва гилани чепивийри чпин чилел сувар тухуниз манийвал тавун лазим я.

Гьажи АГЪАЕВ, РД-дин культурадин лайихлу работник, райондин культурадин хилеи ветеран:

- Ихътин са дуьшуьш рикел хквезва. Са сеферда Цуькверин суварик рагьметлу Жамал халу-ди “вуна а дишегьлидихъ галаз “Лезгинкадал” кьуьл ая” лагъана буйругънай. Адан гафунал сад-авайни гаф эцигиз жадачир, теклифна адаз кьуьлуьник. Хиве кьан: зун, пешекар кьуьлчи, а дишегьлиди саки клудна. Ахпа адан патав фена, “баркалла, вах, завай вахъ галаз кутугайвал кьуьлиз жезвачир” лагьайла, ада заз жаваб ганай: “Гьелбетда, за гьар йикъан экуьнахъ са сятда жуван хчихъ галаз кьуьлерзава”. Гьанал чир хъайивал, захъ галаз кьуьл авурди Дагьустандин халкьдин шаир Фазу Алиева тир.

Алакьунар кьалурна

Къагьриман ИБРАГЪИМОВ

Алатай гьафтеда Дербент райондин Белиждин аялрин искусствойрин школада 2021-2022-келунин йисара музыкадин ва хореографиядин отделенийра чирвилер кьачузвайбурун гьахъ-гьисабдин концерт хъана. Ана аялри чпин алакьунар устадвилелди кьалурна. Мярекатдин макьсад бажарагъ авай аялар дуьздак акъудун, гьаки абуроз куьмекар гун, абур вилик тухун, гъевес кутун, милли авазарни кьуьлер кланарун, абур райж авун тир. Ана Дербент райондин культурадин отделдин начальникдин заместитель Дилъра Агъаевади, Белиж поселоқдин кьилин заместитель Абдулгъамид Ражабова, аялрин искусствойрин школадин директор Энвер Ибрагъимова, Белиждин аялрин яратмишунрин кваллин директор Мамедали Агъабалаева, поселоқдин школайрин директорри, и царарин авторди, аялрин диде-бубайри, муаллимри, члехи классра келзавай аялри ва масабур иштиракна.

Концертда фортепианодай 1-классда чирвилер кьачузвай Амина Агьмадовади ва Анна Гъажимегамедовади тамамарай В.Моцартан “Гатфарин пьеса” (муаллим - Земфира Тагьирова), музыкадин отделенида дадамрин классда чирвилер кьачузвай 5-классдин ученикри - Фарид Абдулкъадирова, Загьидин Мегьамедрагъимова, Али Рамалданова, Халиф Гъажикъурбанова тамамарай «Кавказдин ритмаяр» (муаллим - Абдурагъим Абдулкъадыров) ва муаллим Рамиз Букарован гьилик кларнет ягъунин устадвал кьачузвай Алмасбег Гъабибулаева ягъай “Этюд” вирида хушдиз кьабулна.

Ахпа сегьне искусствойрин школада кьуьлер чирзавай отделенидин аялрин ихтиярда туна. Милли кье жуьредин парталар алаз сегьнедиз экъечлай школадин “Кавха” ансамблдин кьуьлердайбуру (муаллим - Сефербер Сефербеков) лап вини дережада аваз “Дагьустандин лезгинка”, “Осетинрин кьуьл” ва “Аварин кьуьл” тамамарна. Жаван артистрин алакьунриз килигиз атанвай диде-бубайривай чпин шадвал, аялрин ва муаллимдин кваллахдилай ийизвай разивал чуьнуьхиз жезвачир. Сагърай лугьунин лишан яз, абур гьар са кьуьл гурлу капаралди кьаршила-мишна. Арайра аялри фасагьатдиз шиирарни келна.

Шад мярекатдал Дилъра Агъаевади кьейд авурвал, алай вахтунда гьукуматди акьалтзавай несил алава образованидал желб авуниз кьетлен фикир гуза. Аялриз, куьчедивай кьерехна, музыкадин, искусствонин, художественный хилерай чирвилер гана, абур вини дережадин культура ва эдеб авайбуру яз вердишарун чи кьилин везифа я.

- Зун куь квалахдилай рази я. Квехъ мадни члехи агалкьунар хъурай! - алхишна ада, гуьгьуьнлай школадин руководстводин патай концертдин иштиракчийрив грамотаяр вахкана.

Энвер Ибрагъимова чи гадайрикайни рушарикай, шаирди тарифзавайвал, кьуьлердай лекьер хъанвайди кьейдна. Муаллимриз, абурун гьилик вердишвилер кьачузвай аялриз, абурун диде-бубайризни сагърай лагъана.

Заз концерт бажарагьлу артистри хъиз тухвай Амина Саидовадин ва Алина Османовадин тварарни разивилелди кьаз кланзава. Эхирдай вирида рикел аламукьдай шикилар яна.

Кьейд. 1977-йисуз Белиж поселоқда Мамедкьаладин музыкадин школадин филиал ачухна, кье штат гана. 1993-йисалди Белижда авай филиалдин штатар 7-дав агакъна. Гьа йисуз агъалийрин, школадин руководствонин, поселоқдин администрациядин тлалабуналди Дагьустандин культурадин министрди филиал музыкадин школадиз элкьуьрунин приказ акъудна. Школадиз алава штатарни хгана, санлай кьачурла ина 12 муаллимди аялриз алава образованидин хилерай чирвилер гана. 2006-йисуз музыкальный школа искусствонин школадиз элкьуьрна. Им, гьелбетда, шад жадай кар тир. Амма ана и идарадиз талукъ я художественный, я театральный отделенияр ачуьдай штатар ганач. Эвелдай музшколада авай музыкадинни хореографиядин отделенияр кьенин йикъалди амазма. Поселок кьвердавай члехи жезва, штатарни артух хун лазим я эхир. Амма ина крар кьулу-кьулухъди физва. Гьар йисуз са-са штат тлимиларунин нетижада кье ина амайди муаллимрин 5 штат я. Республикадин кеферпата авай алава образованидин школайра 12-далай 20-дал кьведалди штатар ава, Белиж поселоқдин аялрин тлалабун-рив икль вучиз гегечлзаватла, кьил акъатзавач... Гьеле икьван йисара школадиз вичин дарамат авачирдакай гьич раханни ийизвач.

Умуд кутаз кланзава хьи, школадин цийиз тайинарнавай директорди и кимивилер арадай акъудун патал вири кьуватар желбда.

Алирза Саидован - 90 йис

Туьхуьн тийир нурлу гъед

Абидин КАМИЛОВ

Алай йис лезги халкъдин рикӀ алай шаиррикай сад тир, лезги шииратдин цавара куькӀвей туьхуьн тийир нурлу гъед **Алирза САИДОВАН 90 йисан** юбилейдинди я. Гъавиллай адакай жезмай къван гзаф рахун, ам рикӀел хуьн герек я.

Сифтегъанбурукай сад яз, чи машгъур алим, писатель ва литературовед Агъед Гъажимурадович Агъаева Алирзадинни Ибрагъим Гъуьсейнован къетӀен бажарагъ къатанай ва тебрикнай.

Гъакъикъатдани абур къведни лезги поэзиядин асул дестекар, чи халкъдин руьгъдин даяхар я лагъайтӀа, гъалатӀ жедач.

Алирза Саидова лезги шииратдиз сифте кам къачур йикъалай вичикай лирикдикай хъиз хабар ганай. Адан муьгъуьббатдин, ватандашвилдин цӀудралди шиирар манийриз элкъвена. Абурухъ чи халкъди гилани еке гъевесдивди яб акалзава, межлисрал тамамарзава.

Эхъ, Низами Генжеви, Куьре Мелик, Куььхуьр Саид, Етим Эмин, СтӀал Сулейман, Хуьруьг Тагъир, Алибег Фатахов, Алирза Саидов, Ибрагъим Гъуьсейнов... хътин бажарагъар девирри майдандиз акъудзавайди я. КъетӀен бажарагърин сагъибар чахъ алай вахтундани авачиз туш.

Алирза Саидов 1932-йисуз Ахцегъ райондин Къутунхърин хуьре кесиб лежбер Узаيران хизанда дидедиз хъана. Шаирдин уьмуьрдин юлдаш, Дагъустандин халкъдин шаир Ханбиче Хаметовади кхъизвайвал, адан улу-буба Ахцегъ Магъарам-эфенди чӀехи камалзгъли, философ, шаир, астроном, муаллим тир. Ада дагъвийрин азадвилдин женгиниз 19-асирда руьгъдин жигъетдай регъбервал гайи Ярагъ Мегъа-медазни тарс ганай. Адавай чирвилер имам Шамила, шаир ва алим Алкъвадар Гъасана ва масабурани къачунай. Эхъ, зурба бажарагъ буш чкадал пайда жедайди туш.

А. Саидова Москвада Литинститутда машгъур жегил шаирар тир Андрей Вознесенскийдихъ, Белла Ахмадуллинадихъ, Евгений Евтушенкодихъ галаз санал кӀелна.

В.Г. Белинскийдин стипендия къачуз институт акъалтӀарай 1959-йисуз Алирза Саидован “Самурдин авазар” тӀвар алай сифтегъан ктабни чапдай акъатна. А ктабда гъатай шииррикай сада шаирди икӀ кхъенай:

Кавказ! Зун ви рагарин са кӀал ая,
Уьмуьрлухда вакай хкат тийидай,
Ви гъайбатлу гъуьлерин са стӀал ая,
Гару яна, къеџел ават тийидай.

Эхъ, шаир вичи гайи и гафуниз уьмуьрдин эхиримжи декъикадалди вафалу хъана. И фикир адан гуьгъуьнни йисара акъатай “Зи экуь гъед” (1964), “Гъед хътин руш” (1965), “Ваз кхъей чарар” (1966), “Уьмуьрдин жилет” (1968), “Гимишдин симер” (1973), “ЦӀикъвед лагъай ктаб” (1975), “Уста Идрис” (1977),

“Хцихъ галаз ихтилат” (1978), “Къизил дере” (1979), “Дуствилин муькъвер” (1980), “КӀанда заз и чил” (1988), “Чан алай цӀаяр” (1993) ва маса ктабри тестикъардай мумкинвал гузва.

Вич рагъметдиз фидалди 17 югъ амаз чапдиз вугай “Къизил дере” ктабдин сифте гафуна Ибрагъим Гъуьсейнова, рикӀе тӀал аваз, ихътин гафар кхъенай: “... Шаирдин рикӀе тарихди хъиз, шаирди вичин кӀелдайбурун рикӀера уьмуьр давамарда. Шаирдин рикӀе гележегди хъиз, шаирди вичини кӀелдайбурун рикӀера къвед лагъай уьмуьр башламишда...”

ЧӀехи бажарагърин уьмуьр куьруь жеда лагъайвал, ялавлу муьгъуьббатдин ва ватандашвилдин лирикадин, балладайрин ва поэ-

майрин чӀехи устад тир Алирза Саидов, рикӀе еке мурад ар аз, уьмуьрдин ва яратмишунрин чагъинда аваз, инсафсуз азар себеб яз, чи арадай фад акъатна.

Зи вилерикай, гъа къе хъиз, Расул Гъамзатов кӀиле аваз, чи шаирри, писателри, алими, студентри (а чӀавуз зун ДГУ-дин студент тир) рагъметлу шаир, халис дагъвидин хъиз, винелай япунжи вегъена, эхиримжи рекъе гъикӀ тунайтӀа, карагзава. Сурарал кӀиле фейи ясдин митингдал бажарагълу шаир ва адалатлу инсан Алирза Саидовакай рахадайла, виридалайни ялавлу ва рикӀел аламуькъдай гафар Дагъустандин халкъдин шаир Расул Гъамзатова лагъанай. Ада Алирза Саидов урусрин машгъур шаир Александр Блок ав гекъигнай, Алирза Саидов “Дагъустандин Блок” я лагъанай.

Александр Сергеевич Пушкина вичин шиирда лагъайвал, Алирза Саидовани жанлу чӀаларалди вичиз гъеле чан аламаз мягкем гуьмбет хажна. Ам лезги шииратдин цавара, нурлу гъед яз, куькӀвена амуькъда.

ЧӀехи шаирдикай куьруь гаф ам кечмиш хъайила кхъей жуван шиирдалди акъалтӀариз кӀанзава.

ТӀебиатдал ашуьк тир вун, билбил хъиз,
Хайи чил ваз гуьзгуьдай хъиз аквадай,
Пашманвал гъич чидачир ви гевилдиз,
Самур вацӀун лепейрив вун рахадай.

Ви къелемди тӀебиатдал чан гъидай,
Хважамжамдин нураривди алхишна.
Гъар са пилез ви манийрин ван фидай-
Хайи халкъдиз гуьзел чӀалар багъишна.

Ни фикирдай гатфаризни куьд жеда:
Залум азар - шаирдин рикӀ атӀана...
Чилер-цавар язда гъатна куьз жеда,
Бахтавар рагъ мад цифера акӀана?

Самур вацӀни лал хъанва къе дереда,
На лугъуди, яд кьунва лап къадрида.
Шумуд гъиссер къал хъанва и береда?
Амма са тӀал гъисс ийизва вирида.

ТӀебиатдал чан кхъезвай арада,
Цуьквед атир чӀизвайла чилериз,
Вун паталди рагъ эбеди акӀана -
Экуь дуьнья мичӀи хъана вилериз...

Ви садрани “рекъин тийир” чӀалари
Ялав хуьзва халкъдин руьгъдин акада.
Ракъини хъиз кьуллугъзавай цӀарари
Чпиз лайих чка кьунва пакада!..

Шаирдикай фикирар

Гъажи КЪАЗИЕВ

“...Самур, Самур!
Чими Самур,
Къайи Самур
Гъар лезгидин бедендавай
Туьхуьн тийир иви Самур!...”

(А.САИДОВ.
“Самурдикай къве гаф”)

Гъар са халкъдихъ вичин тарих, адетар, эдебият, меденият ава. Абуру вири халкъарин бажарагълу рухвайрини рушари арадал гъизва, дагъвийри чпин къуларав авай цӀай туьхуьр тавуна хуьдайвал, хуьнни ийизва. Ам неинки алатай ва алай девирдин чи дагъвийрин буржи, гъакӀ къезмай несирипинни пак буржи яз амуькъзава. АкӀ тахъайтӀа, чи бубайри чаз тур весияр бада фида.

Гъар са миллетдихъ вичин къетӀенвилер ашкара ийидай халис устадар ава. Абурул дамахзава, садрани рикӀелай алудзава. Чахъ, лезгийрихъ, гъахътин зигъинлу устадар тӀимил хъанач, ава ва хъженни хъийида. Гъахътинбурукай сад хайи халкъдин руьгъдин хазинадик вичин чӀехи пай кутур, вахтсуздаказ къакъатай бажарагълу шаир, ватанперес, инсанперес Алирза Узаирович Саидов хъана.

Алирза Саидов хайи литература, поэзия гзаф багъа тир, адал дамахзавай, рикӀ алай. Ада гъеле мектебда, гуьгъуьнлай Дербентдин педучилищеда кӀелдай йисара шиирар кхъизвай. Жегилдин бажарагълувал акур Дагъустандин писателрин Союзди ам Москвада авай М.Горькийдин тӀварунихъ галай литинститутдиз рекъе туна. Ана адаз неинки урусрин, гъакӀни дуьньядин классикрин литературайрин деринриз гъахъдай, абурун сирер чирдай мумкинвилер хъана. Ана кӀелдай йисара А. Саидова а вахтара тӀвар-ван авай урусрин шаирар тир Лев Ошанина, Владимир Луговскойди тухузвай семинаррани кружокра иштиракна, чӀалан халис устадвилдин сирерай кӀил акъуддай чирвилер къачуна. Ада лезги литературадиз, урусрин поэзиядикай менфят къачуна, цӀийи фикирар, къайдаяр гъана.

А. Саидова чи азад Ватандикайни Коммунистрин партиядикай, регъбер Ленинаяйни халкъарин дуствилин хизандикай, ватанперес-виликай, баркаллу зегъметдикай, дуьньяда ислягъвиликай, вичин хайи дагъви халкъдин къадар-къисметдикай кхъена.

Алирза Узаировича Ленинан

ишигълу фикирар, ракънин нурар хъиз, чилин шардиз чӀанвайди, вири дуьньядин зегъметчийрин паттай чӀехи регъбердиз еке гъуьрмет авайди къалурзава. Адан азадвилдин идеяр килиз акъатуникай, советрин халкъарихъ галаз санал дагъвийрини цӀийи уьмуьр туькӀуьрунин карда къазанишай агал-къунрикай рахазва, вири халкъариз азадвал гайи В.И. Ленинан къамат ачухарзава.

Ильич, за кьин
Къазва инал кӀеве тир:
Буба - зи кьил,
Зунни адан къуьнер я.
Кумай къван зак
СтӀал яру ивидин
Зун Ленинан
Полкунин са аскер я.

(“Ленинан вилик”. 1970-йис)

Алирза Саидова халкъарин дуствиликайни стхавиликай кхъенвай эсерра вичин хуси фикирар лугъузва, ам дагъларай авахъзавай михъи булахрикай арадал къезвай Лезгистандин дагъларин гурлу Самур вацӀухъ галаз гекъигзава, къекъвей чархара акъаз акъатзавай манидиз ухар гъизва. Ада вичин “Самур шегъер” эсерда Забит Ризвановавай тӀалабзава:

Зи дуст Забит, вучиз ахвар атӀана,
Атанва мад Самурдин
циз килигиз?
Ша эгечӀин, устӀарри хъиз, атана,
Самурдин и пата шегъер эцигиз.

Закай рагъметлудан руьгъ ин-жиклу тахъурай, хъсан хъана, адаз алай девирда Самур вацӀун и патани а пата авайбурувай неинки шегъер эцигиз тахъун, абуруз, чпиз клан хъайила, мукъва-кӀилийрин хийир-шийиррикни иштиракдай мумкинвилерни тежесвайди ачунач.

Алирза Саидов, бажарагълу шаир хъиз, халисан патриот, интернационалистни тир. Адан художественный эсерар - жавагъирар кӀелай гъар са касдиз и кар ашкара жезва. Ам дуьньядин вири пилера жезвай гъерекатрин хабардар хъана. Адаз Кубада, Африкада, Вьетнамда халкъари чӀугвазвай женгерикай хабар тир, гъамиша вич гъа вакъайрин иштиракчи яз гъиссзавай. Адаз вичин эсерра халкъарин азадвал патал чанни гъайиф къевезвач:

За лугъузва: кьуй сифте яз
дядевдиз
Фейидини и дуьньяда зун хъурай.
Хура акъур эхиримжи гуьлледи
Кайидини и дуьньядал зун хъурай!

Гъа са чӀавуз А. Саидова Ватандин, хайи халкъдин къадар-къисметдин жигъетдай вичин хиве еке жавабдарвал твазвай. Шаирдин

эсерар гъакӀ инсанпересвилдин, ватанпересвилдин фикиралди тафаватлу, художественный жигъетдай къакъан дережайрив агакьनावайбур я.

Алирза Узаировича, муьгъуьббатдинни пейзаждин эсеррилай гъейри, дидедиз вичин рикӀляй акъатзавай ялавлу, назик гъиссер бахшнава. “Дидедихъ галаз ихтилат” эсерда дидедин къадар-къисметдикай лугъузва:

Кисна тӀурфан. Селлер фена
чилерай,
Яру ятар фена кизилгуьллерай.
Белки, абур хажалатдин
накъвар тир,
Ахмиш хъайи чи дидейрин
вилерай.

Алирза Саидов вири вахтарин, девиррин шаир хъана, язни амуькъда.

* * *

Шаирринни писателрин дерин манадин эсеррин гъавурда чӀехи классрин аялар хъсандиз гъатда. Мектебда цӀусад лагъай классра Алирза Саидован яратмишунрикай ва уьмуьрдин рекъикай тарс тухудайла, иллаки “Уьмуьрдин жилет” поэма кӀелдайла, аялриз ада екез таъсирзава, веревирдер арадал гъизва.

Гъайиф къведай кар ам я хъи, ихътин бажарагълу шаиррин яратмишунриз чи программайра лап тӀимил сятар ганва. И нукъсан арадай акъудайтӀа, хъсан я.

Зи далудихъ зи лезги халкъ галачиртIа...

(ЦIийи шиирар)

Руслан КЪАФЛАНОВ

Агъ, вучиз?

Агъ, вучиз зун геж гъавурда акъуна?
Зайиф хъайла ишигъ къуъзуъ
вилерин.
Вучиз гила дидедин дерт къатIана,
Гъамарин пар кIулавайла

дердерин?
Ахкъатзавач зи къил дерин сирерай,
Захъ амайди гила са агъ чIугун я.
Нагъв авахъиз серин хъайи
вилерай,
РикI акъудна терс къаярив вугун я.

Хайи диде къужахда къаз
тахъхъайла,
Есир жечни яс чIугвазвай йикъарин.
Ваз рикI гудай инсан патав
тахтайла,
Етим жечни вун уьмуьрда
накъварин.

Агъ, вучиз зун геж гъавурда акъуна?
Хайи хуьре захъ амайди жузун я.
Зайиф нукI хъиз, къай гъатнавай
мукуна,
Захъ амайди “дидеяр хуьх”
лугъун я.

Вучдай за?

Зун дидеди лезги чилел
ханачиртIа,
Бубад акъул, асландин рикI
ганачиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за,
Ватан патал жуван уьмуьр
каначиртIа.

Мецел михьи зи лезги чIал
хъаначиртIа,
Аллагъди зун гъахълу рекъел
гъаначиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за,
Са чирагъ яз мусурманрин
каначиртIа.

Хайи чили руьгъдиз къуват
ганачиртIа,
Адан гъава, са шуьрбет хъиз,
хъваначиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за,
Шагъ дагъларал дамахдай бахт
хъаначиртIа.

Самур вацIун лепейрин
ван галачиртIа,
Адан цикай са стIал къван
хъваначиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за,
А лепейрихъ пакагъан югъ авачиртIа.

Муьгъуьббатдин цIелхемри
нур ганачиртIа,
КIвале къебни аялрин
хъвер хъаначиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за,
Ярдин шириин теменри
чан каначиртIа.

Хъсан жедай зун и чилел
ханачиртIа,
Зи къисметдин тарци емиш
гъаначиртIа,
Вучдай за и уьмуьрдикай,
вучдай за.
Зи далудихъ зи лезги халкъ
галачиртIа...

Муграгъ

Агъ, са гъед яз амукънайтIа
цава ви,
Са стIал яз авахънайтIа чарчардин.
Гъикъван ачух жедай нефес,
гъава зи,
Са цуьк хъана амукънайтIа
марвардин.
Дегишдачир уьмуьрлухда гъава ви,
Авахъдай зун журжур хъана
булахрин,
Са лекъ хъана элкъведай хъи
цава ви,
Секинвал хуьз тамун лацу
къавахрин.

Чигедизни элкъвенайтIа хъсан тир,
Михъивал хуьз дагъдин къацу
векъерин.
Ирид булах - чи сабурдин
лишан тир,
Шалбуз дагъдин незуьр алай
рекъерин.

Анжах тахъуй ихтиярда чарадан,
Зи умудар лацу жив хъиз цIрада.
Къилиз фидач мурадари мад
жуван,
Зи уьмуьрдин яйлахда цуьк
къурада.

Гъат тавурай ихтиярда чарадан,
Жуван къисмет жуван вилиз акваз
хъуй.
Жедайвал мад уьмуьр гуьрчег,
авадан,
Чарчаррин хуш сесерив зун рахаз
хъуй.

Тайин хъайла мурадар чи рикIерин,
Гатфар къведа атирар гъаз
цуькверин.
Амукъдай зун са гъед хъана
цава чи,
Нур агудиз, гъам алудиз вилерин.

Югъ атанва бубад веси тамамдай

Зун хиялри гъана мад тик рагарал,
Хайи Ватан къалуриз заз тепедлай.
Вил элкъуьра лугъуз халкъдин
гъаларал,
Ивидин тIал къати хъанвай
лепедлай.

Къил эцигна Шалбуздин къуьн -
чарпайдал,
Гъекъ шуткунна пак вилерин
гъаятдай,
Нефес къачуз дагъдин михьи
шагъвардал,
Вил вегъена хайи чилин
къаматдал...

Шагъ дагъларни Сувун яйлах -
булахар,
Чарчаррин нур - марвард цуьквер -
дамахар,
Маралдин суй - лекърен гужлу
акунар,
Ничхиррин гел - нуькIре мани
лугъунар.

Хуш тIебиат ганва халкъдиз
Аллагъди,
Несилри рехъ авун патал давамар.
Рехъ дегишна, къунва къе халкъ
гунагъри,
Жуван гъилив авуна тIвал тIарамар.
Амач сагъ сил - амач никIер -
панагъни,
Акатнава диндиз акси амалар.

Хуш тIебиат ганва халкъдиз
Аллагъди,
Вучиз куьне ийизва фу гъарамар?
Къвез ацукъда кимин яшлу
къванерал,
Маса гуз чил, маса гуз руьгъ
кепекрихъ.
Лезги лекъ хъиз хкаж жезмач
синерал,
Авач итим ялдай жанлу
къисметдихъ.

Амукъдани бедендай цIугъ
гъарай физ
ТIалдик рикIни жигеррив къван
ифена?
Дагъдин синек - ажугъни цIай
алахъиз,
Къисметдин рагъ, хъелна чакай,
хъфена?
Вуч жаваб гуй аялри къе, буба, ваз?
Чилин къатар къунвайла куз
явшанри.
Вердиш хъайла ламни жуван
кIула къаз,
Пар залан яз, лал хъайила
кIалханни?

Авам лезги мус гъавурда акъада?
КутIунвани ви руьгъ жанлу
хакунал?
Бубаяр чав сурарайни рахазва,
Вил галамай лезги лекъер хтунал.

Вахт атанва - эверзава азандай,
Вахт атанва бубад веси тамамдай...

Дидедин чарар

1
Агакънай зав дидед(ин) чарар,
Ял галай кIвалин,
Хура гъатна хуьруьн шагъвар,
ТIал галай чилин.

КичIе тир заз ахъайиз чар,
Терс хабар кIелиз.
Къецел алай тIурфанни гар,
Беденда гъахъиз.

Сабурдалди дидед(ин) чарар
Тунай сандухда.
КIелда лугъуз кIвалин хабар
Секин вахтунда.

Йисар фена гуьгъуьналлаз,
Алатна вахтар.
Катна гатфар, жив къуьнеллаз,
Агатна къаяр.

Секин йифиз дидед(ин) чарар
Хтанай рикIел.
Гъайифди куз руьгъни жигер,
КIелнай за эхир...

2
Бала-бала - хъизвай на,
Гъикъван жеда къакъатна чун?
Гъикъван жеда тек ацукъна,
Вил яргъариз акъатна зун?

Бала-бала - лугъузвай на,
Ваз тадияр гузвани?
РикI акъудна вугузвай на,
Вун къаяри кузвани?

Гъил рикIеллаз, вил рекъеллаз,
Нен тийиз фан кIус,
“Бала-бала” - тIвар мецеллаз,
Эхиз тIал ялгъуз.

Ви гъар са гаф кIелайла мад,
РикI зурзазва хуравай.
ТIал къезилиз къарагънай фад,
Бубани зи суравай.

Гъар гафунай аквазва заз
Ви сефил вилер,
Дертлу хъана, рахазва зав,
ТIушуниз гъилер.

Эзберзава цIарар куьруь,
Акатна пис звал.
Къалурзава диде къуьзуь
Тек кIвалин юквал.

Диде къуьзуь - кIвалин юквал,
Вич вичив рахаз,
Накъвар кIвахъиз гъилин гъапал,
Хва вилиз такваз.

Вахтуну фад дегишарна
Зи къилин цIарар,
Вичихъ галаз вердишарна
Зи сефил йикъар...

3
Диде, диде - уьмуьрдин рехъ,
Гъайиф, гъайиф, къакъатна чун.
Йисаралди туна вун тек,
Пис гунагърик акатна зун.

Хъанач завай - тахсир я зи -
Ви дердинив агакъиз.
Диде масан жедай рази,
Абурлу кар алакъиз.

Чизвачир заз дегиш жерди
Зи вахтни и аямар.
Ийидайди виш тахсирди,
Гунагъри рикI тIарамар.

АтIугънава зи рикIин цав,
Квахъна хиял камаллу.
Иви хъанва дамарра дав,
Амачиз рехъ гъалаллу.

Амач рагъни вили цав,
Йиф я амай уьмуьр зи.
РикIизни пис гузва жафа,
И тахсирар авур зи.

Хъжедач мад захъ яшинда
Цуьк гъидай гатфар,
Гунагърин тIал гъатна чанда,
Жакъвазва юрфар.

Диде, диде! Бейкеф жемир
Вун файдасуз хцикай.
Амач адахъ я бахт, уьмуьр,
Магърум хъанва мецикай.

Къецел марфар, рикIе тIурфан,
Тегъер къадарсуз.
КIвалин юквал - чарар масан,
Вилер ахварсуз...

4
Чарар, чарар, дидед (ин) чарар,
Вахтунда за кIел тавур.
Эзберзава къе гъар са цIар,
Регъятвилер гъич такур.

Агъзур жуьред дерт зи хура
Тунва гъамлу чарари,
Алуд теъжер пар зи кIула,
Шел кIвахъзавай цIарари.

Зи уьмуьрдин лаз - гуьзел вахт,
Гъиниз катна, лагъ, вуна?
Вучда чилел амачир бахт,
Етим суруз твах вуна.

Мад вучда за, гъич акъваздач,
Пак дидедихъ ишин зи.
Зи руьгъдин тIал квез аквазвач,
Ни алудда ифин зи?

Зи булах

Зи булахдихъ авайди я
Вичиз хас тир дад иер.
Адахъ дертни амайди я -
Къилиз тегъей пак гъиссер.

Адахъ йикъар хъайид я къван,
Гагъ ракъарни алахъай.
Гагъ тIурфанри кайид я къван,
Вилин накъвар акахъай.

Шумуд жегъил зи булахдал,
Дерт къезилиз, атанай.
Шумудаз бахт - рикI дамахдай
Зи булахдал жагъанай.

Къе секин я, тек я булах,
Ширишдин ван алачиз.
Къевезмач инсан, ийиз дамах,
Пашман я дуст галачиз.

Зи уьмуьрдин гуьзел девран,
Вахъ тукъуьлвал хъанатIа?
Зи булахдал къведай инсан,
Рехъ алатна аматIа?

Азим ЭМИНОВ

Къуват ава чахъ!

Багъа я чаз Ватанни къул,
Зайифвалдач, агъуздач кIул,
Къил хкажай душмандин хур
Ядай къуват ава чахъ!

Урусатдин гъар са аскер
Игитар я хуьзвай сенгер,
Миллетчияр - чIулав пехъер
Тергдай къуват ава чахъ!

Рейхстагдал яру пайдах
Хкажайбур я чи дамах,
Гитлер хътин гъар са алчах
Магълубдай къуват ава чахъ!

Ватан хуьдай гъар са эркек,
Къагъриманар я чаз герек,
Путин къиле авай зирек
Армия - къуват ава чахъ!

Чаз герек туш дявени къал,
Амма хайи макан патал,
Гъар са душман чрадай цIал
Яракъни къуват ава чахъ!

Афисат НАБИЕВА

Храхрин хуьр

Храхрин хуьр, Храх уба,
Авай вичихъ тарих зурба.
Бул берекат, мублагъ чилер,
ТIебиатни гъакъван иер!
Багълар - гузвай булдалд емиш,
Халкъни - чилив хъанвай вердиш.
Гъасилзавай майва, техил,
Мухни гергер, алафни къуьл.
Гъар хизанди чIугваз зегъмет,
Хуьзвай хуьре, кIвале гуьурмет.
Лезги адет, лезги мехъер,
Къурмишзавай чIехи мелер.
Гъа икI йисар къвез алатна,
Хуьре бирдан къал акъатна.
Миллетчияр хъана пехил,
Къакъудиз кIанз чи хайи чил.
Къвез-хъфизвай гъар са юкъуз,
“Им чун хайи чил я!” лугъуз.
Къарагъна халкъ - рикIевай тIал,
Хуьз Ватанни чил, хайи чIал.
Халкъдин къиле авай Айваз,
Миллетчияр ийиз яргъаз.
Идарайриз арза-ферзе,
Къуват серфна гъа и рекъе.
Гъукумдарри авур икъар
Чун паталди хъана зарар.
Месэладин къуна эхир:
Маса гана Храхрин хуьр.
Чи хайи къеб, бубайрин мугъ,
Тергна михъиз, авуна ругъ.
Акъудна чун хайи хуьрйай,
Багъри Ватан фена гъилий.
Храхвиар чIанва къе,
Сад - шегъерда, сад - са хуьре.
Эхиз жедач ихътин кIвалах?
Вилик ква чи къурай булах.
Багърияр къакъудна шумуд,
Тергна чи къаст, мурад, умуд.

Хуьруьг ЖАМИЛ

Стхадиз

Стха, ви тIвар я чаз вине,
Вуна твазва чун дуьз рекъе,
Гъар са карда хуьрай кIвенкIве
Вун, чи кIвалин дестек стха.

Вун уьмуьрда я зи даях,
Ийизва за валди дамах,
На чирна заз дуьзди-патахъ
Гъар са карда герек, стха.

Берекатар хъуй вахъ пара,
Вун завай гъич тахъуй чара,
Мадни мягкъем хъуй чи ара,
Гъар къадамда панагъ, стха.

Стха хътин авач девлет,
Адаз гъихътин гуда къимет?!
Зи патай ваз дад гуьурмет
Авайди я, масан стха.

Къилиз фирай гъар са хиял,
Вун чи дамах, вун чи къегъал,
Вун садрани тахъуй бейгъал,
Гъакъван кIани, багъа, стха!

Чи ватанэгълияр - гъар сана

Къисметди Стамбулди акъудна

Эгер инсан зегъметдин къадир чидайди яз хъайитла, ада вичин къил, гина хъайитлани, лайихлудаказ хуьда. Халкъдин мисалда мадни хъсандиз лагъанва: “Зегъметди инсандал баркалла гъида”. Кар къетлiday алакьунарни, гъевесни алава хъхъайла, вилик эцигай вири макьсадрив агакъда. Ингъе и жигъетдай алай вахтунда Туьркиядин Стамбул шегъерда яшамеш жезвай ва ана кваллахзавай Фарид Музафеддинан хва Велибеков хъсан чешне я.

Фарид ВЕЛИБЕГОВ 1979-йисан 11-июндиз Бакуда дидедиз хъана. Адан ери-бине Кцар райондин Тпагиржалрин хуьрай я. 1986-1996-йисара ада Бакудин 153-нумрадин мектебда клелна, 2000-йисуз Бакудин гъукуматдин экономикадин факультет куьтягъна.

2002-йисалай 2014-йисал къван ам Санкт-Петербургда яшамеш хъана ва эцигунрин хиле зегъмет члугуна. 2014-йисалай Фарид хизанни галаз Туьркиядин Стамбулда яшамеш жезва. Ина ам, вичин “FNZ

Group ITD” тешкилат арадал гъана, юзуриз тежедай мал-мулкунихъ ва метягъар маса уьлквейриз акъудунихъ галаз алакълу крарал машгул я. Адан хизанда пуд веледдиз тербия гузва.

Фарида ихтилатзавайвал, ам

Стамбулди галаз хъсандиз вердиш хъанва. Ада вич шегъерда чаради хъиз гъиссзавач. Адан гафаралди, Туьркияда Кавказдай тир гзаф инсанар яшамеш жезва.

“Чна Кавказдин милли центрайрихъ галаз хъсан алакълар хуьзва. Ингъе и йикъара 10 кас къван кватл хъана, таниш хъана. Адет яз, чун Бурса шегъердиз физва, гъана милли центр тешкилнава. Лезгийр ина пара ава ва жуьреба-жуьре хилера кваллахарзава. Кылди къачуртла, чи ватанэгълийри ИТ-технологиядин, медицинадин, государствонин идарайрин хилера зегъмет члугвазва. Гележегда чаз Стамбулда кылди лезгийрин милли центр арадал гъидай къаст ава”, - лугъузва Фарида. Къуй абурун мурадар

кылиз акъатрай!

Къейд ийиз кланзава, къисметди Стамбулди акъуднавай Фарид интернетда кардик квай лезги кваллапра активнидаказ иштиракзавай, милли медениятди майилвалзавай ватанперес я.

Къу ихтиярар

Июндин дегешвилер

Гъазурайди - Камилла МЕГЪДИХАНОВА

РФ-дин Госдумади и йисан июндиз кардик акатдай важиблу къанурикай, къайдайрикай малуматар раижнава. Абур гзаф россиявийриз талуькбур я.

ИкI, 1-июндилай яшамеш хъунин агъа кланин такъатрин къадар ва квалах тийизвай пенсионеррин пенсия 10 процентдин артух жеда.

РФ-дин субъектрин регъберриз официалнидаказ губернатор ва я региондин къил лугъуда. Регионрин килериз къуллугъдал къве муддатдилайни артух галаз-галаз кваллахдай ихтияр ава. Губернатордин ва региондин къилин къуллугъдин са муддат 5 йис жеда.

Россияда “килигзавайдан паспорт” (“паспорт бо-лельщика”) пайда жеда. Спортдин мярекатрин билетар и паспорт гвайбуруз гуда. Мярекатрин, акъажунрин сиягъ гъукуматди тайинарда. Твар къунвай доку-

мент “Госуслуги” порталдин куьмекдалди туькълуьриз жеда. Эгер, спортдин мярекатриз, акъажунриз килигдайла, къайдаяр члурай дуьшуьшар малум ятла, ахтин касдиз махсус документ гудач.

Яракьрин гъакъиндай

Гъукумдарри яракьар ишлемишунин месэладиз талуькъ гуьзчивал мягъкемарда. Къанунда тестикъарнавайвал, яракь хаталу я. Гъуьрчен яракь, гуьлле гудай цалцIам ва ярги луьледин яракь гила 21 йис тамам хъайидалай къулухъ къачуз жеда. Идалай фад къачудай ихтияр армияда къуллугъ авур РФ-дин ватандашриз, гъакни государствонин военный тешкилатра къуллугъзавайбуруз, аскервилин тIвар (чин) ва я юстициядин классдин чинар авайбуруз ава.

Яракь хуьнин жигъетдайни бязи къадагъаар кардик кутунва. Яракь масакла туькълуьр хъувун, СМИ-ра, хабарринни телекоммуникацийрин сетра къанунсуздаказ яракьар гъазурунин ва я масакла туькълуьр хъувунин малуматар раижун къадагъа я.

Къез чидани?

Бениндикай итижлу делирар

- Бенин РагъакIидай патан Африкада авай гъевчи уьлкве я. Адан умуни майдан 112622 квадратный километрдилай ибарат я.
- Бенинда 12 миллиондив агакъна инсанар яшамеш жезва. Уьлкведин меркез Порто-Ново я, ана 270 агъзур агъали яшамеш жезва.
- Исятда Бенин алай мулкарал палеолитдин ва неолитдин девирра сифтегъан инсанар яшамеш хъана.
- Африкадин йоруба чIалай таржума авурла, “Бенин” “дявейрин уьлкве” ва я “къалмакъалрин уьлкве” лагъай чIал жезва.
- Гъевчи уьлкведа 60-далай виниз халкъар яшамеш жезва.
- Ганвье хуьр тамамдиз бамбукрин усал квалерикай ибарат я. Итижлу делил ам я хъи, и хуьр вирел ала. Бязи чешмейри Ганвье вирел эцигнавай гъевчи шегъер я лагъана тестикъарзава. Адетдинди тушир и чка 18-асирда Дагомейдин аскерри гъужумуникай хуьн патал цел эцигна. Дагомейдин пачагълугъдин агъалийрин диндин инанмишвилерал асаслу яз, абуруз динди циз гъахъун къадагъа ийизва.
- Бениндин гъайванрин алем девлетлуди я: ана гуьрчег миргер, асланар, гепардар, лекъенар ва маса гъайванар, тIимил-шамил гамишарни филер яшамеш жезва. Вагъшияр гзафни-гзаф Дубль Вэ ва Пенджари милли паркара ава.
- Бениндин виридалайни еке шегъер Котону я, ана 780 агъзурдав агакъна агъалияр яшамеш жезва.

Президентдин ва гъукуматдин резиденцияни меркезда ваъ, Котонуда ава.

- Бениндин мулкара газ, нефт хкатзавай чкаяр аватлани, абур ишлемишзавач. Уьлкведа къизил, ракъун руда ва мармар ава.
- Бениндин кафеяра инсанриз гзаф вахтара пулсуздаказ манго ва бананар гузва.
- И уьлкведин экономикадин асул хел хуьруьн майишат я.
- Бенинда спортдин жуьрейрикай виридалайни гзаф футбол машгуьр я.
- Юкъван гъисабдалди бенинвийрин хизанра 5 аялдиз тербия гузва.
- “Стхавал, адалатлувал, зегъмет” - им Бениндин девиз я.

Уьлкведа ва дуьньяда

РагъакIидай патан гъалатI

РФ-дин Президент Владимир Путина къейд авурвал, дуьньяда кесибвал артух ва недай-хъвадай суьрсетдин къитвал хъунал РагъакIидай патан “гзаф йисарин гъалатIри”, инсанрин наразивилеризни килиг тавуна, малумарзавай санкцийри гъана. “Новости” РИА-ди хабар гузвайвал, ихътин фикир уьлкведин регъберди, Петербургдин международный экономикадин XXV форумдин мугъманрихъ элкъвена рахадайла, лагъана.

Алай девир муракабди ятлани, бязи къадагъайри вилик фидай цийи рекъер ачухзава. Президентди инанмишвилелди къейд авурвал, 2020-йисар Россия патал экономикадин жигъетдай аслу туширвал мягъкем хъайи муддат жеда. Хсуси инфраструктура ва технологиядин база еримлу авун, пешекарар гъазурунин ери хъсан дережадиз акъудун, гъакIни аслу тушир ва менфятлу финансин система арадал гъун фикирдик ква.

Махсус серенжемдикай

РФ-дин оборонадин министерстводи хабар гузвайвал, эхиримжи суткада ДНР-динни ЛНР-дин, Харьковдин, Запорожьедин ва Херсондин областрин агъалийриз 642 тонн чарасуз герек тир затIар ва недай-хъвадай суьрсетар ракъурна. Йикъан муддатда Украинадин, ДНР-дин ва ЛНР-дин хаталу районрай 22 агъзурдалай гзаф ксар Россиядиз кучарна.

“Новости” РИА-ди малумарайвал, Украинадин аскерри эхиримжи суткада ДНР-диз 67 сеферда цIай гана. Нетихада ислягъ са агъали къена. Мадни 34 квализ ва яшайишдин 11 объектдиз зарар хъана.

8-июндиз РФ-дин оборонадин министерстводи малумарай делилралди, махсус серенжем киле тухунив эгечIайдалай инихъ Россиядин Яракълу Къуватри Украинадин 192 самолет ва 130 вертолет, зенитный ракетайрин 335 комплекс, пилот галачиз лув гудай 1150 аппарат, 3459 танк ва дяведин маса машинара, РСЗО-дин 489 установка, артиллериядин ва маса 1822 яракь, дяведин суьрсет, военный махсус 3488 автомобиль тергна.

Терев хуьз гъазур я

Туьркиядин милли оборонадин министр Х.Акара РФ-дин оборонадин министр С.Шойгудихъ галаз телефондай рахай вахтунда Анкара Украинада ислягъвал арадал гъуник пай кутаз гъазур тирди малумарна. Идакай “Новости” РИА-ди хабар гузва.

Недай-хъвадай суьрсетрин барадай арадал атанвай четин гъаларихъ галаз алакълу яз министрри хатасуздаказ техил, семечкаяр ва хуьруьн майишатдин маса суьрсетар агакъарун патал къабулна клани серенжемар веревирдна.

Маймунрин азар

Испанияда маймунрин азардин (цIегъерин) вирус акатайбурун къадар 225-дав агакънава. Испаниядин здравоохраненидин министерствонин делилрал асаслу яз, идакай “Новости” РИА-ди хабар гана.

Маймунрин цIегъер инсандик акатай сад лагъай дуьшуьш 1970-йисуз дуьздаз акъуднай. Гуьгъуьнлай Африкада ихътин диагноз са шумудра эцигнай. Духтурри тестикъарнавайвал, адет яз, вирус маймунрикай инсанрик акатзава.

Эхиримжи вахтара Европада уьлквейра, Америкада ва Австралияда маймунрин вирус акатай дуьшуьшар цIудралди дуьздаз акъудна. ГъакI ятлани, азар садакай масадак акатунин рекъерай гъелелиг пешекаривай къил акъудиз хъанвач.

Маймунрин цIегъер лап тек-туьк дуьшуьшра пайда жедай вирусдин азар я, ам инсанрин арадани чкIизва. Адет яз, им къезил начагъвал я, гзаф инсанар са шумуд гъафтедин къене тамамдиз сагъ хъезва. Амма бязи дуьшуьшра и вирусди инсан бегъемдиз акIажарзава. Маймунрин цIегъерин эвелимжи лишанрик къиздирма ва къилин, жукIумрин тIалар ва масабур акатзава. Инсандин чиник пенек-пенек тIехвер акатун мумкин я, гуьгъуьнлай абур бедендин маса чкайризни чкIида.

КIеве гъатзава

США-да кудай затIунин (топливо) къимет хкаж хъуни хуьруьн майишатдал машгулбурун харжияр къве сеферда артухарнава. Кылди къачуртIа, ихтилат тумар цунин кваллахрикай физва. “Новости” РИА-дин делилралди, США-да кудай затIарин къиметар тарихда садрани тахъай жуьреда хкаж хъанва.

Халийрин хаталувал

Базаррани туьквенра сифте пайда жедай халияр тIуьнқици инсан зегъерламиш хъун мумкин я. Идан гъакъиндай духтур-пегъризчи Н.Кругловади “Москва-24” телеканалдай малумарна.

Пешекарди къейд авурвал, сезон тушир вахтунда маса гузвай халияр тIямдиз хъсанбур тахъунилай гъейри, абуру инсандин сагъламвиллиз зарар гунни мумкин я. Сифте пайда жезвай халияр са тIимил тIуьртIа, бедендивай токсинриз дурум гуз жеда ва сагъламвилин гъал пис хъунал гъидач. Тагъкимарзавайвал, сезон тушир вахтунда пайда хъанвай халияр гзаф тIуьртIа, инсан зегъерламиш хъунин хаталувал ава. Адан гафаралди, тIуьрди иливардай системадиз пис патахъай таъсир авун, руфуна тIал гъатун, агъургъан акъалтун, рикI элкьуьн мумкин я.

Ихътин халияр иллаки аялар патал хаталу яз гъисабзава. Пешекарди халияр августдин эхиррилай башламишна тIуьн теклифзава. Эгер сифте пайда жезвай халияр дадмишдай иштагъ ачух хъайитIа, 100-150 граммдилай артух туьтIуьн меслят къалурзава.

Чин гъазурайди - Кुरुьгли ФЕРЗАЛИЕВ

ислен, 13-июнь

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана. Итоги
08:10 «Годекан» 0+
08:40 Х/ф «Книга джунглей»
10:35 «Мир Вашему дому»
11:05 «Служа Родине» 12+
11:20 «Человек и право»
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 Х/ф «Пора красных яблок» 0+
14:10 «Дагестан туристический» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
16:00 «Умники и умницы Дагестана» 0+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Мультфильм 0+
17:10 «Зри в корень» 12+
17:45 Т/с «Ключи от бездны» 8 с. 12+

18:45 Передача на табасаранском языке «Мил»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:45 «Удивительные горы»
21:00 «Ульяна спросит» 0+
21:55 «На виду» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Угол зрения» 12+
23:50 «Полный газ» 0+
00:00 Д/с «Исчезновения» 15 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на табасаранском языке «Мил»
01:50 «Подробности» 12+
02:15 «Угол зрения» 12+
02:40 «Удивительные горы» 0+

ПЕРВЫЙ

06.00 Новости.
06.10 "Россия от края до края". (12+).
06.30 Т/с "Тот, кто читает мысли. Менталист". (16+).
08.20 Х/ф "Полосатый рейс". (12+).
10.00 Новости.
10.15 "Как развести Джони Деппа". (16+).
11.20 Т/с "Знахарь". (16+).
12.00 Новости.
12.15 "Знахарь". (16+).
15.00 Новости.
15.15 "Знахарь". (16+).
18.00 Новости.
18.20 "Знахарь". (16+).
21.00 "Время".
22.35 "Что? Где? Когда?" (16+).
23.55 "Леонид Кравчук. Повесть о широм коммунисте". (16+).
00.50 "Наедине со всеми". (16+).
03.05 "Россия от края до края". (12+).

РОССИЯ 1

21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.35 Х/ф "Любовь неожиданная нагрянет". (12+).
09.20 "Пятеро на одного". (16+).
10.10 "Сто к одному".
11.00 "Вести".
12.00 "Доктор Мясников". (12+).
13.05 Т/с "Ликвидация". (16+).
15.00 "Вести".
15.15 Т/с "Ликвидация". (16+).
17.00 "Вести".
18.00 "Песни от всей души". (12+).
20.00 "Вести".
21.05 "Вести". Местное время.
21.20 Х/ф "Небо". (12+).
00.00 Х/ф "Болканский рубеж". (16+).
02.45 Х/ф "Охота на пиранию". (16+).

НТВ

05.30 "Морские дьяволы. Смерч. Стигия героев".
06.10 Т/с "Морские дьяволы. Дальние рубежи".
08.00 "Сегодня".
08.20 Т/с "Морские дьяволы. Дальние рубежи". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.20 Т/с "Морские дьяволы. Дальние рубежи". (16+).
13.10 "Последний герой".
15.00 Т/с "Черный пес".
16.00 "Сегодня".
16.20 Т/с "Черный пес". (12+).
19.00 "Сегодня".
19.40 Т/с "Черный пес 2".
23.40 "Прорыв". Фестиваль экстремальных видов спорта.
01.05 Х/ф "Кто я?" (16+).
02.45 "Таинственная Россия". (16+).
03.25 Т/с "Шаман. Новая угроза". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Х/ф "Острова". (16+).
08.30 Х/ф "Мужчина в моей голове". (16+).
10.45 Х/ф "Сколько живет любовь". (16+).
14.55 Х/ф "В отражении тебя". (16+).
19.00 Х/ф "Поговори с ней". (16+).
22.45 Х/ф "Три дня на любовь". (16+).
00.35 Х/ф "Ангелика и король". (16+).
02.15 Х/ф "Неукротимая Ангелика". (16+).
03.40 Х/ф "Ангелика и султан". (16+).
05.15 "6 кадров". (16+).
05.40 Д/с "Лаборатория любви". (16+).

ТВ-ЦЕНТР

05.55 Х/ф "Барышня-крестянка". (6+).
07.45 Х/ф "Неподдающиеся". (6+).
09.05 Х/ф "Мимино". (12+).
09.30 Х/ф "Фанфан-тюльпан". (12+).
11.20 Д/ф "Сергей Филиппов. Есть ли жизнь на Марсе..". (12+).
12.05 Х/ф "Однажды двадцать лет спустя". (12+).
13.35 Д/ф "Назад в СССР. Руссо туристо". (12+).
14.30 "События".
14.45 "Солнечный удар". Концерт. (12+).
15.50 Х/ф "Пуанты для Плюшки". (12+).
19.15 Х/ф "Змеи и лестницы". (12+).
22.50 "Песни нашего двора". (12+).
23.55 "События".
00.10 Х/ф "Влюбленный агент". (12+).
03.15 Х/ф "Золотая парочка". (12+).
04.45 "Хватит слухов!" (16+).

ЗВЕЗДА

06.00 Х/ф "Семен Дежнев".
07.15 Х/ф "Цель вижу". (16+).
09.00 Новости недели с Ю. Подкопеевым. (16+).
10.30 "Военная приемка".
11.20 "Скрытые угрозы".
12.05 Д/с "Секретные материалы".
12.50 "Код доступа". "Рубль. Легко ли быть злотым?"
13.35 Д/ф "Легенды госбезопасности. Яков Серебрянский. Охота за генералом Кутеповым".
14.20 Т/с "Дорогая". (16+).
18.00 Главное с О. Беловой. (16+).
20.00 Д/с "Легенды советского сыска". (16+).
23.00 "Фетисов". (12+).
23.45 Х/ф "Свадьба с приданым". (12+).
01.30 Х/ф "Любить по-русски". (16+).
02.55 Д/ф "Александр Третий. Сильный, державный..." (12+).
03.50 Т/с "Дорогая". (16+).
05.20 Т/с "Дорогая". (16+).

саласа, 14-июнь

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на табасаранском языке «Мил»
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Капкан» 12+
10:40 «Зри в корень» 12+
11:10 «На виду» 12+
11:35 Т/с «Ключи от бездны» 8 с. 12+
12:30 Время новостей Дагестана
12:50 «Ульяна спросит» 0+
13:45 «Подробности» 12+
14:15 «Полный газ» 0+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на табасаранском языке «Мил»
15:30 «Угол зрения» 12+
16:05 «Удивительные горы»
16:30 Время новостей Дагестана

16:55 Мультфильм 0+
17:10 «Зри в корень» 12+
17:45 Х/ф «И была война» 1 с. 12+
18:45 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Годекан» 0+
20:50 «Психологическая азбука» 12+
21:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Колеса» 12+
00:10 «Служа Родине» 12+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:15 Передача на лакском языке 12+
01:50 «Служа Родине» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
10.45 Информационный канал. (16+).
12.00 Новости.
12.15 Информационный канал. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Информационный канал. (16+).
18.00 Новости.
18.20 Информационный канал. (16+).
21.00 "Время".
21.45 Т/с "Заключение". (16+).
23.40 Информационный канал. (16+).
03.00 Новости.
03.05 Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Даргала анкьи» (на даргинском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном". (12+).
11.00 "Вести".
11.30 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 "Кто против?" (12+).
17.00 "Вести".
17.30 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Елизавета". (16+).
22.20 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.00 Х/ф "Благословите женщину". (12+).
03.10 Т/с "По горячим следам". (16+).

НТВ

05.00 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 "Мои университеты. Будущее за настоящим". (6+).
09.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.35 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие". (16+).
14.00 "Место встречи". (16+).
16.45 "За гранью". (16+).
17.50 "ДНК". (16+).
19.00 "Сегодня".
20.00 Х/ф "Акула". (16+).
23.05 "Сегодня".
23.25 Т/с "Пес". (16+).
03.05 "Их нравы".
03.20 Т/с "Шаман. Новая угроза". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
09.00 Давай разведемся! (16+).
10.00 Тест на отцовство. (16+).
12.15 Д/с "Понять. Простить". (16+).
13.20 Д/с "Порча". (16+).
13.50 Д/с "Знахарка". (16+).
14.25 Д/с "Верну любимого". (16+).
15.00 Х/ф "Пять лет спустя". (16+).
19.00 Т/с "У каждого своя ложь". (16+).
22.55 Д/с "Порча". (16+).
23.25 Д/с "Знахарка". (16+).
23.55 Д/с "Верну любимого". (16+).
00.20 Д/с "Понять. Простить". (16+).
01.10 Тест на отцовство. (16+).
02.50 Давай разведемся! (16+).
05.20 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение". (12+).
08.20 "Доктор и.". (16+).
08.50 Х/ф "Судья". (12+).
10.40 Д/ф "Евгения Ханаева. Поздняя любовь".
11.30 "События".
11.50 "Петровка, 38". (16+).
12.00 Х/ф "Академия".
13.40 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.00 Х/ф "Детектив на миллион". (12+).
17.00 "Прощание. Вторая волна. (16+).
17.50 "События".
18.15 Т/с "Улики из прошлого". (12+).
22.00 "События".
22.35 "Закон и порядок".
23.05 Д/ф "Звездные отклики". (16+).
23.50 "События".
00.20 Д/ф "Бедные родственники" советской эстрады. (12+).
01.00 Д/ф "Борис Невзоров. Убитая любовь". (16+).

ЗВЕЗДА

07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня. (16+).
09.30 Д/с "Сделано в СССР". (12+).
09.50 Т/с "Семнадцать мгновений весны". (12+).
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Д/с "Сделано в СССР". (12+).
13.35 Д/ф "Легенды госбезопасности". (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 Д/ф "Легенды госбезопасности". (16+).
14.30 Т/с "Покушение".
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 "Специальный репортаж". (16+).
18.50 "Открытый эфир".
20.50 Новости дня. (16+).
21.50 "Между тем". (12+).
22.15 "Улика из прошлого".
23.05 "Легенды армии".
23.55 Т/с "Два капитана".
02.20 Х/ф "Любить по-русски 2". (16+).
03.50 Д/с "Сделано в СССР". (12+).

арбе, 15-июнь

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лакском языке 12+
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Кавалер Золотой звезды» 12+
10:55 «Зри в корень» 12+
11:35 Х/ф «И была война»
12:30 Время новостей Дагестана
12:55 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
14:10 «Служа Родине» 12+
14:30 Время новостей Дагестана
14:50 Передача на лакском языке «Аьрщи ва агьлу»
15:30 «Коллса» 12+
16:30 Время новостей Дагестана
16:55 Мультфильм 0+
17:10 «Зри в корень» 12+

17:45 Х/ф «И была война» 2 с. 12+
18:45 Передача на даргинском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Здоровье» в прямом эфире
21:10 «Экологический вестник» 12+
21:30 «Сделано в Дагестане» 0+
21:55 «Городская среда»
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Память поколений»
00:00 Д/с «Исчезновения» 13 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала
01:50 «Городская среда» 12+

ПЕРВЫЙ

05.00 "Доброе утро". (12+).
09.00 Новости.
09.20 "АнтиФейк". (16+).
10.00 "Жить здорово!" (16+).
10.45 Информационный канал. (16+).
12.00 Новости.
12.15 Информационный канал. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Информационный канал. (16+).
18.00 Новости.
18.20 Информационный канал. (16+).
21.00 "Время".
21.45 Т/с "Заключение". (16+).
22.45 "Большая игра". (16+).
23.45 Информационный канал. (16+).
03.00 Новости.
03.05 Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Лалаан» (на ругульском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 "Утро России".
09.55 "О самом главном". (12+).
11.00 "Вести".
11.30 "60 минут". (12+).
14.00 "Вести".
14.55 "Кто против?" (12+).
17.00 "Вести".
17.30 "60 минут". (12+).
20.00 "Вести".
21.20 Т/с "Елизавета". (16+).
22.20 "Вечер с Владимиром Соловьевым". (12+).
01.00 Х/ф "Weekend". (16+).
02.45 Т/с "По горячим следам". (16+).

НТВ

04.50 Т/с "Улицы разбитых фонарей". (16+).
06.30 "Утро. Самое лучшее". (16+).
08.00 "Сегодня".
08.25 "Мои университеты. Будущее за настоящим". (6+).
09.25 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
10.00 "Сегодня".
10.35 Т/с "Морские дьяволы. Смерч". (16+).
13.00 "Сегодня".
13.25 "Чрезвычайное происшествие". (16+).
14.00 "Место встречи". (16+).
16.00 "Сегодня".
16.45 "За гранью". (16+).
17.50 "ДНК". (16+).
19.00 "Сегодня".
20.00 Х/ф "Акула". (16+).
23.05 "Сегодня".
23.25 Т/с "Пес". (16+).
03.15 Т/с "Шаман. Новая угроза". (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
09.00 Давай разведемся! (16+).
10.00 Тест на отцовство. (16+).
12.15 Д/с "Понять. Простить". (16+).
13.20 Д/с "Порча". (16+).
13.50 Д/с "Знахарка". (16+).
14.25 Д/с "Верну любимого". (16+).
15.00 Х/ф "Мелодия любви". (16+).
19.00 Т/с "У каждого своя ложь". (16+).
22.50 Д/с "Порча". (16+).
23.20 Д/с "Знахарка". (16+).
23.55 Д/с "Верну любимого". (16+).
00.20 Д/с "Понять. Простить". (16+).
01.10 Тест на отцовство. (16+).
02.50 Давай разведемся! (16+).
05.20 По делам несовершеннолетних. (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 "Настроение". (12+).
08.15 "Доктор и.". (16+).
08.50 Х/ф "Судья". (12+).
10.35 Д/ф "Я хулиганил не только в кино". (12+).
11.30 "События".
11.50 "Петровка, 38". (16+).
12.05 Х/ф "Академия".
13.45 "Мой герой". (12+).
14.30 "События".
14.50 "Город новостей".
15.00 Х/ф "Детектив на миллион". (12+).
16.55 "Прощание. Вторая волна. (16+).
17.50 "События".
18.10 "Петровка, 38". (16+).
18.25 Т/с "Улики из прошлого".
22.00 "События".
22.35 "Хватит слухов!" (16+).
23.05 Хроники московского быта. Разврат и шпионы. (16+).
23.50 "События".
00.20 Д/ф "Легенды советской эстрады. Звездные гастроли". (12+).
01.00 "Знак качества". (16+).

ЗВЕЗДА

07.00 "Сегодня утром".
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Д/с "Освобождение".
09.50 Т/с "Семнадцать мгновений весны". (12+).
11.20 "Открытый эфир".
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 "Специальный репортаж". (16+).
14.00 Военные новости.
14.05 "Специальный репортаж". (16+).
14.10 Д/с "Сделано в СССР".
14.30 Т/с "Покушение".
18.00 Новости дня. (16+).
18.15 "Специальный репортаж". (16+).
18.50 "Открытый эфир".
20.50 Новости дня. (16+).
21.50 "Между тем". (12+).
22.15 Д/с "Секретные материалы". (16+).
23.05 "Главный день". (16+).
23.55 Т/с "Два капитана". (12+).
02.35 Х/ф "Сицилианская зощита". (12+).
04.00 Т/с "Покушение". (16+).

хеми, 16-июнь

РГВК

07:00, 08.30, 12.30 Время новостей Дагестана
07:20, 14.50 Передача на даргинском языке
08:00 «Королева спорта» 0+
08:10 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Бегущая по волнам» 0+
10:25 «Зри в корень» 12+
11:00 «Память поколений»
11:35 Х/ф «И была война» 2 с. 12+
12:50 «Здоровье» 12+
13:40 «Городская среда»
14:10 «Экологический вестник» 12+
14:30, 16.30 Время новостей Дагестана
15:30 «Сделано в Дагестане»
15:50 «Дагестан туристический» 0+
16:05 Мультфильм 0+
16:55 «Зри в корень» 12+
17:30 Х/ф «И была война» 3 с. 12+

18:30 Обзор газет 12+
18:45 Передача на аварском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 «За скобками» 12+
20:50 Время новостей. Махачкала
20:20 «Первая студия» 12+
21:10 «Удивительные горы»
21:25 «Психологическая азбука» 12+
21:50 «Крутлый стол» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
22:55 «За скобками» 12+
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 Д/с «Россия без террора» 4 с. 16+
00:15 «Полный газ» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
00:55 «За скобками» 12+
01:00 Время

жуьмя, 17-июнь

РГВК

07:00,08.30,12.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на аварском языке 12+
08:00 «Королева спорта»
08:10 Обзор газет 12+
08:20 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Весна» 0+
10:50 «Зри в корень» 12+
11:30 «Дагестанский календарь» 0+
11:35 Х/ф «И была война» 3 с. 12+
12:55 «Круглый стол» 12+
13:40 «Психологическая азбука» 12+
14:05 «За скобками» 12+
14:10 «Удивительные горы» 0+
14:30,16.30 Время новостей Дагестана
15:30 «Первая студия» 12+
16:55 Мультфильм 0+
17:10 «Зри в корень» 12+

17:45 Х/ф «Кубачинская свадьба» 0+
18:25 «Арт-клуб» 0+
18:45 Передача на кумыкском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:00 Время новостей. Махачкала
20:20 «Подробности» 12+
20:50 «Мир вашему дому»
21:20 «Время говорить молодым» 12+
21:55 «Время спорта» 12+
22:30 Время новостей Дагестана
23:00 Время новостей. Махачкала
23:20 «Глобальная сеть» 16+
00:00 Д/с «Исчезновения» 17 с. 16+
00:30 Время новостей Дагестана
01:00 Время новостей. Махачкала

ПЕРВЫЙ

05.00 «Доброе утро». (12+).
05.05 «Россия от края до края». (12+).
09.00 Новости.
09.20 «АнтиФейк». (16+).
10.00 «Жить здорово!» (16+).
10.45 Информационный канал. (16+).
12.00 Новости.
12.15 Информационный канал. (16+).
15.00 Новости.
15.15 Информационный канал. (16+).
18.00 Новости.
18.40 «Человек и закон». (16+).
19.40 Телеигра «Поле чудес». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.45 «Две звезды». Отцы и дети. (12+).
23.25 Д/ф «The Beatles в Индии». (16+).
01.05 Информационный канал. (16+).

РОССИЯ 1

09:00 Канал национального вещания «Магудере» (на агульском языке)
14:30 Местное время. Вести-Дагестан
21:05 Местное время. Вести-Дагестан
05.00 «Утро России». (12+).
09.55 «О самом главном». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
11.30 «60 минут». (12+).
14.00 «Вести». (12+).
14.55 «Кто против?» (12+).
17.00 «Вести». (12+).
17.30 «60 минут». (12+).
20.00 «Вести». (12+).
21.20 Малахов. «Исповедь детей Жириновского». (16+).
23.25 Х/ф «Кто я». (12+).
02.55 Т/с «По горячим следам». (16+).

НТВ

04.55 Т/с «Улицы разбитых фонарей». (16+).
06.30 «Утро. Самое лучшее». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.25 «Мои университеты. Будущее за настоящим». (16+).
09.25 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.35 Т/с «Морские дьяволы. Смерч». (16+).
13.00 «Сегодня». (16+).
13.25 «Чрезвычайное происшествие». (16+).
14.00 «Место встречи». (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.45 «ДНК». (16+).
19.00 «Сегодня». (16+).
20.00 Х/ф «Акула». (16+).
23.05 «Своя правда». (16+).
00.50 «Захар Прилепин. Уроки русского». (12+).
01.20 Х/ф «Ответь мне». (16+).
02.45 «Квартирный вопрос». (16+).
03.35 Т/с «Шаман. Новая угроза». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 По делам несовершеннолетних. (16+).
08.55 Давай разведемся! (16+).
09.55 Тест на отцовство. (16+).
12.05 Д/с «Понять. Простить». (16+).
13.10 Д/с «Порча». (16+).
13.40 Д/с «Знахарка». (16+).
14.15 Д/с «Верну любимого». (16+).
14.50 Х/ф «Лабиринт иллюзий». (16+).
19.00 Х/ф «Пряный вкус любви». (16+).
23.00 Д/с «Порча». (16+).
23.30 Д/с «Знахарка». (16+).
00.00 Д/с «Верну любимого». (16+).
00.25 Д/с «Понять. Простить». (16+).
01.15 Тест на отцовство. (16+).
02.55 Давай разведемся! (16+).
04.35 «6 кадров». (16+).
04.40 По делам несовершеннолетних. (16+).
05.55 Д/с «Предсказания: 2022». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.00 «Настроение». (12+).
08.20 Х/ф «Экипаж». (12+).
08.55 Х/ф «Судья». (12+).
10.40 Д/ф «В душе я все еще морской волк». (16+).
11.30 «События». (16+).
11.50 «Петровка, 38». (16+).
12.05 Х/ф «Академия». (16+).
13.45 «Мой герой». Александр Устигов. (12+).
14.30 «События». (16+).
14.50 «Город новостей». (16+).
15.00 Х/ф «Детектив на миллион». (12+).
17.00 Д/ф «Актерские драмы. Голос за кадром». (16+).
17.50 «События». (16+).
18.10 «Петровка, 38». (16+).
18.25 Т/с «Улики из прошлого». (12+).
22.00 «В центре событий». (16+).
23.00 Кабаре «Черный кот». (16+).
00.30 Х/ф «Не надо печалиться». (12+).
02.00 Х/ф «Тайны Бургундского двора». (6+).

ЗВЕЗДА

06.05 Т/с «Далеко от войны». (16+).
08.10 Т/с «Город». (16+).
09.00 Новости дня. (16+).
09.20 Т/с «Город». (16+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.25 Т/с «Город». (16+).
14.00 Военные новости. (16+).
14.05 Т/с «Город». (16+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.40 «Время героев». (16+).
18.55 Д/с «Освобождение». (16+).
19.25 Х/ф «Тихая заставка». (16+).
22.15 «Здравствуй, товарищи!» (16+).
22.15 Д/ф «Битва оружейников. Истребители МиГ-21 против F-4 Фантом 2». (16+).
23.00 «Десять фотографий». Герман Клименко. (16+).
23.40 Х/ф «Возращение высокого блондина». (16+).
01.00 Х/ф «Второй раз в Крыму». (12+).
02.20 Х/ф «Классные игры». (16+).

киш, 18-июнь

РГВК

07:00,08.30,16.30 Время новостей Дагестана
07:20,14.50 Передача на кумыкском языке 12+
08:00 Мультфильм 0+
08:50 Х/ф «Каникулы Петрова и Восечкина»
11:15 «Удивительные горы»
11:30 «Подробности» 12+
12:00 «Мой малыш» в прямом эфире
12:30 Праздник весны Новруз. Лакцы 0+
13:05 Последний звонок в Уродинской СОШ 0+
14:20 «Зри в корень» 12+
15:30 «Время спорта» 12+
16:05 «Арт-клуб» 0+
16:55 «Дежурная часть»
17:05 Дагестанское кино. Х/ф «Чегери» 0+
18:25 Д/ф «Махачкала» 0+
18:45 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+

19:30 Время новостей Дагестана
19:55 «Точка зрения» 12+
20:10 «Дежурная часть»
20:25 «Мастер спорта» 12+
20:55 «Культурный код» 0+
21:20 «Дагестан туристический» 0+
21:35 «Ульяна спросит» 0+
22:30 Время новостей Дагестана
22:55 «Точка зрения» 12+
23:10 Х/ф «Невеста с Севера» 0+
00:30 Время новостей Дагестана
00:55 «Точка зрения» 12+
01:10 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
01:45 «Мой малыш» 12+
02:10 «Дагестан туристический» 0+
02:25 «Мастер спорта» 12+
02:50 «Культурный код» 0+
03:10 «Ульяна спросит» 0+
04:00 «Дежурная часть»

ПЕРВЫЙ

06.00 «Доброе утро». Суббота. (12+).
09.00 «Умники и умники». (12+).
09.45 «Слово пастыря». (12+).
10.00 Новости.
10.15 «Чип внутри меня». (12+).
11.30 «Видели видео?» (12+).
12.00 Новости.
12.15 «Видели видео?» (12+).
13.30 Х/ф «Дети Дон Кихота». (12+).
15.00 Новости.
15.15 Х/ф «Верные друзья». (12+).
17.10 «Кто хочет стать миллионером?» (12+).
18.00 Новости.
18.20 «На самом деле». (16+).
19.25 «Пусть говорят». (16+).
21.00 «Время». (16+).
21.35 «Сегодня вечером». (16+).
23.00 Лига Бокса. Интерконтинентальный Кубок Россия - Африка. (16+).
00.30 «Встань и иди. 100 лет исцелений». (12+).
01.30 «Наедине со всеми». (16+).
03.40 «Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1

05.00 «Утро России». Суббота.
08.00 «Вести». Местное время.
08.20 Местное время. Суббота.
08.35 «По секрету всему свету». (12+).
09.00 «Формула еды». (12+).
09.25 «Пятеро на одного». (12+).
10.10 «Сто к одному». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
12.00 «Доктор Мясников». (12+).
13.05 Т/с «Катерина. Семья». (16+).
17.00 «Вести». (12+).
18.00 «Привет, Андрей!» (12+).
20.00 «Вести». (12+).
21.00 Х/ф «С небес на землю». (12+).
01.00 Х/ф «Пока живу, люблю». (12+).
04.00 Х/ф «Родной человек». (16+).

НТВ

05.05 «Хорошо там, где мы есть!» (16+).
05.50 Х/ф «Оружие». (16+).
07.20 «Смотор». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.20 «Поедем, поедим!» (16+).
09.20 «Едим дома». (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 «Главная дорога». (16+).
11.00 «Живая еда с С. Малазовым». (12+).
12.00 «Квартирный вопрос». (16+).
13.05 «Однажды». (16+).
14.00 «Своя игра». (16+).
15.00 «Следствие вели...» (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 «Следствие вели...» (16+).
18.00 «По следу монстра». (16+).
19.00 «Центральное телевидение». (16+).
20.15 «Ты не поверишь!» (16+).
21.15 «Секрет на миллион». (16+).
23.10 «Международная пирамида». (16+).
23.55 «Квартирник». НТВ у Маргулиса». (16+).
01.25 «Дачный ответ». (16+).
02.15 «Агентство скрытых камер». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 Д/с «Предсказания: 2022». (16+).
07.45 Х/ф «Пять лет спустя». (16+).
11.45 Х/ф «Самая красивая». (16+).
15.20 Х/ф «Самая красивая 2». (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
22.45 Х/ф «Сколько живет любовь». (16+).
02.10 Х/ф «Самая красивая». (16+).
05.00 Д/с «Лаборатория любви». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.20 Х/ф «Интим не предлагать». (12+).
07.50 «Православная энциклопедия». (6+).
08.20 Х/ф «Два силуэта на закате солнца». (12+).
10.00 «Самый вкусный день». (6+).
10.30 Д/ф «Юрий Гальцев. Обалдеть!» (12+).
11.30 «События». (16+).
11.45 «Петровка, 38». (16+).
11.55 Х/ф «Трембита». (6+).
13.40 Х/ф «Персональный ангел». (12+).
14.30 «События». (16+).
14.45 Х/ф «Персональный ангел». (12+).
17.30 Х/ф «Ее секрет». (16+).
21.00 «Постскриптум». (16+).
22.00 «Прово зноты!» (16+).
23.15 «События». (16+).
23.25 Д/ф «Расписные звезды». (16+).
00.05 «90-е. Криминальные жены». (16+).
00.50 «Хватит слухов!» (16+).
01.15 «Прощание». Вторая волна. (16+).

ЗВЕЗДА

07.00 Х/ф «Матрос Чижик». (16+).
08.00 Новости дня. (16+).
08.15 Х/ф «Матрос Чижик». (16+).
08.50 «Легенды кино». Надежда Румянцева. (12+).
09.30 «Улика из прошлого». (16+).
10.15 Д/с «Загадки века с Сергеем Медведевым». (16+).
11.00 Д/с «Война миров». (16+).
11.45 «Не факт!» (12+).
12.15 «СССР. Знак качества». (12+).
13.00 Новости дня. (16+).
13.15 Х/ф «12». (16+).
13.40 «Круиз-Контроль». (12+).
14.10 «Морской бой». (6+).
15.10 Х/ф «Рысь». (16+).
17.05 Х/ф «Фронт без флангов». (12+).
18.00 Новости дня. (16+).
18.30 Х/ф «Фронт без флангов». (12+).
20.50 «Легендарные матчи». ЧМ-1989. Хоккей. Финальный этап. СССР - Канада. (12+).
23.50 Т/с «Адьютант его превосходительства».

гьяд, 19-июнь

РГВК

07:00 Время новостей Дагестана
07:20 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
08:00 «Мой малыш» 12+
08:30 Время новостей Дагестана
08:50 Х/ф «Невеста с Севера» 0+
10:20 «Культурный код» 0+
10:45 «Сделано в Дагестане» 0+
11:10 Ток-шоу «Общественный интерес» 12+
12:30 Детские новости 0+
12:45 «Арт-клуб» 0+
13:10 «Ульяна спросит» 0+
14:25 «Дагестан туристический» 0+
14:40 «Удивительные горы»

14:55 Передача на лезгинском языке «Вахтар ва инсанар» 12+
15:35 «Психологическая азбука» 12+
16:05 «Колеса»
16:55 «Человек и право» 12+
18:05 «Умники и умницы Дагестана» 0+
18:30 Детские новости 0+
18:45 Передача на цахурском языке 12+
19:30 Время новостей Дагестана
20:30 «Служа Родине» 12+
20:50 Ток-шоу «Говорить разрешается» 12+
22:10 Обзор газет 0+
22:20 Республиканский хоровой фестиваль «Песни Родины моей» 0+
00:10 «Экологический вестник» 0+

ПЕРВЫЙ

06.00,10.00,12.00 Новости
06.10 Т/с «Тот, кто читает мысли. Менталист». (12+).
07.45 «Играй, гармонь любимая!» (12+).
08.25 «Часовой». (12+).
08.55 «Здоровье». (16+).
10.15 «Украина. Когда открываются глаза». (16+).
11.00 Т/с «Знахарь». (16+).
12.00 Новости.
15.15 Т/с «Знахарь». (16+).
18.00 Новости.
18.20 Т/с «Знахарь». (16+).
19.25 «Призвание». Премия лучшим врачам России. (12+).
21.00 «Время». (16+).
22.35 «Биологическое оружие лаборатории дьявола». (16+).
23.40 «Большая игра». (16+).
00.40 «Наедине со всеми». (16+).
02.55 «Россия от края до края». (12+).

РОССИЯ 1

05.40 Х/ф «Отец поневоле». (16+).
07.15 «Устами младенца». (16+).
08.00 Местное время. Воскресенье.
08.35 «Когда все дома с Тимуром Кизиковым». (16+).
09.25 «Утренняя почта с Николаем Басковым». (16+).
10.10 «Сто к одному». (12+).
11.00 «Вести». (12+).
12.00 «Доктор Мясников». (12+).
13.05 Т/с «Катерина. Семья». (16+).
17.00 «Вести». (12+).
18.00 «Песни от всей души». (12+).
20.00 «Вести недели». (12+).
22.40 «Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым». (12+).
01.30 «Записки земского доктора». (12+).
02.10 Х/ф «Отец поневоле». (16+).

НТВ

05.00 Х/ф «Посторонний». (16+).
06.40 «Центральное телевидение». (16+).
08.00 «Сегодня». (16+).
08.15 «У нас выигрывают!» (16+).
10.00 «Сегодня». (16+).
10.20 «Первая передача». (12+).
11.00 «Чудо техники». (12+).
12.00 «Дачный ответ». (16+).
13.00 «Наш ПотребНаДзор». (16+).
14.00 «Своя игра». (16+).
15.00 «Следствие вели...» (16+).
16.00 «Сегодня». (16+).
16.20 «Следствие вели...» (16+).
18.00 «Новые русские сенсации». (16+).
19.00 «Итоги недели». (16+).
20.20 «Ты супер! 6». Финал. (16+).
23.00 «Звезды сошлись». (16+).
00.30 «Основано на реальных событиях». (16+).
03.25 Т/с «Шаман. Новая угроза». (16+).

ДОМАШНИЙ

06.30 «6 кадров». (16+).
07.05 Х/ф «Лабиринт иллюзий». (16+).
11.05 Х/ф «Поговори с ней». (16+).
15.00 Х/ф «Пряный вкус любви». (16+).
19.00 Т/с «Великолепный век». (16+).
22.40 Х/ф «В отражении тебя». (16+).
02.05 Х/ф «Самая красивая 2». (16+).
05.00 Д/с «Лаборатория любви». (16+).

ТВ-ЦЕНТР

06.20 «10 самых...». (16+).
06.45 Х/ф «Трембита». (6+).
08.20 Х/ф «Тайны Бургундского двора». (6+).
10.10 «Знак качества». (16+).
10.55 «Страна чудес». (6+).
11.30 «События». (16+).
11.45 Х/ф «Не надо печалиться». (12+).
13.35 «Москва резиновая». (16+).
14.30 «Московская неделя». (16+).
15.00 «В гостях у смеха». Концерт. (12+).
16.50 Х/ф «Беги, не оглядывайся!» (12+).
20.40 Т/с «Сердце не обманет, сердце не предаст». (12+).
23.55 «События». (16+).
00.10 Х/ф «Пуля-дура. Агент почти не виден». (16+).
03.05 Х/ф «Два силуэта на закате солнца». (12+).
04.35 Д/ф «Юрий Гальцев. Обалдеть!» (12+).

ЗВЕЗДА

06.00 Х/ф «Фронт без флангов». (12+).
09.00 Новости недели с Ю. Подкопеевым. (16+).
10.30 «Военная приемка». (16+).
11.20 «Скрытые угрозы». (16+).
12.05 Д/с «Секретные материалы». (16+).
12.50 «Код доступа». (12+).
13.35 «Специальный репортаж». (16+).
14.10 Т/с «Снег и пепел». (16+).
18.00 Главное с О. Беловой. (16+).
20.00 Д/с «Легенды советского сыска». (16+).
23.00 «Фетисов». (12+).
23.45 Х/ф «Живи и помни». (16+).
01.30 Х/ф «Матрос Чижик». (6+).
03.00 Д/ф «Ордена Великой Победы». (12+).
03.45 Т/с «Снег и пепел».

КУЛЬТУРА

13-19-июндадди

ИСЛЕН

06.30

Дин Чирвилер (илим) имандин рехъ я

Ямин МЕГЪАМЕДОВ, диндин алим

Халикъди инсанар ва вири алем халкъ авурдалай къулухъ Ада абур гъагӀ тунвач: Ада вири крар идара ийизва, виридаз ризкъи гузва, махлуьриз расулрилай Ктабар ракъурна, Дуьз рехъ къалурнава. Вири инсаниятдиз эхиримжи расул ракъурдайла, Аллагъ-Таалади а кардив къадай гъалар, себебар гъазурна. Мисал яз, ярашугъ чка хкъагун. Эхиримжи расул ракъурдай чка яз Аравиядин полуостров хкъагунин жигъетдай Аллагъдин патай еке сирер ва зурба себебар ава (а кардикай къилдин макъала кхъиз жеда).

Аллагъ-Таалади эхиримжи расулдиз, адан керчеквал, гъахвал тестикъарун яз, вири инсаният патал ракъурнавай керемат-аламат тир Ктабда лагъанвай сифте гафунихъ лап чӀехи метлеб хун лазим я! Гъа-къикъатда, Аллагъ-Таалади Къуръан инсаниятдиз инсанар ягъалмишвилину зулуматарай, мичивилерай, авамвилляй, куфрдай акъатун патал - чирвилерин, илимдин нурдихъ, дуьз инанмишвилихъ ва Имандихъ эвер гун патал (авудна) ракъурнава! Гъавилляй Аллагъ-Таалади Къуръанда ракъурнавай сифте келима **“Икъраъ!”** (мана - **“КӀела!”**) я. Яни Исламди вири инсанриз чирвилер къачунихъ, кӀелунихъ эвер гузва.

Пак Къуръан вири патарихъай зурба мужизат, аламат я:

- чӀалан устадвилдин, баяндин жигъетдай;
- ада авай шариатдин (къанунрин) жигъетдай;
- илимдин, чирвилерин жигъетдай;
- шииратдин манайрин жигъетдай;
- ана авай гъахъ хабаррин, вакъийарин жигъетдай - виликдай тарихда хъайи ва гележегда дуьньядани Эхиратда жедай;
- вич гъич дегиш тахъана амуькунин жигъетдай.

Къейд ийин хъи, вири пайгъамбаррин керематар-аламатар абурулай къулухъ акъваз хъана. Амма Мугъаммад пайгъамбардин (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) зурба аламат - ажеб Къуръан - ададай къулухъни вучиз амуькнава? Вучиз лагъайтӀа, виликдай хъайи пайгъамбаррин гъар садан кар ададай гугъуьнай къвезвай пайгъамбарди тестикъариз, давамарзавай. Яни инсаниятдиз гъаамиша Дуьз рекъин регъберар - пайгъамбарар авай ва абуруз расулрин керчеквал тестикъарзавай керематар-аламатарни акъвазай. Эгер чи Пайгъамбардиллай къулухъ (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) адан зурба аламат - Къуръан амуькначиртӀа, ададай гугъуьнзиз Къияматдин Йикъалди къведай несилриз ягъалмишвиле гъатдай ва Иман къабул тавур инсанривай Къияматдин Юкъуз, чаз Ви пайгъамбарар акуначир лугъуз, чеб гъахъардай уьзуьр-себеб гъиз жедай. И ва маса себебриз килигна, эхиримжи Пайгъамбардин (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) зурба аламат Къияматдин Йикъалди амуькда!

“Къуръан-уль-Карим” вири инсаниятдиз Халикъдин патай тайинарнавай къанун ва Дуьз рекъин регъбер я. Мугъаммад пайгъамбар (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) лагъайтӀа, Къуръан и чилел кӀиле тухунин, кардик кутунин жигъетдай тешпигъ авачир чешне я. И Ктаб акъул авай инсанар патал - камаллу насигъат, диндар крар ийизвайбуруз шад хабар я, диндар крар ийизвайбуруз ва гунагъкарриз зурба игътиятвилдин хабардар я. Винидихъ къейд авурвал, Къуръан илимдин ва чирвилерин жигъетдай мужизат ва аламат я.

ЧӀехи алимри лугъузва: дуьз (гъахъ) чирвилери Къуръандиз гъич акъивалдач, Къуръан Аллагъдин патай атанвай Гъахъ тирвилляй! Чи вахтара (алай аямда) алимри

Диндин месэлайриз талуьк суалар пайда хъайитӀа, ватцапдин
8-899-653-42-35 нумрадиз кхъихъ.

гъар жуьредин илимрай ачухнавай цийи гъа-къикъатрикай ва тежрибайрикай, машрикъ патани ва магъриб патани, Пак Къуръанда 14 асир (1400 йис) идалай вилик раханва!

Мугъаммад пайгъамбардиз (Аллагъдин салават ва салам хъуй вичиз) а илимрин гъа-къикъатрикай, дикъетлу ва дерин чирвилерикай ни хабар гана?! Ни хабар гана адаз гъуьлерин сирерикай, чилин къене-пата авай крарикай, цаварин лап вини къатарикай, абурун сирерикай?.. Инсаниятдиз ракъурнавай виридалайни чӀехи мужизатди ва аламатди - Къуръанди. Къуръанда авай гъар са аятда Аллагъдин патай тир чирвилерни малуматар ава.

Диндин ва илимдин (чирвилерин) арада тунвай чаравал (зидвал)

Чи девир илимдин девир я, илимрин цийи ачухунрин замана я. Илимди инсанрин винел гъукум (агъавал) къачунава ва абуру ам (илим) адаз акъивалзавай вири шейэрилай виниз акъуднава. Гъайиф хъи, диндин ва илимдин арада къундармишнавай чаравал (ара, хъиткъер) арадал атанва ва и гъерекат исъятдани давам жезва. И карди Европадай ва хейлин маса уьлквейрай дин михъиз акъудна, яргъа авунава. Инсанри дин ва илим къве аксиба шейэр хъиз, абурукай сад аваз хъайитӀа, муькуьди чарасуз чукурун (гадарун) лазим тирди хъиз фикирна.

Чаравал (ара, хъиткъер) хъунин себерилай сад Тавратда ва Инжилда хъанвай (чӀуру) дегишвилер я. Ягъудри ва насарайри (чуьудрини хашпарайри) Тавратдани Инжилда дегишвилер турла, чпин патай бязи шейэр алава хъувурла (кухтурла) ва гугъуьнлай жуьреба-жуьре илимар вилик фейила, а чирвилер насарайрин кеширин ва ягъудрин алимрин (абуру Аллагъдин тӀварцӀихъай а ктабрик кухтур) фикирриз аксиба хъана. Нетихада тайин са илим чирнавай алим кас, и кар акваз, Аллагъдин Калам я лагъана тӀвар ганвай Ктабдин гъа-къиндай шаклу жезва. Алимди вичи вичикди фикирзава: ибур заз зи вилералди акъвазвай ва зи акъулди къатӀузвай илимдин гъа-къикъатар я (винидихъ тӀвар куьр Ктабда авай гафариз аксиба тир). Ихътин шартӀара къведакай сад гъахъ яз акъатзава ва абуру чпиз чпин гъиссералди дуьз (гъахъ) яз акъвазвайди хъана, къвед лагъайди - чпив дегишвилер кухтунвай жуьреда агакарнавай (диндин Ктаб) инкарна.

Илимдин гъерекат (мезгъеб) мусурманрин чилерални агакъайла, мусурман уьмметдин душманриз дингъилирин арада, куь динни гъа чи дин хътинди я лугъуз, чӀуру фикир тестикъариз клан хъана. Анжах абуру Къуръандикай са гъарф къванни дегиш тахъанвайди рикӀелай алудзава. Абуруз Аллагъдин нур туьхуьриз (хъудиз) кланзава, амма Ада Вичин нур гъар гъикӀ хъайитӀани тамамарда. Дугъриданни, Аллагъди гъахъ винел акъудзава ва ам иллаки илимдалди вине твазва. Гъа-къикъатда а илимри (дерин чирвилери) Къуръандизни Суннадиз къуллугъзава. Къуръандик гъич са пата-хъайни таб кутаз, са куьнивайни ам чӀуриз жедач, гъикӀ лагъайтӀа, ам Аллагъди хуьзва.

ЧӀехи алимар гъа-къикъатдив агакъзава

И кар Европадай ва Америкадай тир чӀехи алимрини тестикъарзава. Абурукай сад Франциядин чӀехи хирургрикай (жерягърикай) тир Морис Бюкай я. (Вичин илимдин рекъиз талуьк яз) Исламдикай ван хъайила, ада лагъана: “Чарасуз я за Къуръандикай чирвилер къачун!”. Ада сифте Къуръан, гугъуьнлай Тавратни Инжил чирна ва ам ихътин фикирдал атана: “Тарихди Тавратни Инжил дегишарнавайди, Къуръан дегишар тавунвайди субутзава. Им зи ктабдин сифте пай я”.

(КъатӀа ама)

Спорт

Россиядин кӀвенкӀвечи

АЗАДКАЗ КЪУРШАХАР КЪУН

Чи мухбир

Алатай гъафтеда Калмыкиядин меркез-да азадказ кършахар къунай Россиядин кӀвенкӀвечивал патал 16 йисал къведалди яшда авай жаванрин арада акъажунар кӀиле фена. Ана чи уьлкведи 45 субъектдай тир 500-лай виниз спортсменри иштиракна.

Акъажуна Москвадин командадик кваз алакьунар къалурайбурун арада вичин ери-бине Белиждай тир, тренер Вагиф Къазиеван гъилик устадвал хкажзавай Агъаширин АГЪАШИРИНОВНИ авай. ИкӀ, 38-кг-дал къведалди заланвал авай спортсменрин арада сифтегъан 4 бягъсина (абур 6:0, 10:0, 3:0 ва 4:0 гъисабралди, къвед - вахт амаз акъалтӀарна) инанмишвилелди гъалибвал къазанмишна. Ярумчух финалда Агъаширин Агъаширинова вичин къуватар Чечнядай тир Амир Кавлаевахъ галаз ахтармишна, бягъс 6:2 гъи-

сабдалди акъалтӀна. Финалда ам Калмыкиядай тир Арсланг Живлеевахъ галаз “гуьруьшмиш хъана”, 4:2 гъисабдалди чи ватангъли гъалиб хъана.

Им А.Агъаширинован сифтегъан гъалибвал туш, идалай вилик ада республикадин дережада аваз кӀиле феи акъажуна са шумудра кӀвенкӀвечи чкаяр къуна. Чи мурад адахъ гъам спортда, гъамни кӀелуна еке агалкъунар хъун я.

КъепӀирдал - турнир

4-июндиз Къурагъ райондин КъепӀиррин хуьре азадказ кършахар къунай жаванрин арада, залан атлетикадай машгъур ва къуватлу спортсмен Фикрет Асланован экуь къаматдиз бахшна, кӀиле тухвай республикадин турнирдин тешикатчийр райадминистрациядин физический культурадин, спортдин ва жегъилприн крарин рекъай отдел, КъепӀиррин хуьруьн администрация, мергъаматлувилин “Леки” ва “Абад КъепӀир” фондар, Аслановрин хизан тир. Къейд авун лазим я хъи, ам вини дережада аваз кӀиле фена, вири мугъманар ва аялар йикъан кӀилляй-кӀилиз кфетлу тӀуьнралди, лазим вири къулайвилералди таъминарнавай. Къведай йисуз юбилейдинди тир 5-турнир мадни гегъеншдиз кӀиле тухудайвал я.

Турнирда Дагъустандин жуьреба-жуьре районрайни шегъеррай тир хъанавай 15 командадик кваз 220-дав агакъна спортсменри иштиракна, заланвилдин 16 категориядай чпин устадвал къалурна. Акъажуна кӀилин судья кършахар къунай спортдин международный класдин категориядин судья Муьмин Гъаниев тир. Турнирдин багъа мугъманрин арада машгъур чемпионари жуьреба-жуьре чемпионатрин ва турниррин гъалибчийр авай. Ам ачухуниз талуькарнавай шадвилрин мярекатдал Къурагъ райондин кӀил Замир Азизов, Фикрет Асланован хва Эльмар Асланов ва Дагъустандин жегъилприн крарин рекъай министрдин куьмекчи Фарман Меликов ва масабур рахана. Абуру Фикрет Мегъамедовичан уьмуьрдин рекъикай ва спортдин агалкъунрикай суьгъбетна.

Къизгъиндаказ кӀиле феи акъажунарин нетихада 1-чкадиз ва Кубокдиз Къурагъ

райондин хъанавай команда лайихлу хъана. Санлай къачурла, турнирда гъалибвал къазанмишай 64 спортсменни медалар, грамотаяр, кубокар, пулдин ва спортдал машгъул хъун патал лазим пишкешар гуналди къейдна. Турнирдин тешикатчийри тафаватлу хъайи спортсменриз, тренерриз ва мугъманриз рикӀел аламукъдай пишкешар, везифаяр вини дережада аваз кӀилиз акъудай судьяйрин коллегиядизни пулдин пишкешар гана.

КЪЕЙД. Ф.Асланов 1944-йисан 4-апрелдиз Къурагъа муаллимдин гзаф аялар авай хизанда дидедиз хъана. Фикретан буади райцентрада а чӀавуз жавабдар къуллугъар кӀилиз акъудзавай. Къурагъа, КъепӀирдал мектебра кӀелай жегъил 1961-йисуз Буйнаксдин медучилищедиз гъахъзава. Са йисалай ам шегъердин спортшколада аялриз вердишвилер гунив эгечӀзава. Гъа ина ам Дагъустандин машгъур спортсмен Сали Сулейманахъ (Мамма Магътулаев) галаз таниш жезва. И танишвили жегъилдин патай спортдихъ авай кланивал дегишарна, залан атлетикадални рикӀивай машгъул жез башламишна. Гъайбатлу къуват авай Фикретавай лап еке заланвал авай шейэрни регъятдаказ хкажиз жедай. Спортдал рикӀивай ашукъ хъанвай жегъил 1965-йисуз ДГПИ-дин (гилан ДГПУ) физвоспитанидин факультетдиз гъахъзава. 1969-йисуз, анаг акъалтӀарна, хайи хуьруьз хтайла, мектебда физкультурадин тарсар, азадказ кършахар къунай секцияда аялриз вердишвилер гана. Пуд йисуз (1977-1980-йисара) КъепӀиррин юкван школада директорвилдин къуллугъни кӀилиз акъудна. Гугъуьнлай КъепӀиррин хуьруьн советдин, халкъдин контролдин комитетдин, райподин председателвилени зегъмет чӀугуна.

“Лезги газетда” диндин пак кхъинар жезва. Гъавилляй ам чиркин чкайрал гадарун къадагъа я.

Лезги
газет

УЧРЕДИТЕЛЬ:

Дагъустан Республикадин
информациядин ва печатдин
агентство

367018, Махачкъала,
Насрутдинован пр., 1 "а"

КЪИЛИН РЕДАКТОР

М. И. ИБРАГЪИМОВ

(+7 8722) 66-00-60

E-mail: lezgiGazet@yandex.ru

КЪИЛИН РЕДАКТОРДИН

ЗАМЕСТИТЕЛЬ

К. Н. ФЕРЗАЛИЕВ

66-13-55

ЖАВАБДАР СЕКРЕТАРЬ

Ш. Ш. ШИХМУРАДОВ

66-02-81

ОТДЕЛРИН РЕДАКТОРАР:

ПОЛИТИКАДИН

Н. М. ИБРАГЪИМОВ

66-00-59

ЭКОНОМИКАДИН

Ж. М. САИДОВА

66-00-63

КУЛЬТУРАДИН ВА

ЛИТЕРАТУРАДИН

М. А. ЖАЛИЛОВ

66-00-64

ЯШАЙИШДИН ВА ЧАРАРИН

Р. С. РАМАЛДАНОВА

66-00-57

БУХГАЛТЕРИЯ

66-00-62

КАССА

66-00-56

ЖАВАБДАР КОРРЕКТОР

М. МАГЪАМДАЛИЕВА

ВЕРСТКА ИЙИЗВАЙДИ

Ш. ФЕЙЗУЛЛАЕВА

НУМРАДИН РЕДАКТОР

Ж. САИДОВА

Газет йиса 52 сеферда акъатзава
Газет алакьадин, информационный техноло-
гийрин ва массовый коммуникацийрин хиле
гуьзчивал авунин рекъай Федеральный къул-
лугъдин Дагъустан Республикада авай Управ-
лениди 2019-йисан 22-апрелдиз регистра-
ция авуна.

Регистрациядин нумра ПИ № ТУ 05-00420
Макъалаяр редакцияди туькьур хъийизва.
Макъалайриз рецензияр гузавач ва абур эл-
къвена вахъувач. Редакциядинни макъалай-
рин авторрин фикрар сад тахъун мумкин я.
Газетда чап авун патал теклифнавай матери-
алра гъанвай делилрин дуьзвили ва керчек-
вили патяхъай жавабдарвал авторрин чпин
хиве гъатзава.

РЕДАКЦИЯДИН ВА
ИЗДАТЕЛДИН АДРЕС:

367018, Махачкъала, Насрутдинован
проспект, 1 "а". Печатдин квал

ГАЗЕТДИН ИНДЕКСАР:

Йисан - ПП200

Зур йисан - ПП171

Чап ийиз вахъудай вахт - 21.00

Чап ийиз вахкана - 16.00

Газет "Издательство" "Лотос"
ООО-дин типографияда чапна.

367000, Махачкъала,
Пушкинан куьче, 6.

Тираж 6705

Г - И лишандик квай материалар
гъакъидихъ чапзавай бур я.

12 - Икъван яшар хъанвайбуру келрай
НАШИ РЕКВИЗИТЫ:

ГБУ "Редакция республиканской газеты
"Лезги газет"

УФК по РД
Отделение - НБ РД г.Махачкала
БИК - 048209001
ИНН - 0561051314/КПП - 057101001
Р/Сч - 40601810100001000001
Л/Сч - 20036 Ш60090

Мубаракрай!

РФ-дин къецепатан сия-
сатдин курс кьилиз акъуду-
ник еке пай кутунай ва гъаф
йисара гъакъисагъвилелди
дипломатвили рекъе къул-
лугъ авунай Замбияда РФ-дин
векил Азим Алаудинович
ЯРАГЪМЕДОВ Россиядин
Президент Владимир Пути-
нан 2022-йисан 2-июндин
337-нумрадин Къарардалди
"Дуствили ордендиз" ла-
йихлу хъана.

"Лезги газетдин" редак-
циядин коллективди чи къе-
гъал ватангълидиз члехи
шабагъ мубаракзава ва адахъ чандин сагъвал, яргъи
уьмуьр, кваллахда мадни еке агалкъунар хъун алхишзава.

Шаирдин гъуьрметдай

Мегъри АБДУРАШИДОВА,
дидел члалан муаллим

Мукъвара Махачкъаладин
42-нумрадин школада лезгий-
рин машгъур шаир Лезги НЯМЕ-
ТАН 90 йис тамам хъуниз талу-
къарнавай мярекат кьиле фена.
Ана школадин 5-8-классра кел-
завай аялри ва ина зегъмет члугъ

яргъа жезвач, еке гъевесдалди
анра иштиракзава.

Къейд ийин хъи, ихътин мя-
рекатар кьиле тухудайла, шко-
ладин завучар тир Эльвира Та-
жибовади, Саяд Загъировади
чпелай алакьдай куьмекар гуз-
ва. Лезги Няметан шииратдиз та-
луькъарнавай межлисда адан
руш Севзиханова Гуьлпери ди
иштиракна.

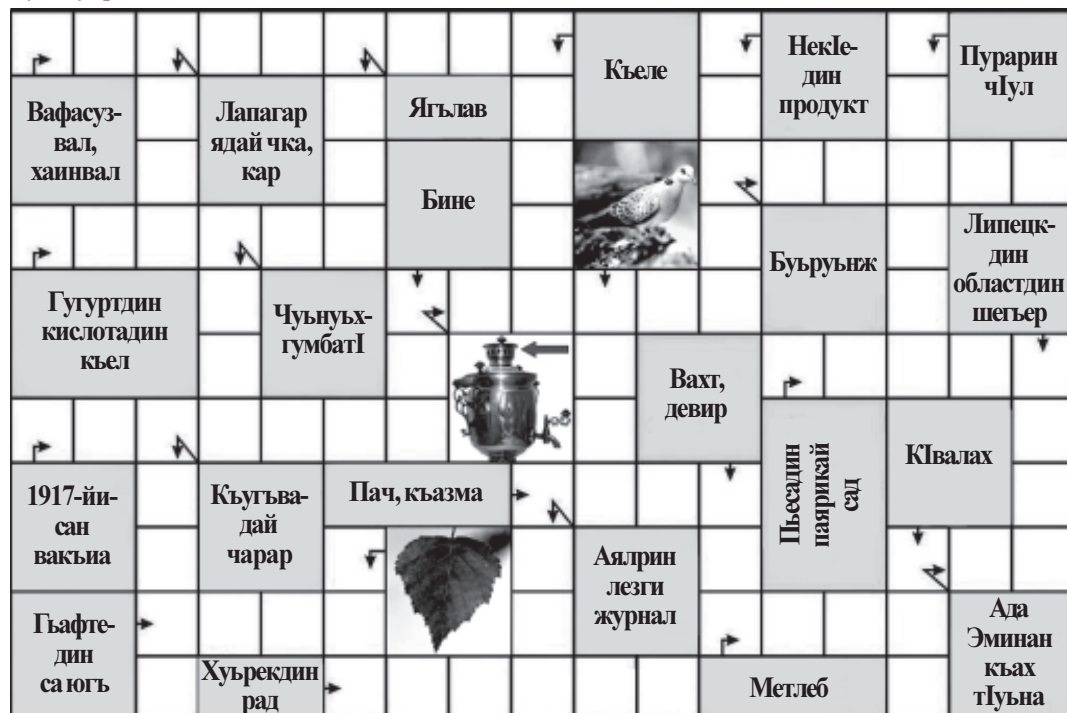
вазвай лезги муаллимри - Раг-
нета Къадималиевади, Дилъра
Рефиевади, Оксана Нурметова-
ди, Гуьлназ Бабаевади ва маса-
буру иштиракна.

Лагъана кланда, 42-нумра-
дин школада лезги шаиррин
юбилейриз талукъ мярекатар
тешкилу адетдиз элкьвенва.
Шегъердин аялриз акъван
хъсандиз дидел члал чизвачтла-
ни, абур ихътин межлисривай

Мярекатда Адилев Мулки-
хана, Рефиев Жабраила, Гъаса-
нов Къадира, Абасова Исфаха-
на, Агъамова Лауради, Абдура-
гъимова Марьяма, Зекеряева
Радмилади эсерлудаказ Лезги
Няметан шиирар келна, муал-
лимри шаирдин яратмишунри-
кай чпин фикрар, Гуьлпери Сев-
зихановади вичин буба рикел
хкунай мярекатдин иштиракчий-
риз сагърай лагъана.

Сканворд

Туькьурайди - К. КЪАЛАЖУХВИ

2022-йисан
къвед лагъай пай патал

Лезги
газет

КХЪИХЪ!

ИНДЕКС:

6 вацранди - ПП171

газетдин кьимет почтадин
отделенийрай:

6 вацра - 479 манатни 04 кепек

Абонентрин ящикрай (до востребования):

6 вацра - 448 манатни 98 кепек

"Дагпечатдин" киоскрай:

6 вацра - 228 манат

Киоскрай вахъун патал газет квевай "Дагпечатдин"
киоскра ва "Лезги газетдин" редакцияда кхъиз жеда.

Чи бухгалтериядай:

"Лезги газетдин" редакциядай чпи хутахдай бур:

6 вацра - 162 манатни 50 кепек

Чи газет кхъинин патяхъай суалар пайда хъайитла, экуь-
нин сятдин 9-далай нянин сятдин 6-далди и нумрадиз зенг
ийиз жеда: 8-928-584-16-72

Нубатдин агалкъунар

Чи мухбир

Лезгийрин машгъур шаир,
цудралди ктабрин автор Сажидин
САИДГЪАСАНОВА интернетдин
куьмекалди къецепатан
уьлквейрин яратмишунардай бур-
рун тешкилатрихъ, кьилдин пи-
сателрихъ галаз дуствили алакьа-
яр хуьзвайдакай чна "Лезги газетдин"
алай йисан мартдин вацра акъатай нумрай-
рикай сада хабар ганай. Шаир-
ди и кваллах алай вахтундани
давамарзава ва и карди бегъер-
лу нетижаярни гузва.

Мукъвара Сажидин Саидгъа-
санов Кеферпатан Америкадин
писателрин союздин "Ни дня без
строчки" лишандик кваз тешкил-
навай эдебиятдин Ю.К.Олешан
тиварунихъ галай международ-
ный премиядин 2-дережадин дип-
ломдиз лайихлу хъана. Къейд
ийин хъи, адаз и диплом Молда-
виядин шаир Григорий Гачкевича
урус члалаз элкьурай лезги
келзавайдаз фадлай таниш тир
"Нубат хала" шиирдай ганва.

Кеферпатан Америкадин пи-
сателрин Союз США-да, Канада-
да, Мексикада ва къецепатан
маса уьлквейра яшамаш жезвай,
чпи урус члалал яратмишзавай
авторри арадал гъанвай эдеби-
ятдин тешкилат я. Ам, машгъур
шаирар тир Римма Казаковадин,
Евгений Евтушенкодин ва Ген-
надий Нордан алахъунар себеб
яз, 2003-йисуз Канадада кардик
акатна. Тешкилатди интернетдин
майданра урус члалал кхъизвай
авторар сад авунин жигъетдай
еке кваллах кьиле тухузва.

Идалайни гъейри, Михаил
Ананова урус члалаз элкьурна-
вай С.Саидгъасанован "Куьн
гъикл ятла, балаяр" шиир Вири-
дуньядин шаиррин Союзди Ита-
лияда акъуднавай шииратдин
антологияда гъатнава.

Къейд ийин хъи, ихтилат физ-
вай ктабда жуьреба-жуьре члала-
рал кхъизвай 57 автордин эсерар
ганва. Чна чи къелемдин дуст
Сажидин Саидгъасановаз и агал-
къунар мубаракзава ва адахъ
чандин сагъвал, яргъи уьмуьр
хъана кланзава.

"ЛГ"-дин 22-нумрадиз
акъатай сканворддин
жавабар:

ДУЪЗ ЦИАРАРА: Гъажибугъда.
Гъейрат. Миграгъ. Лукъман. Тухул. Та-
рагъаж. Бенд. Аба. Емиш. Бягъс. Тих-
тих.

ТИК ЦИАРАРА: Жанг. Утагъ. Ах-
лакь. Члагъан. Чардах. Рига. Луж.
Миже. Лена. Регъел. Берг. Деб. Ишт.
Аса.

"Лезги газетдин" редак-
циядин коллективди стхадин
свас

Жамият
АЙДАБЕГОВНА

рагъметдиз финихъ галаз
алакъалу яз Эсетов Азедин
Мурадовичаз ва вири Эсе-
товриз башсагълугъвал гуз-
ва.